

TOWARZYSTWO NAUKOWE ORGANIZACJI I KIEROWNICTWA
ODZIAŁ | LUBLIN

EKSPERTYZA

Zbiór propozycji wypracowania
 dodatkowych obiektywnych kryteriów oceny projektów infrastrukturalnych
w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013*
uwzględniających **lokalizację i efektywność poszczególnych inwestycji**
w ramach wybranych działań programu
oraz **wnioski wynikające z procesu oceny projektów**
Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006

Autor:
Korneliusz Pylak
Grzegorz Wronowski

*Ekspertyza wykonana na zamówienie
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego*

*Ekspertyza współfinansowana ze środków
Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach ZPORR*

LUBLIN, LUTY 2006

Spis treści

Spis treści	2
Wstęp	5
1. Definicja pojęcia i zakresu obiektywnych kryteriów wyboru projektów (prowadzących do obiektywnej oceny)	6
2. Analiza efektywności i trafności stosowanych kryteriów oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR	10
2.1. System oceny projektów współfinansowanych w ramach priorytetu 1 i 3 ZPORR w latach 2004-2006	10
2.1.1. Etapy rozpatrywania wniosku o dofinansowanie	10
2.1.2. Zasady oceny merytorycznej i technicznej projektów w latach 2004-2006	11
2.2. Wnioski dotyczące efektywności, skuteczności i przejrzystości systemu oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR	13
2.2.1. Efektywność systemu oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR	14
2.2.2. Skuteczność systemu oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR	16
2.2.3. Przejrzystość systemu oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR	19
2.3. Badanie efektywności i trafności stosowanych kryteriów oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR	20
2.3.1. Badanie kryteriów formalnych	21
3. Analiza podstawowych potrzeb inwestycyjnych regionu determinujących wybór projektów w przyszłym okresie 2007-2013	25
3.1. Aktualne preferencje inwestycyjne samorządów lokalnych	25
3.1.1. Wybór obiektów badań i zakres zbieranych informacji	25
3.1.2. Inwestycje realizowane w samorządach lokalnych w latach 2000-2005	26
3.1.3. Analiza podstawowych potrzeb inwestycyjnych regionu w latach 2007-2013	28
3.2. Powiązanie potrzeb inwestycyjnych ze strategią rozwoju Województwa i RPO	31
3.3. Określenie Horyzontalnych Priorytetów Roku (HPR) dla RPO w kontekście sekwencyjnego układu działań strategicznych	34
3.3.1. Metodologia podejścia Horyzontalnych Priorytetów Roku (HPR)	34
3.3.2. Wyznaczenie HPR dla województwa lubelskiego	38
4. Rekomendowanych dla RPO 2007-2013 system oceny merytoryczno-technicznej – propozycje rozwiązań instytucjonalnych	47
4.1. Najlepsze praktyki zastosowane w wybranych krajach członkowskich	47
4.2. Proponowany system oceny projektów w ramach RPO	51
5. Ogólne (charakterystyczne dla wszystkich projektów) kryteria wyboru projektów w ramach RPO 2007-2013	56
5.1. Kryteria techniczno-ekonomiczne	56
5.2. Kryteria merytoryczne	56
5.3. Kryteria osiągnięcia standardów UE	56
5.4. Kryteria w zakresie rozwoju regionalnego – synergii regionalnej	56
5.5. Kryteria zgodności z priorytetami dokumentów planowania rozwoju regionalnego	57
5.6. Kryteria zgodności z priorytetami dokumentów planowania rozwoju lokalnego	57
5.7. Kryteria rynku pracy	57
5.8. Kryteria trwałości projektu	57
5.9. Kryteria zdolności instytucjonalnej beneficjenta	57

6. Kryteria szczegółowe, dodatkowe obiektywne kryteria wyboru projektów w ramach RPO 2007-2013 dla poszczególnych działań projektu RPO 2007-2013	58
6.1. Kryteria dla Działania „Infrastruktura komunikacyjna”	94
6.2. Kryteria dla Działania „Tereny inwestycyjne”	94
6.3. Kryteria dla Działania „Ochrona i kształtowanie środowiska”	94
6.4. Kryteria dla Działania „Infrastruktura energetyczna”	94
6.5. Kryteria dla Działania „Infrastruktura kulturalna”	94
6.6. Kryteria dla Działania „Rewitalizacja miast i zdegradowanych obszarów zurbanizowanych”	94
6.7. Kryteria dla Działania „Infrastruktura turystyczna”	94
6.8. Kryteria dla Działania „Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego”	94
6.9. Kryteria dla Działania „Rozwój instrumentów finansowania przedsiębiorczości”	95
6.10. Kryteria dla Działania „Rozwój instrumentów powstania przedsiębiorstw”	95
6.11. Kryteria dla Działania „Rozwój współpracy instytucji badawczo-rozwojowych z przedsiębiorstwami”	95
6.12. Kryteria dla Działania „Dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw”	95
6.13. Kryteria dla Działania „Zarządzanie jakością w przedsiębiorstwach”	95
6.14. Kryteria dla Działania „Specjalistyczne usługi doradcze dla przedsiębiorstw”	95
6.15. Kryteria dla Działania „Rozwój możliwości eksportowych”	95
6.16. Kryteria dla Działania „Infrastruktura edukacyjna i sportowa”	95
6.17. Kryteria dla Działania „Infrastruktura ochrony zdrowia”	95
6.18. Kryteria dla Działania „Współpraca międzynarodowa i transgraniczna”	96
6.19. Kryteria dla Działania „Pomoc techniczna”	96
6.20. Kryteria dla Działania „Regionalny system innowacji”	96
6.21. Kryteria dla Działania „Programy stypendialne”	96
6.22. Kryteria dla Działania „Rozwój społeczeństwa regionu”	96
6.23. Kryteria dla Działania „Przedsiębiorczość”	96
6.24. Kryteria dla Działania „Wzmocnienie regionalnych i lokalnych zdolności administracyjnych”	96
7. Szczególne, priorytetowe preferencje odnośnie projektów regionalnych, rekomendacje dla RPO 2007-2013 na podstawie wniosków z wdrażania ZPORR 2004-2006.	97
Bibliografia	118

Skróty używane w ekspertyzie:

	ARiMR	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Oddział w Lublinie
	BK	Beneficjent Końcowy Odbiorca Ostateczny (w znaczeniu wnioskodawca)
	BZFE	Zarządzania Funduszami Europejskimi Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie
	DEKS	Departament Edukacji, Kultury i Sportu UMWL
	DPI	Departament Przedsiębiorczości i Innowacji UMWL
	DRR	Departament Rozwoju Regionalnego UMWL
	DWP	Departament Wdrażania Programów UMWL
	EFOiGR	Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej
	EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
	ESF	Europejski Fundusz Społeczny
	FIFG	Finansowy Instrument Orientacji Rybołówstwa
	ICAS	Inteligentne Centrum Analiz Strategicznych
	IP	Instytucja Pośrednicząca
	IW	Instytucja Wdrażająca
	IZ	Instytucja Zarządzająca Programem
	JST	Jednostka samorządu terytorialnego
	KM	Komitet Monitorujący Program Operacyjny
	KOP	Komisja Oceny Projektów
	LFR	Lubelska Fundacja Rozwoju (głównie w kontekście wdrażania ZPORR)
	LUW	Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie
	NPR	Narodowy Plan Rozwoju
	NSRO	Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia
	NSRR	Narodowe Strategie Rozwoju Regionalnego
	PE	Panel Ekspertów
	PI	Plan Inwestycyjny
	POPT	Program Operacyjny Pomoc Techniczna
	PKR	Powiatowe Komitety Rekomendujące
	RIF	Regionalna Instytucja Finansująca
	RKM	Podkomitet Monitorujący komponent regionalny Programu
	RKS	Regionalny Komitet Sterujący
	RPO	Regionalny Program Operacyjny
	SIMIK	System Informatyczny Monitoringu i Kontroli
	SPO ROL	Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”
	SPO RYBY	Sektorowy Program Operacyjny „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006”
	SPO RZL	Sektorowy Program Operacyjny „Rozwój Zasobów Ludzkich”
	SPO WKP	Sektorowy Program Operacyjny „Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw”
	SPS	Strategiczne Projekty Synergiczne
	SWL	Samorząd Województwa Lubelskiego
	UMWL	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego
	WUP	Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie
	ZPORR	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego
	ZWL	Zarząd Województwa Lubelskiego

Wstęp

Przygotowywany obecnie *Regionalny Program Operacyjny* dla województwa lubelskiego wymaga od instytucji zarządzających regionem określenia m.in. kryteriów wyboru projektów w następnym okresie planowania 2007-2013, które w jednoznaczny, efektywny, skuteczny i przejrzysty sposób pozwolą wybierać najlepsze i najbardziej potrzebne projekty do rozwoju regionu.

Niniejsza ekspertyza ma za zadanie określić zbiór propozycji wypracowania dodatkowych obiektywnych kryteriów oceny projektów infrastrukturalnych w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego* na lata 2007-2013 uwzględniających lokalizację i efektywność poszczególnych inwestycji w ramach wybranych działań programu oraz wnioski wynikające z procesu oceny projektów Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006.

Konkurencyjne procedury i kryteria wyboru mają na celu wzmocnienie skuteczności, efektywności i przejrzystości procesu wyboru projektów. W szczególności chodzi tu o optymalizację procedur i kryteriów, na bazie obszernej metodologii i doświadczeń z wdrażania ZPORR w okresie 2004-2006, pod kątem uzyskania wysokiej:

- | **efektywności** – np. wyboru dobrych projektów, projektów gotowych do realizacji, wykonalnych itp.;
- | **skuteczności** – np. szybkości decyzji o dofinansowaniu projektów, minimalizacji składanych dokumentów oraz odrzucanych projektów;
- | **przejrzystości** – np. publikacji kryteriów wyboru projektów, punktacji projektów, uzasadniania odmowy, zapewnienia bezstronności i poufności.

Praca składa się z kilku **rozdziałów**. W **pierwszym** przedstawione są podstawy definicyjne oraz zakres obiektywnych kryteriów wyboru projektów prowadzących do obiektywnej oceny. **Drugi** rozdział przedstawia analizę efektywności i trafności stosowanych kryteriów oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR z przedstawieniem również systemu oceny projektów oraz wniosków dotyczących efektywności, skuteczności i przejrzystości systemu. W **trzecim** rozdziale zaprezentowano wyniki analizy podstawowych potrzeb inwestycyjnych regionu determinujących wybór projektów. **Czwarty** rozdział przedstawia rekomendowanych dla RPO 2007-2013 system oceny merytoryczno-technicznej, wraz z odniesieniem do najlepszych praktyk zastosowanych w wybranych krajach członkowskich, propozycje rozwiązań instytucjonalnych. **Piąty i szósty** rozdział przedstawia odpowiednio ogólne (charakterystyczne dla wszystkich projektów) kryteria wyboru projektów w ramach RPO 2007-2013 oraz kryteria szczegółowe, dodatkowe obiektywne kryteria wyboru projektów dla poszczególnych działań.

1. Definicja pojęcia i zakresu obiektywnych kryteriów wyboru projektów (prowadzących do obiektywnej oceny)

W obecnym okresie programowania ogólna definicja **kryteriów wyboru projektów** przedstawiała je jako określony zestaw wymogów formalnych i merytorycznych, zawartych w Uzupełnieniu Programu (obecnie w Programie Operacyjnym), które musiały spełnić projekty, aby uzyskać dofinansowanie ze środków pomocowych. W przypadku EFS kryteria wyboru projektów formułowane były przez IZ, a następnie aprobowane przez KM [Słowniczek, www.fundusze-strukturalne.gov.pl].

Instytucja wdrażająca mogła wprowadzać **dodatkowe kryteria (uszczegóławiające kryteria merytoryczne)** wynikające z zapisów Uzupełnienia bądź Programu). Kryteria te powinny być wtedy odzwierciedlone w Ramowym Planie Realizacji Działania, a następnie powtarzane na etapie ogłaszania konkursów na wybór danego typu projektów.

Pojęcie kryteriów obecnie pojawia się pośrednio w definicji Działania, zaproponowanej przez Komisję Wspólnot Europejskich, gdzie definiuje je się jako „projekt lub grupa projektów, wybrany przez instytucję zarządzającą danego programu operacyjnego lub w ramach jej obowiązków zgodnie z **kryteriami ustanowionymi przez KM** i wdrażany przez jednego lub więcej beneficjentów, pozwalający na osiągnięcie celów priorytetu, do którego się ono odnosi” [Komisja Wspólnot Europejskich, 2004, s. 21]. KM spełnia tu ważne zadanie sprawdzania, czy program operacyjny jest wdrażany skutecznie i przy przestrzeganiu wysokich norm jakości. Analizuje on również i zatwierdza w ciągu czterech miesięcy od daty zatwierdzenia programu operacyjnego **kryteria wyboru finansowanych projektów**. Kryteria wyboru podlegają **rewizji w zależności od potrzeb wynikających z procesu programowania** [Komisja Wspólnot Europejskich, 2004, s. 60]. Oznacza to, że kryteria wyboru projektów mogą być w trakcie implementacji programu zmieniane i aktualizowane w miarę potrzeb i wyników wstępnych ewaluacji *on-going*.

Kryteria oceny powinny oceniać założenia projektów analogiczne do tych, jakie mają spełniać programy operacyjne. Pojedynczy projekt jest bowiem najmniejszym elementem realizującym cele i priorytety zapisane w programach operacyjnych. Te założenia to [Kozak, Pyszkowski, Szewczyk, 2001, s. 36]:

1. **Odpowiedniość (relevance)**: stopień, w jakim cele projektu odpowiadają zmieniającym się potrzebom i priorytetom na szczeblu regionalnym lub lokalnym (*czy projekt przyczynia się do rozwiązania problemu?*)
2. **Efektywność (efficiency)**: jak zasoby projektu przetworzono w bezpośrednie produkty (outputs) i rezultaty (results) (*jaki jest stosunek zasobów projektu do jego produktów i rezultatów?*)

3. **Skuteczność (effectiveness):** w jakim stopniu projekt przyczyni się do osiągnięcia celów szczegółowych i ogólnych programu?
4. **Użyteczność (utility):** czy projekt przyczyni się do zaspokojenia potrzeb grup docelowych lub społeczeństw i w jaki sposób?
5. **Trwałość (sustainability):** czy na poziomie użyteczności pozostaną po projekcie trwałe zmiany?

Biorąc pod uwagę proces oceny projektów, można wyróżnić w nim kilka etapów, w których wykorzystywane są odpowiednie rodzaje kryteriów. W rzeczywistości sam podział kryteriów jest podziałem płynnym, w praktyce może nastąpić połączenie kryteriów w jednym etapie, w zależności od organizacji procesu oceny. Obecne podziały, etapy i kryteria zostaną szerzej omówione w dalszej części opracowania.

Przed stworzeniem nowego systemu oceny projektów należałoby usystematyzować poszczególne rodzaje kryteriów i odpowiednio je zdefiniować. Logika nakazuje, aby kryteria pogrupować w miarę jednorodne grupy, które wyznaczałyby nam jednocześnie etapy oceny projektów. Przyjęty podział i definicje zostałyby w dalszej części pracy poddane procesowi weryfikacji.

1. Kryteria dopuszczające | brzegowe:

- | muszą być spełnione bezwarunkowo, a ich niespełnienie powoduje automatyczne odrzucenie projektu, ponieważ w projekcie występują błędy, których nie ma możliwości poprawy lub uzupełnienia;
- | dotyczą z reguły zagadnień związanych z otoczeniem projektu, założeniami projektu, realizatorem projektu itp. (nie z samym wnioskiem);
- | ich spełnienie musi być weryfikowalne jedynie dwoma wartościami logicznymi tzn. powinny być sformułowane w taki sposób, aby odpowiedź na nie ograniczała się do PRAWDA | FAŁSZ lub TAK | NIE;
- | jednocześnie kryteria te nie mogą odnosić się bezpośrednio lub pośrednio do techniczno-merytorycznych aspektów projektu, ponieważ na tym etapie oceny nie można (i nie ma potrzeby) wchodzenia w takie szczegóły projektu;
- | kryteria te dopuszczają do oceny formalnej;
- | przykładowe kryteria: *Czy wnioskodawca jest uprawniony do składania wniosku? Czy projekt wpisuje się w listę projektów przewidzianych dla danego działania? Czy wartość projektu zawiera się w przedziale określonym dla danego działania? Czy projekt spełnia kryterium demograficzne określone dla danego działania?*

2. Kryteria formalne:

- | muszą być spełnione bezwarunkowo, a ich niespełnienie nie powoduje odrzucenia projektu;
- | dotyczą z reguły zagadnień związanych z samym wnioskiem, jego wypełnieniem, kompletnością, załącznikami itp. (jeżeli pojawi się niezgodność z kryteriami, można w łatwy sposób poprawić wniosek);

- | ich spełnienie musi być weryfikowalne jedynie dwoma wartościami logicznymi tzn. powinny być sformułowane w taki sposób, aby odpowiedź na nie ograniczała się do PRAWDA | FAŁSZ lub TAK | NIE;
- | jednocześnie kryteria te nie mogą odnosić się bezpośrednio lub pośrednio do techniczno-merytorycznych aspektów projektu, ponieważ na tym etapie oceny nie można (i nie ma potrzeby) wchodzenia w takie szczegóły projektu;
- | kryteria te dopuszczają do oceny techniczno-ekonomicznej (jeżeli chociaż jedno kryterium nie jest spełnione (po poprawkach) proces oceny kończy się);
- | przykładowe kryteria: *Czy wniosek złożono w terminie? Czy wniosek jest kompletny? Czy załączono komplet załączników wymienionych we wniosku?*

3. Kryteria dopuszczające | techniczno-finansowe:

- | muszą być spełnione bezwarunkowo, a ich niespełnienie powoduje odrzucenie projektu (możliwe jest jednak doprecyzowanie pewnych zagadnień przez projektodawcę lub dodatkowe wyjaśnienie pewnych nieścisłości – doprecyzowanie musi jednak dotyczyć stanu zawartego w projekcie);
- | dotyczą z reguły technicznej, finansowej i instytucjonalnej wykonalności projektu;
- | ich spełnienie powinno być sprawdzone przed oceną merytoryczną (bezcelowe jest bowiem ocenianie merytoryczne projektu niewykonalnego);
- | ich spełnienie powinno być oznaczane jedynie kilkoma wartościami tzn. nie powinny być one punktowane, np. PRAWDA | FAŁSZ, TAK | NIE lub NISKI | WYSOKI; jednakże z punktu widzenia przydatności tych kryteriów do dalszej oceny, najbardziej optymalnym rozwiązaniem byłyby wartości trójstopniowe – NISKI | ŚREDNI | WYSOKI lub ZŁY | SŁABY | DOBRY; ponieważ projekt może być wykonalny, ale np. nie wybrano najbardziej optymalnego wariantu technologicznego;
- | ocena projektu według co najmniej 1 kryterium na poziomie ZŁY powoduje odrzucenie projektu, jako projektu niewykonalnego;
- | ocena pozytywna (SŁABA lub DOBRA) według wszystkich kryteriów dopuszcza do oceny merytorycznej;
- | przykładowe kryteria: *Czy projekt jest wykonalny pod względem technicznym? Czy projektodawca posiada potencjał niezbędny do realizacji projektu?*

4. Kryteria merytoryczne:

- | wszystkie projekty przed oceną merytoryczną mają względnie równe szanse – spełniają wymogi formalne i są wykonalne technicznie, finansowo i instytucjonalnie (w mniejszym lub większym stopniu);
- | kryteria merytoryczne mają na celu przypisanie projektom określonej wartości i wybranie projektów najbardziej wartościowych względem innych potencjalnych projektów;
- | ocena merytoryczna powinna opierać się głównie na określeniu względnej efektywności (planowanych rezultatów projektu w odniesieniu do ponoszonych kosztów) oraz trwałości projektu

(finansowego zabezpieczenia realizacji projektu i utrzymania rezultatów projektu po jego zakończeniu);

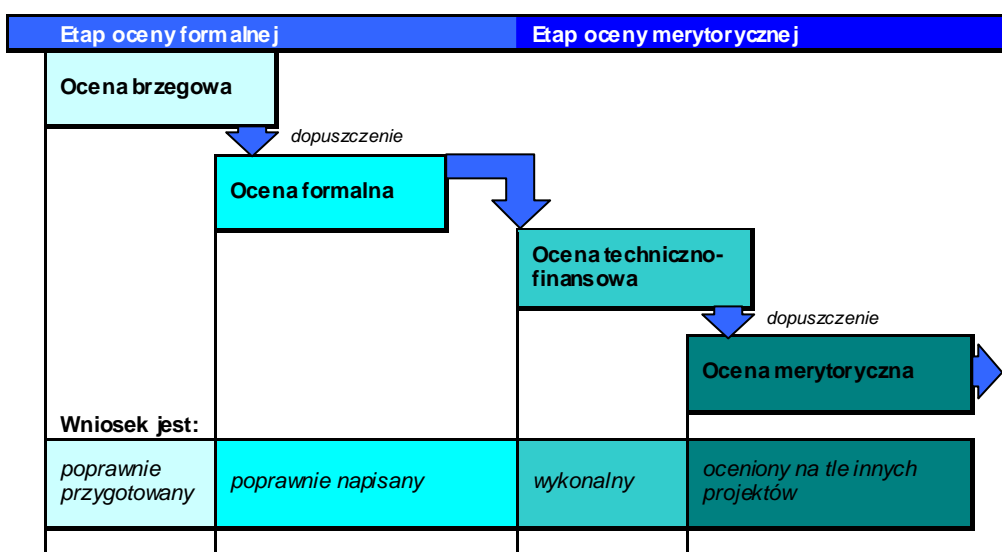
ocena według kryteriów merytorycznych musi być zatem kwantyfikowalna, pozwalając na przypisanie określonej liczby punktów; skala punktacji nie powinna być zbyt szeroka, gdyż rozmywa to obiektywizm oceny (kwestia skali będzie omawiana w dalszej części opracowania);

kryteria merytoryczne mają różny poziom ważności, dlatego powinny posiadać przypisane odpowiednie wagi;

liczba kryteriów nie powinna być zbyt duża, ponieważ rozmywa to ważność kryteriów (przy dużej liczbie kryteriów, ważność kryteriów uśrednia się);

przykładowe kryteria: *Wielkość efektów rzeczowych osiągniętych w wyniku realizacji projektu, trwałość operacyjna projektu i jego efektów w czasie, trafność, innowacyjność i oryginalność projektu.*

Można zatem na podstawie powyższych charakterystyk określić **dwa główne etapy oceny projektów**. Kryteria dopuszczające (brzegowe i techniczno-finansowe) można potraktować bowiem jako wstęp do oceny formalnej i odpowiednio merytorycznej. Tym bardziej, że w obecnym okresie w przypadku ZPORR poszczególne rodzaje kryteriów (brzegowe i formalne, a następnie techniczno-finansowe i merytoryczne) były wymieszane ze sobą i równocześnie wykorzystywane do oceny.

Rysunek 1.1. Logika oceny projektów

Źródło: opracowanie własne.

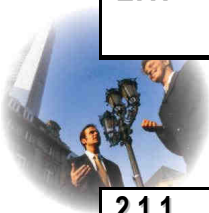
Nie oznacza to jednak zrezygnowania z zaakcentowania granicy pomiędzy kryteriami brzegowymi a formalnymi i odpowiednio techniczno-finansowymi i merytorycznymi, a jedynie odpowiedniego ich uszeregowania i ustanowienia wzajemnych zależności, co przedstawia powyższy rysunek.

2. Analiza efektywności i trafności stosowanych kryteriów oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR

Zanim przeanalizujemy efektywność i trafność stosowanych kryteriów oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR, warto jest przypomnieć zasady działania systemu oceny projektów współfinansowanych w ramach priorytetu 1 i 3 w latach 2004-2006 (w tym etapy rozpatrywania wniosków o dofinansowanie projektów oraz zasady oceny merytorycznej i technicznej projektów). Dodatkowo, warto jest przywołać analizę systemu oceny projektów w ramach ZPORR, przeprowadzoną w ostatnim okresie w województwie lubelskim [por. Pylak, 2006a; Pylak 2006b]. Będzie to bazą do przeanalizowania efektywności i trafności stosowanych kryteriów oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR.

2.1. System oceny projektów współfinansowanych w ramach priorytetu 1 i 3 ZPORR w latach 2004-2006

2.1.1. Etapy rozpatrywania wniosku o dofinansowanie

Procedura rozpatrywania wniosków o dofinansowanie projektów infrastrukturalnych (składanych w ramach priorytetu 1 lub 3 ZPORR) przez poszczególne instytucje zaangażowane w system oceny, obejmuje następujące etapy [Podręcznik procedur wdrażania ZPORR, 2004, s. 43-44]:

- Etap I** weryfikacja wniosku o dofinansowanie projektu pod względem formalnym dokonywana przez jednostkę ds. wyboru projektów w UMWL;
- Etap II** ocena jakości merytorycznej i technicznej wniosku o dofinansowanie projektu dokonywana przez PE;
- Etap III** rekomendacja wniosków o dofinansowanie projektu dla Zarządu Województwa przez Regionalny Komitet Sterujący komponentem wojewódzkim ZPORR (RKS);
- Etap IV** wybór wniosków o dofinansowanie projektu przez Zarząd Województwa (w formie uchwały) na podstawie rekomendacji RKS;
- Etap V** podpisanie umowy o dofinansowanie projektu z beneficjentem przez Wojewodę.

Analiza przeprowadzona w dalszej części pracy koncentruje się na etapie II, dotyczącym pracy PE i systemie oceny jakości merytorycznej i technicznej poszczególnych wniosków składanych przez potencjalnych Beneficjentów priorytetu 1 i 3 ZPORR.

2.1.2. Zasady oceny merytorycznej i technicznej projektów w latach 2004-2006

Wnioski o dofinansowanie projektu, pozytywnie ocenione pod względem formalnym, poddawane były ocenie merytoryczno-technicznej dokonywanej przez PE, które stanowiły niezależne ogniwo w systemie oceny projektów. Zadaniem PE była merytoryczna i techniczna ocena projektów zgłaszanych w ramach ZPORR zgodnie z kryteriami merytoryczno-technicznymi określonymi w Uzupełnieniu ZPORR.

Eksperti oceniający projekty musieli spełniać następujące warunki [Podręcznik procedur wdrażania ZPORR, 2004, s. 45]:

- | wykształcenie wyższe magisterskie, wykształcenie wyższe medyczne, w przypadku osób z wykształceniem politechnicznym posiadanie tytułu inżyniera lub magistra inżyniera;
- | minimum 5 letnie doświadczenie w dziedzinie objętej odpowiednimi Działaniami ZPORR (w zależności od typu projektu);
- | posiadanie odpowiedniej wiedzy na temat:
 - zasad programowania projektów,
 - cyklu życia projektów,
 - zasad montażu finansowego dla projektów (ocena wskaźników ekonomicznych),
 - zasad monitorowania projektów.

Każdy PE wyłoniony do oceny projektów z określonej dziedziny powoływany był przez Marszałka Województwa. PE składały się z 3 ekspertów (po jednym przedstawicielu z tzw. listy Marszałka, Wojewody i innych instytucji o charakterze regionalnym). Jeżeli wartość projektu przekraczała 2 mln euro powoływany był dodatkowo 1 ekspert z krajowej listy ekspertów. Jeśli jednak udział eksperta z listy krajowej nie był możliwy, projekty oceniało 3 ekspertów.

Ocena merytoryczno-techniczna:

- | dokonywana była w terminie nie dłuższym niż 30 dni roboczych od daty złożenia podpisu przez dyrektora jednostki ds. wyboru projektów na liście wniosków o dofinansowanie projektu, które pozytywnie przeszły ocenę formalną;
- | w uzasadnionych przypadkach mogła zostać przedłużona. Informacja o przedłużeniu terminu oceny merytoryczno-technicznej zamieszczana była na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego;

polegała na sprawdzeniu przez przedstawiciela PE, czy załączona do wniosku o dofinansowanie projektu dokumentacja (w szczególności studium wykonalności w zakresie analizy ekonomicznej i finansowej projektu) umożliwi ocenę merytoryczno-techniczną wniosku. W przypadku stwierdzenia niepoprawności przeprowadzonej analizy ekonomicznej lub finansowej, PE żądał od beneficjenta za pośrednictwem jednostki ds. wyboru projektów w UMWL poprawienia studium wykonalności w terminie 10 dni roboczych pod rygorem odrzucenia wniosku o dofinansowanie projektu.

polegała ponadto na sprawdzeniu przez przedstawiciela PE zasadności zaproponowanych dla danego projektu rozwiązań technologicznych oraz wysokości i zasadności przewidzianych w ramach projektu wydatków. W przypadku stwierdzenia, że wybrane rozwiązania technologiczne były niezasadne, przewidziane w ramach projektu wydatki były zawyżone, zaniżone lub niezasadne, PE odrzucał wniosek o dofinansowanie projektu wraz z podaniem uzasadnienia podjętej decyzji.

dokonywana była przez każdego z ekspertów, wchodzących w skład PE, który dokonywał własnej oceny wniosku o dofinansowanie projektu (wraz z uzasadnieniem przyznanej punktacji). Ocenę końcową projektu stanowiła średnia arytmetyczna ocen wszystkich ekspertów wchodzących w skład PE i oceniających dany projekt. W trakcie posiedzeń PE, eksperci wymieniali się między sobą potrzebnymi informacjami. Jeżeli różnica pomiędzy ocenami któregośkolwiek kryterium dokonanymi przez poszczególnych ekspertów wynosiła 3 punkty (przed uwzględnieniem wagi danego kryterium), projekt poddawany był ocenie innego PE. Ocena tego PE była wówczas wiążąca.

mogła zostać wydłużona w przypadku bardzo skomplikowanych projektów i konieczności uzyskania dodatkowych ekspertyz (termin 30 dniowy mógł zostać wydłużony o nie więcej niż 20 dni roboczych). W takim przypadku, na wniosek Przewodniczącego PE Marszałek Województwa mógł zwrócić się do eksperta zewnętrznego o przygotowanie ekspertyzy. Po zapoznaniu się z ekspertyzą, PE dokonywał oceny projektu.

w przypadku konieczności uzyskania od ubiegającego się o wsparcie dodatkowych informacji o projekcie, w szczególności dotyczących dokumentacji technicznej, PE przedstawiał taką potrzebę jednostce ds. wyboru projektów, która zwracała się do Wnioskodawcy z prośbą o stosowne wyjaśnienia. Ubiegający się o wsparcie zobowiązany był złożyć stosowne wyjaśnienia na piśmie.

Wniosek o dofinansowanie projektu otrzymywał pozytywną ocenę PE w przypadku uzyskania co najmniej 60% maksymalnej liczby punktów przewidzianych w tabeli oceny merytoryczno-technicznej dla danego rodzaju projektu w danym działaniu.

Po każdym posiedzeniu PE sekretarz Panelu sporządzał raport, który zawierał następujące informacje:

- | data i miejsce posiedzenia;
- | skład osobowy PE;

- | w załączeniu karty oceny merytoryczno-technicznej wypełnione dla każdego projektu indywidualnie przez każdego eksperta;
- | listy rankingowe projektów ocenionych na danym posiedzeniu Panelu uszeregowanych zgodnie z liczbą uzyskanych punktów;
- | podpisy członków PE w przypadku kart oceny merytoryczno-technicznej oraz przewodniczącego i sekretarza Panelu na listach rankingowych opisanych.

Na podstawie list rankingowych tworzonych przez PE, w jednostce ds. wyboru projektów tworzone były zbiorcze listy rankingowe wniosków o dofinansowanie projektów dla działań i poddziałań zgodnie z procentem uzyskanych punktów (liczba punktów uzyskana w wyniku oceny merytoryczno-technicznej podzielona przez liczbę punktów możliwych do uzyskania) [Podręcznik procedur wdrażania ZPORR, 2004, s. 47].

Zbiorcze listy rankingowe sporządzone na podstawie oceny PE dla poszczególnych działań i poddziałań ZPORR przedkładane były przez jednostkę ds. wyboru projektów pod obrady RKS.

Natomiast w ciągu 10 dni roboczych od daty podpisania raportu z posiedzenia PE jednostka ds. wyboru projektów (tylko w przypadku odrzucenia projektu przez PE) informowała wnioskodawcę o decyzji o odrzuceniu projektu wraz z uzasadnieniem i podaniem średniej liczby punktów uzyskanych przez projekt w poszczególnych kryteriach.

Po zakończeniu oceny merytoryczno-technicznej Urząd Marszałkowski udostępniał opinii publicznej przynajmniej informacje dotyczące:

- | liczby pozytywnie ocenionych pod względem merytoryczno-technicznym projektów w danym działaniu lub poddziałaniu,
- | nazw beneficjentów,
- | tytułów projektów,
- | wartości projektów (w tym środków z EFRR)

Informacja na ten temat zamieszczana była na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego.

2.2.

Wnioski dotyczące efektywności, skuteczności i przejrzystości systemu oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR

Niniejszy podrozdział jest opracowany na podstawie najnowszych badań wykonanych w ostatnim okresie w województwie lubelskim przez jednego z autorów ekspertyzy [Pylak, 2006a; Pylak 2006b]. Tam też znajduje się szczegółowy opis metodologii badania, zakresu i próby badawczej. Wyniki

badań podzielono na trzy części, zgodnie z trzema głównymi kryteriami oceny systemów oceny projektów:

- | efektywności;
- | skuteczności;
- | przejrzystości.

W tym kontekście wyciągnięto wnioski dotyczące tworzenia nowego systemu oceny projektów, tworzonych dla potrzeb Regionalnego Programu Operacyjnego dla województwa lubelskiego na lata 2007-2013.

2.2.1. Efektywność systemu oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR

Efektywność kosztową systemu przebadano na podstawie oceny formalnej wniosków, jest to bowiem względnie wyodrębniony etap wyboru i realizacji projektów.

Analiza efektywności kosztowej instytucji systemu, przy poczynionych założeniach wykazała, że koszt sprawdzenia formalnego jednego wniosku wyniósł w 2005 roku aż 547 zł w DRR, a mimo to był to najlepszy wynik ze wszystkich badanych instytucji systemu wdrażania funduszy strukturalnych w województwie lubelskim.

Oznacza to, że efektywność kosztowa systemu oceny projektów jest zbyt niska, przynajmniej o 12% nawet przy założeniu, że proces oceny pozostałby taki sam, jak dotychczas. Niska efektywność jest związana zatem nie tylko z samym procesem wyboru, ale również z niewystarczająco dobrą organizacją pracy i rozplanowaniem konkursów.

Wnioski z tej analizy powinny skłonić instytucje do stworzenia prostych narzędzi informatycznych, umożliwiających monitorowanie procesów zachodzących w instytucji. Umożliwiłyby to lepszą organizację pracy i monitorowanie na bieżąco (przy pełnych i wiarygodnych danych – zbieranych od podstaw w tym celu) każdego procesu.

Mimo tego, w następnym okresie planowania należy dążyć do zmniejszenia czasochłonności bądź kosztochłonności procesu oceny projektów poprzez:

- | wzrost efektywności organizacji pracy i gospodarowania czasem w instytucjach;
- | skrócenie czasu oceny poprzez uproszenie procedur, w tym:
 - organizację preselekcji wniosków na poziomie powiatu, co zmniejszyłoby liczbę wniosków składanych do instytucji,

- **składanie wniosków w postaci fiszek i oświadczeń**, co skróci czas sprawdzania dużej liczby załączników,
- **gromadzenie załączników i sprawdzanie ich poprawności dopiero przed podpisaniem umowy o dofinansowanie projektów**, co wyeliminuje dublowanie się zadań (sprawdzanie załączników po przyjęciu wniosków i przed podpisaniem umowy w przypadku 1 i 3 priorytetu ZPORR);
- **uproszczenie oceny formalnej do sprawdzenia spełnienia wymogów formalnych, kompletności dokumentacji oraz prawnego statusu projektodawcy**, albowiem ocena formalna wykonywana w ZPORR podąża w stronę oceny technicznej (oprócz zwykłego sprawdzania obecności kompletu dokumentów, sprawdzana jest ich jakość, spójność i zgodność). Stąd ocena formalna trwa tak długo i pochłania znaczną ilość pieniędzy.

W analizie zwraca się uwagę na możliwość **koncentracji wdrażania działań w jednej (kilku) instytucji**, ponieważ:

- | jest większa liczba pracowników, która w miarę potrzeby może wspomóc zbyt obciążone procesy w instytucji;
- | jest większa możliwość wymiany pracowników między wdrażanymi działaniami;
- | jest większa kontrola nad ogłaszaniem konkursami, dzięki czemu jest możliwość lepszego rozłożenia w czasie obciążeń pojawiających się przy różnych procesach wdrażania;
- | jest większa możliwość optymalizacji kosztów i wzrostu efektywności kosztowej z uwagi na szybki i skuteczny monitoring zachodzących w organizacji procesów.

Sugeruje się również powołanie **Inteligentnego Centrum Analiz Strategicznych (ICAS)**, które zajmowałoby się m.in. porównywaniem wyników badań z różnych instytucji (w celu np. lokalizowania wąskich gardeł systemu), monitorowaniem systemu wymiany, zbierania i analizowania informacji. ICAS powinien działać przy najwyższej w hierarchii instytucji systemu wdrażania funduszy strukturalnych w województwie, czyli przy Instytucji Zarządzającej RPO. *Kwestia ICAS zostanie omówiona bardziej szczegółowo w dalszej części opracowania.*

Efektywność systemu wyboru projektów w kontekście bezpieczeństwa środków publicznych to również pewność, że wybrane zostaną projekty najlepsze i wykonalne. Oznacza to bowiem prawidłowe wykorzystanie środków publicznych, a więc to, że:

- | wszystkie projekty rekomendowane do dofinansowania gwarantują osiągnięcie zaplanowanych celów oraz efektywne i racjonalne wykorzystanie środków;

wszyscy projektodawcy, których projekty RKS rekomendował do dofinansowania, będą w stanie zapewnić odpowiednią jakość ich realizacji.

Zdaniem większości ekspertów, **wszystkie projekty rekomendowane do dofinansowania, gwarantują osiągnięcie zaplanowanych celów oraz efektywne i racjonalne wykorzystanie środków**. Ich zdaniem, najlepsze są projekty realizowane w ramach działań: 1.1, 1.4, 2.1, 2.4 i 2.5, natomiast najgorzej rokujące projekty są w ramach działań: 3.1, 2.3, 2.4 i 3.4. Zdaniem większości ekspertów, wszyscy projektodawcy, których projekty RKS rekomendował do dofinansowania, będą w stanie zapewnić odpowiednią jakość ich realizacji. Jednak pewnymi projektodawcami są województwo, powiaty, samorządy i ich jednostki, fundacje i stowarzyszenia z doświadczeniem, jak również jednostki z branży medycznej. Nie do końca pewnymi projektodawcami są, według ekspertów, niektóre gminy (np. te bez doświadczeń w wykorzystywaniu funduszy unijnych), organizacje pozarządowe, stowarzyszenia oraz jednostki z branży budowlanej.

Podobną ocenę prawidłowości wykorzystania środków publicznych przedstawili badani członkowie RKS (a także RKM). Znaczna większość członków jest przekonana, że wszystkie projekty rekomendowane do dofinansowania, gwarantują osiągnięcie zaplanowanych celów oraz efektywne i racjonalne wykorzystanie środków. Ich zdaniem, najlepsze są projekty realizowane w ramach działań: 1.1, 2.1, 2.3 i 2.4, a także ogólnie projekty z priorytetu 1 i 3, natomiast najgorsze projekty to projekty z działań: 2.5 i 3.5, a także ogólnie z priorytetu 2.

2.2.2.

Skuteczność systemu oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR

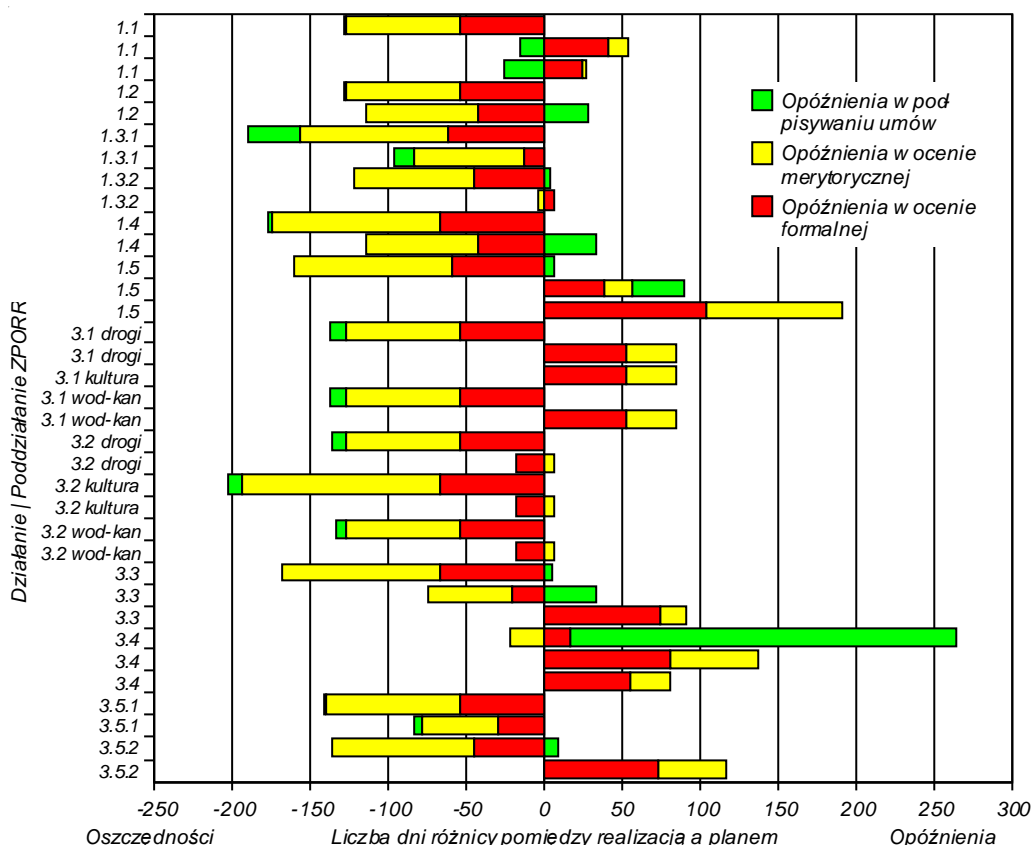
Skuteczność systemu oceny projektów to przede wszystkim szybkość decyzji o dofinansowanie projektów, minimalizacja składanych dokumentów oraz minimalizacja ilości odrzucanych projektów.

Wyniki badań wskazują, że mimo dużych oszczędności czasowych w kontraktowaniu projektów w ramach ZPORR, występują również opóźnienia w kontraktowaniu. Spowodowane są one, zdaniem kadry kierowniczej, dużą ilością wniosków, przeszkodami prawnymi, brakiem wytycznych IZ itp.

Największe przyspieszenie terminu zakończenia etapu w największym stopniu dotyczy oceny merytorycznej i formalnej, dlatego zdarzają się przypadki, że wybór wniosków DRR dokonuje nawet 200 dni przed planowanym terminem, wynikającym z procedur (60 dni roboczych od daty wpłynięcia wniosku | terminu składania wniosków – ocena formalna, 45 dni roboczych od zakończenia oceny formalnej – ocena merytoryczna, 60 dni roboczych od daty wyboru projektu przez Zarząd Województwa – podpisanie

umowy). Instytucja niewiele skraca czas przewidziany na podpisywanie umów.

Pozytywnie należy ocenić działanie instytucji polegające na kontraktowaniu projektów w jak najszybszym terminie, bez czekania na regulaminowe terminy. Z drugiej strony może to oznaczać, że terminy proceduralne zostały przesadnie wydłużone, co potwierdziła analiza efektywności kosztowej oceny formalnej (według której 1 pracownik DRR oceniał najwięcej wniosków dziennie).

Rysunek 2.1. Wywiązywanie się z planów rzeczowych i harmonogramów przez DRR wdrażający działania infrastrukturalne ZPORR w podziale na etapy oceny projektu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Pyłak, 2006a, s. 171; Pyłak, 2006b, s. 91].

Opóźnienia z kolei w niektórych przypadkach znacznie oddalają terminy podpisania umów (nawet o ponad 200 dni). Takich przypadków jest jednak mniej niż przypadków znacznych oszczędności czasu.

Powyższy wykres mówi o tym, że jeżeli opóźnienia się zdarzają, to średnio trwają one najdłużej w LFR i dotyczą podpisywania umów (powód leży całkowicie poza tą instytucją i dotyczy wady prawnej umowy). Średnie opóźnienia w ocenie formalnej (średnia jest brana jedynie z opóźnień, nie są brane w tym miejscu do analizy oszczędności czasowe) były największe w DRR i LFR – wyniosły ok. 50 dni.

Jeżeli zdarzyło się opóźnienie w ocenie merytorycznej, trwało ono najdłużej (35 dni) w LFR, i 25 dni w DRR. Opóźnienia w podpisywaniu umów dotknęły w największym stopniu LFR, a poza nią DRR (w tym przypadku LUW) – 20 dni zwłoki.

Reasumując można powiedzieć, że instytucje w większości przypadków wywiązują się z planów rzeczowych i harmonogramów, choć w 30% konkursów odnotowano opóźnienia. Opóźnienia były jednak w dużej mierze spowodowane czynnikami zewnętrznymi. W DRR ocena formalna stanowi główny powód opóźnień, a LFR – podpisywanie umów. Czasowo największe opóźnienia powodują: podpisywanie umów (LFR) – 186 dni, ocena formalna – 50 dni (DRR, LFR), ocena merytoryczna – 35 dni (LFR), 25 dni (DRR).

Oprócz opóźnień, na uwagę zasługuje fakt, że wszystkie instytucje rozstrzygają konkursy przed planowanym terminem, czasami nawet 200 dni wcześniej, średnio 67 dni (ponad 2 miesiące).

Kolejnym elementem skuteczności systemu wyboru projektów jest **minimalizacja odrzucanych projektów**. W obecnym okresie można powiedzieć, że tak mierzona skuteczność była na bardzo niskim poziomie.

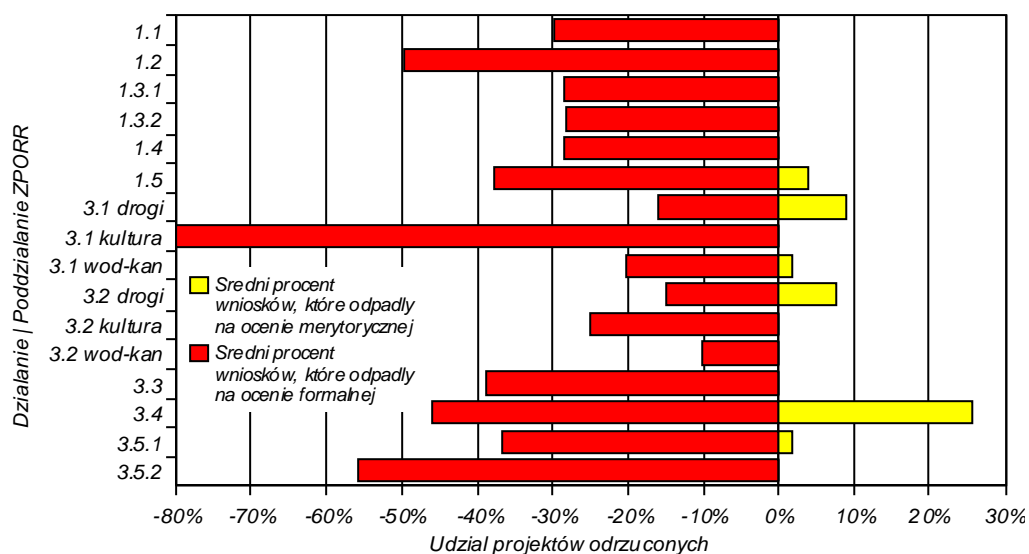
Ponad **połowa wniosków odpada z przyczyn formalnych** średnio w działaniach: 3.1 (kultura), 3.5.2 i 1.2. Co trzeci wniosek odpada w działaniach priorytetu 1, 3.3, 3.4 i 3.5.1. Najmniej pod względem formalnym odpada wniosków w działaniu 3.2 (wod-kan).

Jeżeli chodzi o ocenę merytoryczną, najwięcej wniosków odpada w działaniach wdrażanych przez LFR (3.4). Najmniej wniosków odpada w działaniach wdrażanych przez DRR.

W ocenie formalnej najwięcej wniosków odpada w działaniach wdrażanych zarówno przez DRR, jak i LFR.

W ocenie merytorycznej, najwięcej wniosków odpada w działaniach wdrażanych przez LFR, najmniej przez DRR.

Generalnie, najwięcej wniosków odpada w obu ocenach w działaniach wdrażanych przez LFR (3.4) i DRR (część).

Rysunek 2.2. Średni udział wniosków odrzuconych z przyczyn formalnych i merytorycznych w ogólnej liczbie wniosków w ramach ZPORR.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Pylak, 2006a, s. 202; Pylak, 2006b, s. 126].

Na uwagę zasługuje jednak fakt, że w przypadku wielu działań, **po przejściu oceny formalnej, wszystkie wnioski przechodzą ocenę merytoryczną pozytywnie**, co może świadczyć z jednej strony o wystarczającym poziomie merytorycznym wniosków. Możemy to zaobserwować w przypadku działań: priorytetu 1 (bez 1.5), 3.1 (kultura), 3.2 (kultura), 3.2 (wod-kan), 3.3 i 3.5.2.

Z drugiej strony może to świadczyć o **małej skuteczności oceny merytorycznej**, trudności w ocenach spowodowanych niedopasowanymi i niejednoznacznymi kryteriami wyboru projektów itp. Będzie to tematem analizy w dalszej części pracy.

2.2.3. Przejrzystość systemu oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR

Zdaniem **kierownictwa** instytucji istnieje pełna przejrzystość przyznawanej pomocy. Zdaniem większości **ekspertów** procedura wyłaniania ofert jest prosta i transparentna dla Beneficjentów, chociaż część ekspertów się z tym nie zgadza.

Jeżeli chodzi o **kryteria oceny projektów**: tu więcej ekspertów nie przychyliło się do stwierdzenia, że kryteria oceny są wystarczająco precyzyjne (nie zostawiają miejsca na subiektywną ocenę oceniającego). Zdaniem wielu ekspertów, kryteria wyboru powinny zostać doprecyzowane i dostosowane do regionalnych warunków i realiów.

Podobnie zdania są podzielone odnośnie **oceny trzeciego eksperta**. W przypadku rozbieżnej oceny dwóch ekspertów, powoływany jest trzeci, niezależny ekspert, który ocenia projekt. Zdaniem 30% ekspertów, w przypadku rozbieżnej oceny dwóch ekspertów, ocena trzeciego eksperta **nie rozstrzyga sporu i nie obiektywizuje oceny**. Należy zatem zwrócić uwagę na tę kwestię w następnym okresie programowania.

Eksperti są prawie zgodni co do **możliwości zachowania całkowitej bezstronności przy ocenie projektów** (tych projektów, co do których nie ma podejrzeń o stronniczość).

Zdaniem co czwartego eksperta, projektodawcy, których reprezentanci zasiadają w RKS, mają większe szanse na uzyskanie dofinansowania niż inni projektodawcy – nie jest to zatem pozytywne wrażenie, chociaż połowa z nich ma zdanie przeciwne.

Zdaniem większości członków RKS, **nie można dokonać zamiany miejsc na liście rankingowej nie dokonując dokładnej oceny techniczno-ekonomicznej i merytorycznej** (może dlatego RKS dotychczas nie podjął takiego działania). Większość członków RKS jest również zdania, że **możliwe jest zachowanie całkowitej bezstronności** przy ocenie i rekomendowaniu projektów Zarządowi (tych projektów, co do których nie ma podejrzeń o stronniczość). Co czwarty jednak uważa, że zachowanie takiej bezstronności jest niemożliwe. Czy oznacza to dla nich tyle, że grupy projektodawców, reprezentowane w RKS, mają większe szanse na uzyskanie dofinansowania niż inni projektodawcy? Prawdopodobnie tak, ponieważ blisko co 5 członek RKS tak stwierdził. Pozostali członkowie są zdania przeciwnego.

Natomiast badani projektodawcy nie mają wyrobionego zdania na temat przejrzystości przyznawanej pomocy.

2.3. **Badanie efektywności i trafności stosowanych kryteriów oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR**

Badanie efektywności i trafności stosowanych kryteriów oceny projektów infrastrukturalnych w ramach ZPORR zostało przeprowadzone wśród ekspertów oceniających wnioski w Panelach Ekspertów w okresie 2004-2005. Wywiady były prowadzone indywidualnie bądź grupowo. Łącznie przeprowadzono 18 wywiadów, w tym 10 wywiadów pogłębionych (powtórnych), w podziale na ekspertów oceniających następujące grupy projektów:

1. Infrastruktura drogowa (Działanie 1.1.1, 3.1, 3.2)
2. Transport publiczny (Działanie 1.1.2)
3. Inwestycje wodno-kanalizacyjne (Działanie 1.2, 3.1, 3.2)

4. Zagospodarowanie odpadów (Działanie 1.2, 3.1, 3.2)
5. Energia odnawialna i ochrona powietrza (Działanie 1.2, 3.1, 3.2)
6. Edukacja (Działanie 1.3.1 i 3.5.1)
7. Ochrona Zdrowia (Działanie 1.3.2 i 3.5.2)
8. Sport (Działanie 1.3.1 i 3.5.1)
9. Turystyka (Działanie 1.4, 3.1, 3.2)
10. Kultura (Działanie 1.4, 3.1, 3.2)
11. Rewitalizacja obszarów miejskich, powojennych i przemysłowych (Działanie 3.3.1, 3.3.2)
12. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego (Działanie 1.5)
13. Inne obszary interwencji (nie wchodzące w zakres wyżej wymienionych Paneli np.: kompleksowe uzbrojenie terenu, inkubatory przedsiębiorczości)

Dodatkowo, przeprowadzono szereg wywiadów z pracownikami UMWL oceniającymi wnioski pod względem formalnym. Wnioski z wszystkich badań znajdują się poniżej.

2.3.1. Badanie kryteriów formalnych

Kryteria formalne dla wszystkich działań infrastrukturalnych ZPORR przedstawia poniższa tabela.

Ich wstępna analiza wykazuje dużą złożoność oceny formalnej i trudności w obiektywnej ocenie. Problemy te potwierdzają zarówno analiza efektywności kosztowej oceny formalnej wniosków (przytoczona powyżej i wykazująca znaczny koszt jednostkowy oceny formalnej wniosku), jak również wywiady z pracownikami odpowiedzialnymi za ocenę.

Trudności w ocenie dla pracowników nie będących ekspertami w danych dziedzinach stanowią kryteria, które wymagają wglębiania się w zagadnienia merytoryczne i techniczne projektów. Chodzi tu przede wszystkim o kryteria zgodności, np. z Planem Rozwoju Lokalnego, Lokalnym Programem Rewitalizacji, z celami działania określonymi w Uzupełnieniu ZPORR itp. Kryteria te są siłą rzeczy nieobiektywne lub nie do końca obiektywne, ponieważ jeżeli inwestycja objęta projektem nie jest enumeratywnie wskazana w dokumentach strategicznych, można ją niesłusznie uznać za niezgodną z powyższymi dokumentami.

Tabela 2.1. Zestawienie kryteriów formalnych dla działań infrastrukturalnych ZPORR

Kryterium formalne	1.1.1	1.1.2	1.2	1.3.1	1.3.2	1.4	1.5	3.1	3.2	3.3.1	3.3.2	3.4	3.5.1	3.5.2
Kompletność wniosku	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kompletność załączników	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Wnioskodawca uprawniony jest do skł. wniosku	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Zgodność z celami działania określonymi w UZPORR, zgodność rodzaju projektu z listą przew. idzianą w UZPORR dla danego działania.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kw alifikowalność wydatków	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Zróżnorodność źródeł finansowania projektu	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Odpowiednio ustalony poziom dotacji zależnie od osiągnięcia przez projekt znaczącego zysku netto.		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Okres realizacji projektu nie dłuższy niż 2 lata od zakończenia roku, w którym projekt został wybrany do realizacji (odpowiednie uzasadnienie w razie jego przekroczenia).	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+
Zgodność udziału % dofinansowania z EFRR z maksymalnym limitem przewidzianym w UZPORR.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Zgodność udziału % dofinansowania z budżetu państwa z maksymalnym limitem przewidzianym w UZPORR.								+	+	+	+			+
Zgodność z kryteriami demograficznymi i geograficznymi określone w ZPORR	+	+						+	+	+	+			
Właściwa wartość projektu (w specyficznych limitach przewidzianych w UZPORR)			+			+		+	+					
Zgodność z planem rozwoju lokalnego								+	+					
Zgodność z aktualnym Lokalnym Progr. Rewitaliz.										+	+			
Zgodność z Zintegrowanym Planem Rozwoju Transportu Publicznego (np. Miejska Strategia Rozwoju Transportu lub Miejska Polityka Rozwoju Transportu).		+												
Umowa o Świadczenie Usług Publicznych		+												
Porozumienie lub umowa o utworzeniu związku międzygminnego – jedynie w przypadku prowadzenia wspólnej komunikacji na obszarze miast powyżej 50 tys. mieszkańców oraz terenów funkcjonalnie powiązanych z tym miastami.		+												
Pozwolenie na prowadzenie działalności edukacyjnej na poziomie wyższym lub równoważny dokument wydany przez MENiS				+										
Zgodność projektu z Narodowym Programem Zdrowia lub strategią rozwoju województwa lub wojewódzkim planem ochrony zdrowia					+									
Kontrakt z Narodowym Funduszem Zdrowia na usługę lub usługi medyczne, które są zbieżne z przedmiotem projektu jako potwierdzenie realizacji celu publicznego					+									+
Zgodność z prawodawstwem polskim i wspólnotowym, w tym z zasadami neutralności technologicznej i otwartego dostępu oraz Strategią Informatyzacji								+						
Zgodność z prawodawstwem unijnym i krajowym													+	

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Uzupełnienie ZPORR, 2005, s. 285-325].

Tabela 2.2. Zestawienie kryteriów merytoryczno-technicznych dla działań infrastrukturalnych ZPORR

Kryterium merytoryczno-techniczne	1.1.1	1.1.2	1.2	1.3.1	1.3.2	1.4	1.5	3.1	Środowiskowe	Turystyki i kultury	zagosp. terenu	3.2	Środowiskowe	Turystyki i kultury	zagosp. terenu	inkubatory przedś.	3.3.1	3.3.2	3.4	3.5.1	3.5.2
Właściwie przygotowana analiza ekonomiczna projektu	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Właściwie przygotowana analiza finansowa projektu	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Zasadność zaproponowanych rozwiązań technologicznych w projekcie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Zasadność i odpowiednia wysokość kosztów kwalifikowalnych	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Spójność informacji zawartych we wniosku i w załącznikach do wniosku	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Trwałość projektu i wykonalność instytucjonalna	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Poprawność wskaźników	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Wykonalność techniczna	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Wpływ projektu na poprawę warunków ekonomicznych i atrakcyjności inwestycyjnej obszaru, na którym będzie realizowany projekt	4	4				4	4	4		4	4	4		4	4	4	4	4			
Komplementarność z innymi projektami			1	1	1	1	1		1	1	1		1	1	1	1	2	1		1	1
Powiązania z innymi projektami																					1
Kompleksowość i wieloaspektowość projektów			2			1			2	1	2		2	1	2		2	2			
Efektywność kosztowa projektu			4						4				4							2	
Wpływ na politykę ochrony środowiska	1							1				1									
Wpływ na politykę społeczeństwa i informacyjnego	1							1				1									
Wpływ na politykę horyzontalną ogólnie		2			1		1				1				1	1	1	1	1	1	1
Spójność z istniejącym, realizowanym lub przewidywanym do realizacji układem komunikacyjnym; spójność z innymi projektami	3	2						1				1									
Poprawa bezpieczeństwa ruchu wyrażona przez redukcję l. wypadków	2	1						2				2									
Zmniejszenie natężenia ruchu w mieście		1																			
Zwiększenie liczby pasażerów transportu publicznego		1																			
Wpływ na realizację zobowiązań akcesyjnych w obszarze ochrony środowiska (Wzrost ilości studentów dla 1.3.1) i poprawa jakości nauczania			4						3				3								1
Ułatwienie dostępu do (szkolnictwa wyższego dla 1.3.1) mieszkańcom obszarów wiejskich poprzez wzrost liczby studentów z tych obszarów					1																1
Zwiększenie udziału/zaangażowania uczelni w realizację między narodowych projektów badawczych i dydaktycznych				1																	
Wykorzystanie dorobku naukowego w gospodarce (nowych technologii)				1																	
Zgodność projektu z Narodowym Programem Zdrowia lub strategią rozwoju województwa lub wojewódzkim planem ochrony zdrowia					4																2
Poprawa poziomu jakości świadczeń zdrowotnych					2																2
Zwiększenie dostępu do świadczeń zdrowotnych mieszkańców wsi																					1
Zwiększenie dostępu do specjalistycznych świadczeń zdrowotnych					2																
Racjonalność ze względu epidemiologicznego i demograficznego rozmieszczenia placówek świadczących usługi medyczne okr. rodzaju					1																
Gotowość do udzielania świadczeń w sytuacjach zdarzeń nagłych, klęsk żywiołowych					2																
Zgodność z programami rozwoju w zakresie kultury i turystyki						2				1					1						
Obiekty znajdujące się na liście dziedzictwa narodowego przystosowane do celów kultury i turystyki						1				1					1						
Dotychczasowa aktywność projektodawcy w sferze turystyki i kultury						1				1					1						
Wpływ na zapobieganie „wykluczeniu cyfrowemu”								1													
Skalowalność (możliwość rozwijania projektu)								1													
Zapewnienie dostępu do Internetu w małych miastach lub na wsi								2													
Podniesienie bezpieczeństwa przechowywania i przesyłu danych								1													
Ponadlokalny zasięg oddziaływania projektu								1													
Zgodność projektu z regionalną e-strategią (o ile istnieje)								1													
Lokalizacja w pobliżu osi komunikacyjnych																		1			
Udział własny projektodawcy wyższy od minimalnego																					1
Wpływ rezultatów projektu na twój rozwój przedsiębiorstwa																					4
Projektodawca posiada potencjał i doświadczenie do wdrożenia projektu																					1
Proponowane źródła finansowania dają gwarancję realizacji projektu																					1
Zgodność projektu ze zdefiniowanymi potrzebami																					1
Poprawa konkurencyjności przedsiębiorstwa w skali rynku lokalnego																					1

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Uzupełnienie ZPORR, 2005, s. 285-325].

⇒ dużym zastrzeżeniem odnośnie pracy paneli ekspertów (szczególnie kultury i ochrony zdrowia) jest brak osób w ich składzie posiadających doświadczenie techniczne, finansowe i ekonomiczne;

⇒

3. Analiza podstawowych potrzeb inwestycyjnych regionu determinujących wybór projektów w przyszłym okresie 2007-2013

3.1. Aktualne preferencje inwestycyjne samorządów lokalnych

3.1.1. Wybór obiektów badań i zakres zbieranych informacji

Dane zawarte w niniejszym rozdziale pozyskane zostały dzięki przeprowadzeniu telefonicznego badania ankietowego gmin województwa lubelskiego. Działania związane z tworzeniem bazy informacyjnej realizowane były w styczniu 2006 roku. Taki wybór terminu badania podyktowany był chęcią uzyskania informacji dotyczących roku 2005, co pozwoliło uwzględnić najbardziej aktualne preferencje inwestycyjne samorządów lokalnych powstałe na skutek m.in. zdobycia doświadczeń związanych z wdrażaniem funduszy strukturalnych w latach 2004-2005. Łącznie uzyskano informacje od 59 gmin (27,7% wszystkich gmin w województwie lubelskim), w tym:

- | 47 gmin wiejskich (79,6% badanych gmin),
- | 6 gmin miejsko-wiejskich (10,2% badanych gmin),
- | 6 gmin miejskich (10,2% badanych gmin).

Powyższe proporcje doboru gmin w przybliżeniu odzwierciedlają podział administracyjny województwa lubelskiego, w którego skład wchodzi:

- | 20 gmin miejskich,
- | 21 gmin miejsko-wiejskich,
- | 172 gminy wiejskie.

Uwzględniając również podział kraju na jednostki terytorialne zgodny z wymogami statystyki regionalnej Unii Europejskiej, badania ankietowe przeprowadzono w podobnej ilości gmin położonych w trzech podregionach (NTS III) województwa: podregionie bialsko-podlaskim, podregionie chełmsko-zamojskim i podregionie lubelskim.

Tabela 3.1. Zestawienie badanych gmin pod względem liczby mieszkańców

Liczba mieszkańców gminy	Liczba zbadanych gmin	Udział % badanych gmin
do 5 tys.	18	30,5
5 tys. – 10 tys.	22	37,3
10 tys. – 20 tys.	13	22,0
20 tys. – 50 tys.	3	5,1
50 tys. – 100 tys.	2	3,4
Powyżej 100 tys.	1	1,7
Razem	59	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego (styczeń 2006)

Przyjęte założenia wyboru badanych gmin umożliwiły uwzględnienie w przedmiotowym opracowaniu interesów i preferencji inwestycyjnych różnego typu jednostek samorządu terytorialnego (gminy wiejskie, miejsko-wiejskie i miejskie) położonych wprawdzie na terenie tego samego województwa, ale posiadających zróżnicowane potencjały rozwojowe wynikające ze specyficznych uwarunkowań społecznych, gospodarczych i środowiskowych.

Zebrane informacje, będące przedmiotem niniejszej analizy, dotyczyły następujących zagadnień:

- | inwestycji zrealizowanych w latach 2000-2005,
- | najpilniejszych inwestycji planowanych do zrealizowania w latach 2007-2013,
- | stosowanych metod planowania rozwoju lokalnego i wyboru inwestycji do realizacji,
- | spodziewanych źródeł finansowania inwestycji.

3.1.2. Inwestycje realizowane w samorządach lokalnych w latach 2000-2005

Zgromadzone informacje dotyczące projektów zrealizowanych w latach 2000-2005 pozwalają wyciągnąć wniosek, iż szczególną popularnością cieszyły się inwestycje związane z budową, rozbudową i modernizacją obiektów infrastruktury społecznej, w tym przede wszystkim szkół i sal sportowych, w mniejszym zaś zakresie bibliotek, domów kultury i innych. Należy przy tym podkreślić, iż wszystkie gminy wykazywały w tym względzie podobną aktywność, bez względu na rodzaj gminy (wiejska, miejsko-wiejska i miejska), liczbę mieszkańców i położenie geograficzne (podregion).

Tabela 3.2. Inwestycje realizowane przez gminy w latach 2000-2005.

Rodzaj inwestycji	Gminy, które zrealizowały określoną inwestycję wśród wszystkich gmin objętych badaniem	
	w liczbach	%
Investycje oświatowe i kulturalno-sportowe	48	81,4
Drogi	42	71,2
Sieci wodociągowe	35	59,3
Kanalizacja	24	40,7
Oczyszczalnie ścieków	16	27,1
Gospodarka komunalna	8	13,6
Wysypiska śmieci	8	13,6
Spółczesność informacyjne	1	1,7

Źródło opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego (styczeń 2006)

Wśród inwestycji dotyczących infrastruktury technicznej zdecydowanie przeważały projekty związane z budową i modernizacją dróg oraz projekty sieciowe (wodociągi i kanalizacja). Podkreślić należy, iż w tym względzie zdecydowanie większą aktywnością wykazały się gminy wiejskie i miejsko-wiejskie. W każdym z wymienionych typów inwestycji były one wykonawcami 70-80% projektów. Wynika to zapewne z dwóch powodów:

- | zapóźnień obszarów wiejskich w rozbudowie infrastruktury technicznej,
- | realizacji na obszarach wiejskich i w małych miastach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich oraz Programu SAPARD, z których dotacje stanowiły istotne wsparcie finansowe dla skąpych budżetów gminnych.

Analizując pozostałe typy inwestycji stwierdzono następujące prawidłowości:

- | większa aktywność gmin miejskich i miejsko-wiejskich w realizacji projektów dotyczących oczyszczalni ścieków (9 inwestycji), w tym w większości były to modernizacje (6 inwestycji),
- | przewaga projektów dotyczących rozbudowy lub modernizacji wysypisk śmieci związanych zapewne z kończącym się okresem użytkowania obiektów (6 inwestycji),
- | zdecydowana przewaga aktywności gmin miejskich w inwestycjach związanych z gospodarką komunalną (6 gmin).

Małe zainteresowanie występuje w przypadku inwestycji związanych z komputeryzacją. Tylko jedna gmina (wśród 59 badanych) realizowała projekt w ramach Działania 1.5. „Rozwój społeczeństwa informacyjnego” ZPORR.

3.1.3. Analiza podstawowych potrzeb inwestycyjnych regionu w latach 2007-2013

Tworzenie bazy danych na temat potrzeb inwestycyjnych samorządów lokalnych rozpoczęto od pytania dotyczącego celów głównych rozwoju gmin określonych do roku 2010 i do roku 2020. Poza uzyskaniem informacji dotyczących najpilniejszych potrzeb inwestycyjnych, miało to również na celu sprawdzenie umiejętności władz gminnych w planowaniu rozwoju lokalnego w różnych horyzontach czasowych, określaniu celów i doboru odpowiednich instrumentów ich realizacji. Zestawienia uzyskanych odpowiedzi przedstawione zostały w poniższych tabelach.

Tabela 3.3. Cele główne rozwoju gmin do 2010 roku.

Cel główny rozwoju gminy	Wybór celów głównych rozwoju gminy wśród wszystkich gmin objętych badaniem	
	w liczbach	%
Poprawa infrastruktury technicznej	44	74,6
Rozwój społeczno-gospodarczy	39	66,1
Poprawa warunków życia	37	62,7
Poprawa infrastruktury edukacyjnej, sportowo-rekreacyjnej i turystycznej	37	62,7
Wzrost zatrudnienia	36	61,0
Inwestycje w ochronę środowiska	34	57,6
Rozwój rolnictwa	29	49,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego (styczeń 2006).

Należy stwierdzić, iż władze gminne nie opanowały w zadawalającym stopniu umiejętności programowania rozwoju. W wielu przypadkach zasady planowania strategicznego są niezrozumiałe, lub wręcz nieznanne. Na marginesie należy również dodać, iż sześć wśród ankietowanych gmin w ogóle nie posiada ani strategii rozwoju, ani planu rozwoju lokalnego.

Tabela 3.4. Cele główne rozwoju gmin do 2020 roku.

Cel główny rozwoju gminy	Wybór celów głównych rozwoju gminy wśród wszystkich gmin objętych badaniem	
	w liczbach	%
Poprawa infrastruktury technicznej	46	78,0
Rozwój społeczno-gospodarczy	43	72,9
Poprawa warunków życia	36	61,0
Inwestycje w ochronę środowiska	35	59,3
Wzrost zatrudnienia	33	55,9
Rozwój turystyki i agroturystyki	32	54,2
Poszukiwanie inwestorów	24	40,7
Specjalizacja gminy	16	27,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego (styczeń 2006).

Dane przedstawione w powyższych tabelach pozwalają na wyodrębnienie pewnych wzajemnie ze sobą powiązanych preferencji inwestycyjnych gmin województwa lubelskiego, powtarzających się w dwóch wymienionych wcześniej horyzontach czasowych. Do najważniejszych należą:

- | rozbudowa infrastruktury technicznej mającej wpływ na poprawę warunków życia mieszkańców i ochronę środowiska oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej,
- | rozwój infrastruktury społecznej poprzez inwestycje w infrastrukturę edukacyjną, sportowo-rekreacyjną i turystyczną,
- | wzrost zatrudnienia m.in. poprzez rozwój turystyki i agroturystyki, specjalizację usługową i produkcyjną gmin oraz poszukiwanie inwestorów.

Katalog inwestycji planowanych do zrealizowania przez gminy w latach 2007-2013 nie odbiega zbyt mocno od tego, który został już zrealizowanych w okresie 2000-2005. Szczegółowy ich wykaz przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3.5. Wykaz inwestycji planowanych do zrealizowania przez gminy w latach 2007-2013.¹

Rodzaj inwestycji	Gminy, które planują zrealizować określoną inwestycję wśród wszystkich gm in objętych badaniem	
	w liczbach	%
Drogi	45	76,3
Kanalizacja	30	50,8
Sieci w odociągowe	21	35,6
Inwestycje oświatowe, kulturalno-sportowe i rekreacyjne	21	35,6
Oczyszczalnie ścieków	19	32,2
Wysypiska śmieci	11	18,6
Sieć gazowa	11	18,6
Reelektrofikacja	8	13,6
Gospodarka komunalna	7	11,9
Spółeczeństwo informacyjne	4	6,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego (styczeń 2006).

Badania wyraźnie wskazują, iż projekty realizowane w latach 2000-2005 przy wsparciu środków finansowych Banku Światowego, środków budżetowych (kontraktów wojewódzkich) oraz funduszy przedakcesyjnych i funduszy strukturalnych nie wyczerpały potrzeb inwestycyjnych gmin w zakresie budowy i modernizacji podstawowej infrastruktury społecznej i technicznej. W zasadzie propozycje na lata 2007-2013 obejmują te same typy projektów, w niewielkim tylko zakresie zmienia się ich pozycja rankingowa.

Należy przy tym zwrócić uwagę, iż w zestawieniu najpotrzebniejszych inwestycji na lata 2007-2013 znalazły się dwie nowe kategorie: reelektrofikacja i budowa sieci gazowniczej. Pojawienie się pierwszej z nich można wyjaśnić bardzo złym stanem sieci energetycznej na terenie

¹ Przedstawiciele badanych gmin przy określaniu inwestycji planowanych do zrealizowania mogły wybrać tylko trzy typy projektów, które są najważniejsze ze z punktu widzenia rozwoju gminy w latach 2007-2013.

województwa oraz wprowadzenie ustawowego obowiązku dla gmin dbania o stan techniczny sieci energetycznej na ich terenie. Natomiast problem budowy sieci gazowniczej dotyczy gmin, które mają bezpośredni dostęp do linii przesyłowych.

Podkreślić należy również wyraźny wzrost zainteresowania inwestycjami związanymi z budową społeczeństwa informacyjnego. W zasadzie chodzi tutaj o komputeryzację urzędów gmin i jednostek organizacyjnych gminy, niemniej widać wyraźnie efektywność kampanii promocyjnej prowadzonej dla Działania 1.5. „Rozwój społeczeństwa informacyjnego” ZPORR.

Podsumowując należy stwierdzić, iż preferencje inwestycyjne gmin województwa lubelskiego od kilku lat pozostają niezmienione i dotyczą przede wszystkim:

- | Infrastruktury komunikacyjnej (głównie drogowej),
- | Infrastruktury ochrony środowiska (sieci kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków i wysypisk śmieci),
- | Infrastruktury społecznej (przede wszystkim edukacyjnej i rekreacyjno-sportowej),
- | Infrastruktury zaopatrzenia w wodę,
- | Innej infrastruktury (głównie sieci gazowej, infrastruktury energetycznej i infrastruktury społeczeństwa informacyjnego).

Należy podkreślić, iż niezbędne jest uwzględnienie powyższych potrzeb inwestycyjnych w przygotowywanym aktualnie RPO dla Województwa Lubelskiego. Konieczność tą potwierdzają wyniki przeprowadzonych badań ankietowych, dotyczące potencjalnych źródeł finansowania planowanych projektów. Aż 96,6% respondowanych gmin (57 gmin) wskazuje fundusze strukturalne jako główne źródło finansowania inwestycji. Zdecydowanie mniejsze znaczenie mają inne źródła, takie jak:

- | Narodowy i Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej – wskazany przez 17 gmin (28,8%),
- | Bank Światowy – wskazany przez 12 gmin (20,3%),
- | Kontrakt Wojewódzki – wskazany przez 7 gmin (11,9%),
- | Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju (EBOR) – wskazany przez 3 gminy (5,1%),
- | Ekofundusz – wskazany przez 3 gminy (5,1%).
- | Euroregion BUG – wskazany przez 1 gminę (1,7%).

Zdziwienie budzi dość duży udział jako źródeł wsparcia nie funkcjonujących już w latach 2007-2013 funduszy przedakcesyjnych: PHARE i SAPARD. Wskazywane one były przez dość duży odsetek badanych gmin, odpowiednio 15,3% i 8,5%. Fakt ten potwierdza wysnuty wcześniej wniosek, iż nie wszystkie samorządy gminne przyswoiły wiedzę dotyczącą Unii Europejskiej i funduszy pomocowych na odpowiednim poziomie.

3.2. Powiązanie potrzeb inwestycyjnych ze strategią rozwoju Województwa i RPO

Zaktualizowana „Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020” została przyjęta Uchwałą nr XXXVI/530/05 Sejmiku Województwa Lubelskiego w dniu 4 lipca 2005 roku. Dokument ten będzie, zgodnie z funkcją tego typu opracowań planistycznych, podstawowym narzędziem prowadzonej przez samorząd województwa polityki regionalnej. Jego istotną cechą jest to, iż jest dokumentem strategicznym o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego do roku 2020.

Podkreślić należy, że przyjęty horyzont czasowy „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020” oraz jej główne założenia nawiązują bezpośrednio do zasad polityki regionalnej państwa i polityki strukturalnej UE. Zakłada się, że będzie ona bazowym dokumentem do opracowania i wdrożenia na terenie województwa lubelskiego programów wojewódzkich, współfinansowanych ze środków krajowych i funduszy strukturalnych UE w dwóch kolejnych okresach programowania (tj. w latach 2007-2013 i 2014-2020). Jest ona również istotnym wkładem województwa lubelskiego do opracowywanych na poziomie kraju dokumentów strategicznych rozwoju społeczno-gospodarczego Polski.

Opracowanie podstawowych założeń tego dokumentu poprzedzone zostało licznymi badaniami i analizami aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej województwa oraz efektów wdrażania „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego” w latach 2000-2004.

W związku z tym, iż prace analityczne i badawcze związane z aktualizacją strategii oparte były na danych statystycznych dotyczących okresu przedakcesyjnego (przed 1 maja 2004 roku), siłą rzeczy nie objęły zjawisk społeczno-gospodarczych, które mogą być obserwowane aktualnie, po dwóch latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej. W szczególności dotyczy roli funduszy strukturalnych w realizacji planów rozwoju lokalnego i regionalnego oraz efektywności wykorzystania wsparcia finansowego UE przez różnego szczebla samorządy.

Niniejsza ekspertyza jest doskonałą okazją do weryfikacji założeń planistycznych „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020”. Ma to szczególnie duże znaczenie w kontekście opracowywanego aktualnie RPO dla Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013.

W poniższej tabeli jeszcze raz przedstawione zostały preferencje inwestycyjne samorządów lokalnych uzyskane w drodze badań ankietowych przeprowadzonych w styczniu 2006 roku oraz ich bezpośrednie powiązania z priorytetami aktualnie obowiązującej strategii. Widać zasadniczy związek

pomiędzy potrzebami zgłaszanymi przez samorządy lokalne z priorytetami wspomnianego dokumentu. Na tej podstawie można wyciągnąć wniosek, iż potrzeby inwestycyjne regionu w ciągu ostatnich lat nie uległy zmianie. Stwierdzenie to ma szczególne znaczenie w kontekście dwuletniego wdrażania Funduszy Strukturalnych.

Można w tym miejscu pokusić się o stwierdzenie, iż brak wyraźnych obserwowalnych zmian w badanym obszarze może być wynikiem:

- | niedostosowanej do potrzeb regionu alokacji środków finansowych na poszczególne priorytety i działania programów operacyjnych, w szczególności ZPORR,
- | zbyt małej ilości środków finansowych przeznaczonych dla województwa lubelskiego – jednego z najbiedniejszych regionów Unii Europejskiej,
- | zbyt krótkiego czasu wdrażania polityki regionalnej umożliwiającego zaobserwowanie istotnych zmian potrzeb regionu.

Podsumowując należy stwierdzić, iż dwuletni okres wdrażania Funduszy strukturalnych nie zaspokoił potrzeb inwestycyjnych regionu i nie spowodował wyraźnych zmian preferencji inwestycyjnych różnego szczebla samorządów.

Tabela 3.6. Powiązania strategiczne.

Typy priorytetowych inwestycji zgłaszanych przez badane gminy	Priorytety Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020	Proponowane priorytety RPO dla Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013
<ul style="list-style-type: none"> Infrastruktura komunikacyjna (głównie drogowej, Infrastruktura ochrony środowiska (sieci kanalizacyjne, oczyszczalnie ścieków i wysypiska śmieci), Infrastruktura społeczna (przede wszystkim edukacyjnej i rekreacyjno-sportowej) Infrastruktura zaopatrzenia w wodę, Inna infrastruktura (głównie sieć gazowa, infrastruktura energetyczna i infrastruktura społeczeństwa informacyjnego). 	<p>Priorytet 2: Rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy</p> <p>Priorytet 3: Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej w województwa lubelskiego</p>	<p>Priorytet 2: Infrastruktura podnosząca atrakcyjność inwestycyjną województwa</p> <p>Priorytet 3: Środowisko i energetyka</p> <p>Priorytet 4: Kultura i turystyka</p> <p>Priorytet 5: Infrastruktura społeczna</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020; Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego; Projekt „Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013].

Dodatkowym wnioskiem wynikającym z przedmiotowej analizy jest fakt, iż założenia „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020”

pozostają nadal aktualne i nie należy spodziewać się, aby w przeciągu kilku lat miało to ulec zmianie.

Dokonano również analizy zgodności **preferencji inwestycyjnych zgłaszanych przez samorządy lokalne** z proponowanymi **priorytetami „Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013”**. Tutaj również stwierdzono pełną zgodność, co potwierdza poprawność założeń strategicznych określonych we wspomnianym dokumencie.

3.3. Określenie Horyzontalnych Priorytetów Roku (HPR) dla RPO w kontekście sekwencyjnego układu działań strategicznych

3.3.1. Metodologia podejścia Horyzontalnych Priorytetów Roku (HPR)

Jak wskazano wyżej, cele i priorytety RPO i strategii województwa są ze sobą spójne, dlatego też można powiedzieć, iż realizacja działań RPO powinna bezpośrednio wpływać na realizację celów zawartych w m.in. strategii rozwoju województwa lubelskiego.

W tym miejscu na uwagę zasługuje fakt **sekwencyjnego** podejścia do działań strategicznych, zapisanego w strategii. Rozwój każdej jednostki charakteryzuje się bowiem pewną **ścieżką dojścia**, którą dana jednostka podąża. Dlatego odpowiednia prognoza i projekcja ścieżki dojścia umożliwiłaby określenie konkretnych działań (grup działań), które należałoby wykonać w odpowiedniej kolejności, aby w jak najkrótszym czasie i z jak najlepszym skutkiem osiągnąć zakładane cele strategiczne. Wspomaganie odpowiednich działań w odpowiednim czasie spowoduje bowiem minimalizację kosztów ekonomicznych i społecznych niepotrzebnych działań lub ich nieodpowiedniego terminu realizacji oraz minimalizację rozpraszania środków na wiele celów operacyjnych. Z drugiej strony wzmocniony zostanie efekt synergii (tak ważny w słabo rozwiniętym regionie) pomiędzy różnorodnymi rodzajowo działaniami (aczkolwiek realizującymi wspólny cel operacyjny), ponieważ **dany problem będzie rozwiązywany kompleksowo z różnych stron, a osiągnany rezultat będzie na tyle samodzielny, że będzie generował znaczne oddziaływanie i pomnażanie nie tylko regionalnego kapitału finansowego, ale również intelektualnego i społecznego.**

Autorzy ekspertyzy stoją na stanowisku, że koncentracja środków w ramach RPO powinna nastąpić nie tylko w kontekście priorytetów rodzajowych programu (przedsiębiorczość, atrakcyjność inwestycyjna, środowisko itp.), ale również w kontekście **Horyzontalnych Priorytetów** w ujęciu np. rocznym (z punktu widzenia projektowania i budżetowania okres roczny wydaje się być uzasadniony).

Horyzontalne Priorytety Roku (HPR) powinny gromadzić działania z różnych priorytetów rodzajowych, przy czym HPR może i powinien wywodzić się bezpośrednio z priorytetów rodzajowych (np. turystyka i agroturystyka) lub być ich znacznym uszczegółowieniem (np. rozwój usług specjalistycznych typu offshoring).

Najważniejsze założenia podejścia HPR:

1. W danym roku maksymalnie dużo realizowanych działań w ramach RPO dąży do realizacji HPR.

Dla przykładu, jeżeli HPR 2007 jest *ekologiczna żywność*, priorytet *przedsiębiorczość* wspiera przedsiębiorców i przetwórców ekologicznej żywności, priorytet *atrakcyjność inwestycyjna* przygotowuje tereny dla producentów ekologicznej żywności, priorytet *środowisko* chroni obszary upraw ekologicznych, a priorytet *turystyka* wspomaga turystykę ekologiczną.

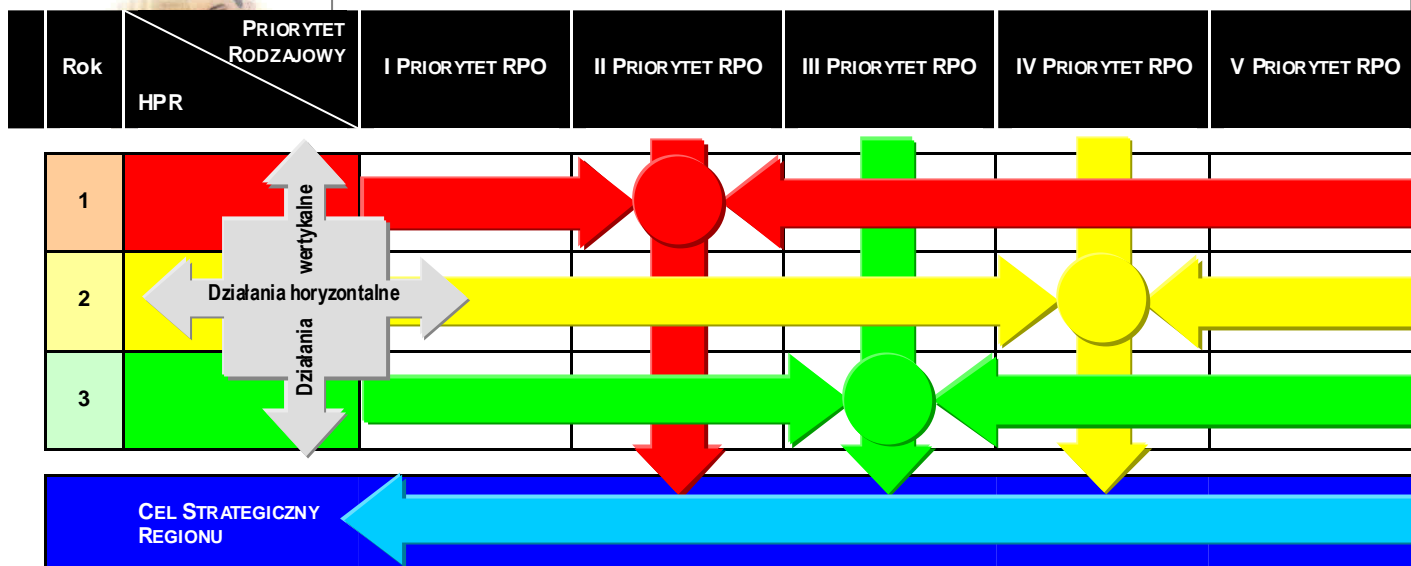
2. Każdy HPR powinien być skorelowany (mieć przypisany) cały priorytet lub działanie – pełniący funkcje przygotowawcze i uzupełniające do zmasowanych działań danego roku.

Przed wystąpieniem HPR skorelowane działanie przygotowuje otoczenie do zastrzyku projektów realizujących znacząco HPR, a po jego wystąpieniu – uzupełnia rezultaty, powiększając efekt synergii HPR.

Dla przykładu, HPR *turystyka* powinien posiadać swój priorytet lub działanie *Infrastruktura turystyczna*, a HPR *transport lotniczy* – np. *infrastruktura transportu lotniczego*.

Generalnie, podejście HPR można zobrazować w następujący sposób, biorąc do przykładu pięć priorytetów rodzajowych RPO i 3 lata realizacji (również 3 HPR).

Tabela 3.7. Logika podejścia HPR w projektowaniu strategicznym RPO.

Źródło: opracowanie własne.

Logika podejścia HPR, przedstawiona na powyższym diagramie, opiera się na skorelowaniu HPR poszczególnych lat z działaniami (priorytetami rodzajowymi) RPO. I tak, HPR 1 jest skorelowany z II Priorytetem RPO (lub

jednym z jego działań), HPR 2 z IV, a HPR 3 z III. Oznacza to, że w roku 1 maksymalnie dużo nieskorelowanych działań z wszystkich priorytetów jest wyprofilowana na realizację HPR 1, a całe działanie lub nawet cały II Priorytet rodzajowy RPO w kolejnych latach uzupełnia realizację HPR 1.

W przypadku HPR 2 skorelowany jest IV Priorytet rodzajowy (lub jedno z jego działań). Ważna jest tu jednak inna kwestia. Otóż, IV priorytet w roku 1 przygotowuje otoczenie do realizacji HPR 2 w kolejnym roku, a w roku 3 uzupełnia działania nieskończone lub komplementarne również w zakresie HPR 2. Dzięki temu **zapewnia się podejście zarówno horyzontalne, jak i wertykalne w osi czasu.**

Oznacza to, że **HPR, które wymagają większych nakładów i przygotowań powinny być realizowane w późniejszych latach**, aby skorelowane działania mogły odpowiednio przygotować otoczenie HPR. Dotyczy to z reguły w większym stopniu dziedzin wysokospecjalistycznych (produkcja energii odnawialnej, transport lotniczy, czy bioinżynieria), które wymagają znacznych nakładów finansowych, ludzkich i know-how oraz kompleksowego przygotowania terenów inwestycyjnych, wyedukowania pracowników, zakupu lub wytworzenia odpowiednich technologii itd.

Generalnie, należy zastanowić się, jak określić kolejność poszczególnych HPR. Oprócz bowiem pewnych zaleceń wskazanych w dokumentach strategicznych (np. w formie projekcji rozwoju), na bardzo ogólnym poziomie, nie dysponujemy żadnym „złotym środkiem”, jeżeli chodzi o kolejność działań na rzecz rozwoju regionu. Tym bardziej, że w przypadku regionu słabo rozwiniętego, potrzeby są znaczne nie tylko w kontekście samych priorytetów, ale również w ich ilości, bowiem występuje tam wiele problemów strukturalnych, społecznych i ekonomicznych, które należy rozwiązywać od podstaw.

Dlatego też przy doborze kolejności HPR należy brać pod uwagę przede wszystkim następujące kryteria:

- 1. Strategiczne** zapisane w projekcji rozwoju województwa (kryterium ogólne przedstawiające pewne założenia procesowe).
- 2. Potencjału** bazowanie na dostępności zasobów regionu dla potrzeb realizacji HPR – im bardziej dostępny jest zasób, tym łatwiej i wcześniej może być wykorzystany. Wcześniej może być wykorzystany również zasób, który może być aktywowany „od zaraz”.
- 3. Sekwencyjne** określające poziom skomplikowania i długość czasu przygotowania realizacji HPR. Im bardziej skomplikowany HPR, wymagający wielu czynności przygotowawczych, tym później powinien być umieszczony (z dłuższym okresem przygotowawczym działania skoordynowanego).
- 4. Zależności** przyczynowo-skutkowej. HPR zależne od realizacji innych HPR powinny być realizowane w dalszej kolejności, wykorzystując rezultaty poprzednich priorytetów.
- 5. Uczenia się** zdolności systemu do uczenia się, współpracy oraz dzielenia się wiedzą i doświadczeniami w kontekście

opracowywania, przygotowywania i realizacji trudnych i skomplikowanych projektów oraz grup projektowych służących realizacji coraz trudniejszych HPR. Doświadczenia nabyte przy realizacji łatwych HPR mogą być użyte w późniejszym okresie przy realizacji bardziej skomplikowanych HPR, zmniejszając ryzyko porażki.

Jakkolwiek powyższe kryteria wydają się być słuszne w przypadku ustalania HPR dla dowolnego regionu, to jednak ich uszczegółowienie może się odbyć jedynie na podstawie konkretnego przykładu. Dlatego czynności te zostaną przeprowadzone w dalszej części opracowania zgodnie z dokumentami strategicznymi województwa lubelskiego.

Reasumując, **zastosowanie podejścia HPR** da następujące **efekty**:

- ⇒ kompleksowe podejście do rozwiązywania problemów i osiągania celów;
- ⇒ największy efekt synergii dzięki koncentracji środków na kilku konkretnych celach w danym miejscu i czasie;
- ⇒ efekt „kuli śniegowej” – kompleksowe podejście do strategicznych zagadnień pozwoli na własne samodzielne funkcjonowanie rezultatów działań i przez to generowanie i pomnażanie własnego kapitału finansowego i intelektualnego regionu;
- ⇒ wykorzystanie najbardziej dostępnych zasobów, sekwencyjność przygotowań, zależności przyczynowo-skutkowo pomiędzy HPR, uczenie się regionu spowodują największe oddziaływanie efektów HPR na gospodarkę i społeczeństwo, a więc wytworzą największą wartość dodaną skumulowanych działań;
- ⇒ możliwość łatwej ewaluacji wpływu środków na strategiczną dziedzinę rozwoju regionu (poszczególne HPR);
- ⇒ bodziec do dalszego rozwoju – środki rozdane z danym roku na HPR będą wydawane przez dłuższy okres czasu (okres realizacji projektów i rozliczania ich – $n+2$), zrealizowane HPR będą tworzyły podstawę do realizacją kolejnych, zależnych i bardziej specjalistycznych HPR.

3.3.2. Wyznaczenie HPR dla województwa lubelskiego

Zgodnie z powyższą metodologią, wyznaczenie HPR dla konkretnego przypadku (województwa) może odbyć się zgodnie z dwoma zasadami oraz według pięciu kryteriów. Sam proces wyznaczania można zamknąć w kilku krokach postępowania, które są przedstawione poniżej:

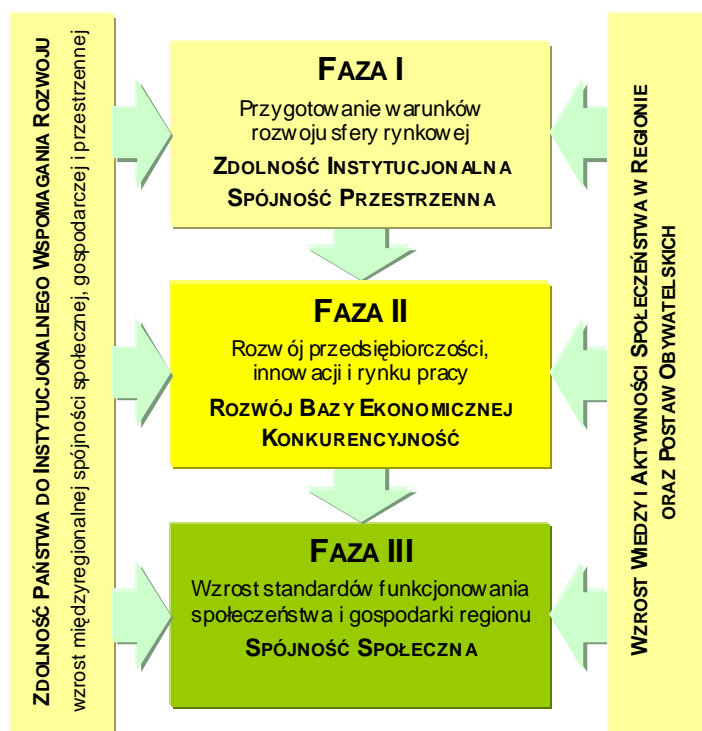
Pierwszy krok określania Horizontalnych Priorytetów Roku (HPR)

przeanalizowanie strategii województwa pod kątem określenia **ścieżki (projekcji) rozwoju** regionu.

Głównym warunkiem rozwoju regionu i wzrostu jego konkurencyjności jest coraz wyższa zdolność pomnażania kapitału, co jest wynikiem działań przede wszystkim sfery rynkowej. Działania zmierzające w tym kierunku można podzielić na 3 fazy, biorąc pod uwagę okres 15 lat (objętego przez dokument strategii) [Województwo lubelskie, 2005, s. 21]:

- ⇒ **Faza I:** przygotowanie instytucjonalne i przestrzenne do rozwoju regionu, w tym do rozwoju sfery rynkowej – dostosowanie wszelkiej administracji publicznej, w tym państwowej i samorządowej do tworzenia realnych warunków rozwoju sfery rynkowej – przedsiębiorczości, w tym głównie małych jej form;
- ⇒ **Faza II:** rozwój bazy ekonomicznej regionu (przedsiębiorczości), inwestycji i miejsc pracy w tej sferze; zasilenie budżetów samorządowych oraz ożywienie rynków lokalnych i ponadlokalnych, umocnienie partnerstwa publiczno-prywatnego w dalszym wspomaganiu rozwoju;
- ⇒ **Faza III:** wzrost zasobności kapitałowej regionu, poprawa warunków ekonomicznych podnoszenia standardów technicznych i funkcjonalnych miast oraz terenów wiejskich (infrastruktura techniczna i społeczna, jakość środowiska, funkcje wyższego rzędu, przygotowanie terenów inwestycyjnych).

Harmonogram wdrażania poszczególnych działań RPO należy zatem projektować w kontekście powyższych 3 faz. Aby przygotować szczegółowy **harmonogram preferencji projektowych** w poszczególnych HPR wdrażania programu, należy uszczegółowić fazy rozwoju oraz sekwencje działań w zakresie każdej z faz (zapisane również w strategii). Następnie należy odnieść je do celów operacyjnych województwa i przygotować sekwencje grup projektowych.

Rysunek 3.1. Projekcja rozwoju Lubelszczyzny do 2020 roku. Fazy rozwoju.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Województwo lubelskie, 2005, s. 21].

Realizacja RPO dotyczy jedynie okresu 2007-2013, dlatego nie można mówić o pełnym osiągnięciu powyższych celów i przejściu przez wszystkie fazy rozwoju. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że z jednej strony niektóre elementy fazy I (zdolność instytucjonalna, programowanie rozwoju, planowanie przestrzenne) są poza zasięgiem RPO, z drugiej strony dążenie do spójności przestrzennej może po pewnym czasie iść w parze z rozwojem bazy ekonomicznej i tworzeniem przewagi konkurencyjnej, a więc region może znajdować się równolegle w dwóch fazach: I i II.

Być może dlatego strategia nie precyzuje okresów trwania zarówno faz rozwoju, jak i poszczególnych sekwencji. Poniżej scharakteryzowane są poszczególne fazy rozwoju regionu po to, aby przeanalizować, czy przy tworzeniu harmonogramu projektowego **da się wyróżnić pewne wspólne Horyzontalne Priorytety Roczne dla wszystkich priorytetów**. W tym celu odniesiono fazy i sekwencje rozwoju do głównych priorytetów RPO.

Należy zaznaczyć, że większość sekwencji fazy III w obecnym okresie programowania nie stanie się w pełni rzeczywistością (są one przewidziane bardziej na lata 2013-2020). Z drugiej strony pewne podstawowe, wstępne działania w tym zakresie zostaną zapoczątkowane (tj. działania z zakresu środowiska i energetyki).

Tabela 3.8. Sekwencje działań strategicznych rozwoju województwa lubelskiego w podziale na priorytety RPO na lata 2007-2013.

Rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i spójności terytorialnej	Środowisko i energetyka	Kultura i turystyka	Infrastruktura społeczna
24%	34%	11%	9%	14%
I FAZA				
<ul style="list-style-type: none"> ↓ rozwój otoczenia biznesu – rozwój sieci inkubacji przedsiębiorczości; ↓ budowa materialnych podstaw innowacyjności, głównie w sektorze technologii; ↓ ożywienie popytu na innowacje w sferze przetwórstwa rolnego i przetwórstwa surowców mineralnych; ↓ stworzenie systemu marketingu terytorialnego (lokalnego i regionalnego) informowania potencjalnych inwestorów różnych dziedzin o wizji ich przyszłych korzyści w regionie; ↓ usprawnienie i integracja merytoryczna oraz organizacyjna programowania rozwoju, planowania przestrzennego, promocji terenów inwestycyjnych i kompleksowej obsługi inwestorów; 	<ul style="list-style-type: none"> ↓ techniczne przygotowanie terenów, w tym stref biznesu (uzupełnienie sieci kanalizacyjnej, gazu przewodowego, poprawa stanu dróg lokalnych, sieci energetycznej, uporządkowanie gospodarki odpadami stałymi); ↓ dostęp do wszelkiej infrastruktury informacyjnej, dostęp młodzieży do szkół średnich i wyższych, a także do placówek kształcenia ustawicznego; 	<ul style="list-style-type: none"> ↓ zwiększenie dostępu do wszelkich form rekreacji i wypoczynku; 	<ul style="list-style-type: none"> ↓ poprawa infrastruktury edukacji ekonomicznej społeczeństwa; ↓ usprawnianie systemu kwalifikacji zawodowych i informacji o popycie na pracę kwalifikowaną; ↓ polityka skutecznej aktywizacji zawodowej (w tym osób niepełnosprawnych); ↓ poprawa jakości służby zdrowia; 	
II FAZA				
<ul style="list-style-type: none"> ↓ tworzenie dogodnych warunków rozwoju przedsiębiorczości, doradztwo dla firm dołączające do rozwoju; ↓ inwestycje w firmach, rozwój usług budowlano-montażowe i innych; ↓ wzrost zainteresowania wdrażaniem innowacji, zarówno w sferze technologii, jak też w walorach użytkowych wyrobów oraz usług; ↓ rozwój parków przemysłowych w zakresie innowacji w rolnictwie i przetwórstwie, weterynarii, ochronie środowiska, produkcji materiałów budowlanych i budownictwa; ↓ rozwój przedsiębiorczości (inwestycje, doradztwo); ↓ tworzenie miejsc pracy; ↓ wzrost udziału pracy zarobkowej świadczonych doradztwo, pozostałości; 	<ul style="list-style-type: none"> ↓ tworzenie nowoczesnych systemów organizacji dostarczenia wiedzy w Lublinie, Białej Podlaskiej, Chełmie, Zamościu i Puławach; ↓ poprawy urbanizacji województwa w różnych aspektach; 	<ul style="list-style-type: none"> ↓ inwestycje w infrastrukturę techniczną, a także w poprawę ładu przestrzennego w miejscach zamieszkania i w szerszej skali przestrzeni; 	<ul style="list-style-type: none"> ↓ popyt na wysoko kwalifikowane kadry, głównie w sferze technologii i w zarządzaniu; ↓ rozwój uczelni i szkół zawodowych (orientacja młodzieży na kierunki kształcenia związane z praktyką gospodarczą); ↓ wzrost zapotrzebowania na wiedzę i kształcenie ustawiczne; ↓ inwestycje w infrastrukturę społeczną w miejscach zamieszkania i w szerszej skali przestrzeni; 	
III FAZA				
<ul style="list-style-type: none"> ↓ umocnienie ekonomicznej sieci miast, a także wielu ośrodków gminnych; ↓ wdrażanie innowacyjnych technologii proekologicznych w produkcji, usługach; ↓ rozwój różnych funkcji wyższego rzędu o znaczeniu krajowym lub między narodowym w zakresie działalności innowacyjnej, obsługi handlu i kontaktów społecznych; 	<ul style="list-style-type: none"> ↓ zmiana proporcji ruchu budowlanego "kosztem" terenów wiejskich na rzecz terenów miejskich i sąsiadujących z miastami; ↓ poprawa standardów urbanistycznych w miastach i ośrodkach gminnych (rozbudowa i usprawnienie lokalnych systemów komunikacyjnych i parkingów, a także wzrost sieci odwodnic wokół miast); ↓ wielostronna poprawa 	<ul style="list-style-type: none"> ↓ poprawa standardów ekologicznych poprzez inwestycje; ↓ wzrost standardu zabezpieczenia środowiska przed antropopresją; ↓ stopniowe uwalnianie terenów cennych przyrodniczo od inwazji zabudowy; ↓ wdrażanie innowacyjnych technologii proekologicznych w oczyszczaniu ścieków i w zagospodarowaniu odpadów poprzez nowoczesne formy i kierunki ich utylizacji; ↓ upowszechnianie niekonwencjonalnych i zdekoncentrowanych przestrzennie źródeł energii, z wykorzystaniem bioenergii, energii wody, wiatru, głębi ziemi i niektórych odpadów; ↓ budowa sieci retencyjnych zbiorników wodnych, poprawiających stosunki wodne regionu i jednocześnie służących rekreacji lub 	<ul style="list-style-type: none"> ↓ poprawa warunków sanitarnych i atrakcyjności rekreacyjnej obszaru województwa; ↓ poprawa usług komercyjnych i publicznych w zakresie kultury i rekreacji zarówno pod względem sieci obiektów, jak też ich wyposażenia technicznego i jakości obsługi; 	<ul style="list-style-type: none"> ↓ poprawa usług komercyjnych i publicznych w zakresie oświaty, służby zdrowia, sportu zarówno pod względem sieci obiektów, jak też ich wyposażenia technicznego i jakości obsługi; ↓ rozwój różnych funkcji wyższego rzędu o znaczeniu krajowym lub między narodowym w zakresie szkolnictwa wyższego i specjalistycznej służby zdrowia;

Rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i spójności terytorialnej	Środowisko i energetyka	Kultura i turystyka	Infrastruktura społeczna
	<p>ładu przestrzennego w skali lokalnej i regionalnej poprzez porządkowanie zabudowy miast i osiedli pod względem estetycznym i funkcjonalnym;</p> <p>↓ rozszerzenie powiązań nowoczesnego systemu komunikacyjnego w regionie;</p> <p>↓ rozwój przejść granicznych i infrastruktury dostępu do przejść;</p> <p>↓ rozwój różnych funkcji wyższego rzędu o znaczeniu krajowym lub między narodowym w zakresie obsługi komunikacyjnej (transportowej);</p>	<p>gospodarce rybackiej;</p> <p>↓ zalesianie terenów nieprzydatnych dla rolnictwa i najmniej atrakcyjnych dla osadnictwa;</p> <p>↓ ochrona i racjonalne zagospodarowanie dolin rzecznych i suchych dolin w miastach i na terenach intensywnie zagospodarowanych jako korytarzy przewietrzania i korytarzy ekologicznych;</p> <p>↓ powiększanie obszarów i pasm o zastrzonych reżimach ochronnych, tworzących naturalną sieć ekologiczną pozwalającą na zachowanie i umacnianie bioróżnorodności;</p> <p>↓ zwiększanie udziału otwartych terenów zielonych w miastach i osiedlach wiejskich z wysokimi standardami estetycznymi (parki, zieleńce, inne tereny zielone);</p> <p>↓ uzupełnienie braków w zakresie gospodarki wodno-ściekowej i energetyki;</p>	<p>↓ rozwój różnych funkcji wyższego rzędu o znaczeniu krajowym lub między narodowym w zakresie turystyki, sportu i kultury;</p>	

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Województwo lubelskie, 2005, s. 22-26].

Sekwencyjna ścieżka rozwoju regionalnego nie dała jasnej odpowiedzi na pytanie o Horyzontalne Priorytety Roku w poszczególnych pięciu priorytetach RPO. Można jedynie zauważyć pewne zależności do wykorzystania w bardziej szczegółowych analizach:

- ⇒ w początkowej fazie należy wspomóc przetwórstwo rolno-spożywcze, zwiększyć dostępność wszelkich form rekreacji i wypoczynku, atrakcji turystycznych i historycznych, poprawić infrastrukturę społeczną, dostęp społeczeństwa do narzędzi komunikacji i informacji oraz szkół i centrum kształcenia ustawicznego;
- ⇒ następnie należy stworzyć system marketingu regionalnego, promując i wyposażając tereny inwestycyjne, przy jednoczesnym zapewnieniu rozwoju jednostek okołobiznesowych (doradztwa, szkoleń, parków naukowo-technologicznych, inkubatorów), szkół wyższych i jednostek naukowo-badawczych;
- ⇒ w dalszej kolejności należy umacniać, rozbudowywać i usprawniać systemy miejskie, rozwijać przejścia graniczne, upowszechniać niekonwencjonalne i zdekoncentrowane przestrzennie źródła energii, koncentrować się na specjalistycznych usługach i funkcjach oraz zwiększać standard zabezpieczenia środowiska przed antropopresją.

2.

Drugi krok określania Horyzontalnych Priorytetów Roku (HPR)

Określenie **obszarów specjalizacji regionu** – propozycji ogólnych **Celów Horyzontalnych RPO** – podstaw tworzenia Horyzontalnych Priorytetów Roku (HPR).

Zgodnie z zasadą koncentracji, regulującej działanie funduszy strukturalnych UE, aby interwencja funduszy przyniosła efekt, nie powinna być rozproszona, lecz skoncentrowana na kilku precyzyjnie określonych celach regionalnych. Podobnie jest w przypadku firm. Wśród setek firm, które badała firma Simon-Kucher & Partners, nigdy nie spotkano takiej, która miałaby przewagę konkurencyjną na więcej niż trzech polach. Próby bycia lepszym w większej liczbie parametrów są skazane na porażkę i prowadzą do bycia szaraczkiem [www.simon-kucher.com].

Cele Horyzontalne powinny koncentrować się na specyfice i indywidualnych cechach regionu. Analizując cele szczegółowe strategii, znajdujemy tam między innymi cel dotyczący **specjalizacji województwa w wybranych sektorach produkcji i usług cechujących się wysokim poziomem konkurencyjności** (cel operacyjny 1.3). Unowocześnianie i przebudowa regionalnej gospodarki powinna iść w parze z rozwojem jej specjalizacji w określonych niszach produkcyjnych i usługowych. Biorąc pod uwagę wewnętrzne potencjały rozwoju Lubelszczyzny, istnieją realne szanse specjalizacji gospodarczej województwa w obszarze **produkcji wysokiej jakości żywności** oraz rozwoju **odnawialnych źródeł energii**. Z kolei przygraniczne położenie regionu oraz zasoby dobrze wykształconych kadr stwarzają doskonałe możliwości do rozwoju **kompleksowego systemu usług specjalistycznych** we współpracy z firmami globalnymi i regionalnymi ośrodkami badawczo-naukowymi.

Dlatego dla województwa lubelskiego wybrano w strategii rozwoju kilka **obszarów specjalizacji**, bazując na jej potencjałach rozwojowych:

1. **Zdrowie i turystyka** (żywność ekologiczna i tradycyjna, usługi opiekuńczo-medyczne, turystyka uzdrowiskowa, turystyka konwencjonalna i agroturystyka);
2. **Branże wysoce specjalistyczne** (w tym: rozwój klastra lotniczego, usług outsourcingowych, usług informatycznych i biznesowych, usług przemysłów kultury);
3. **Energia odnawialna – ekoenergia** (w tym: wykorzystanie regionalnych źródeł energii, promocja ekoenergii wśród odbiorców końcowych, rozwój działalności badawczo-wdrożeniowej).

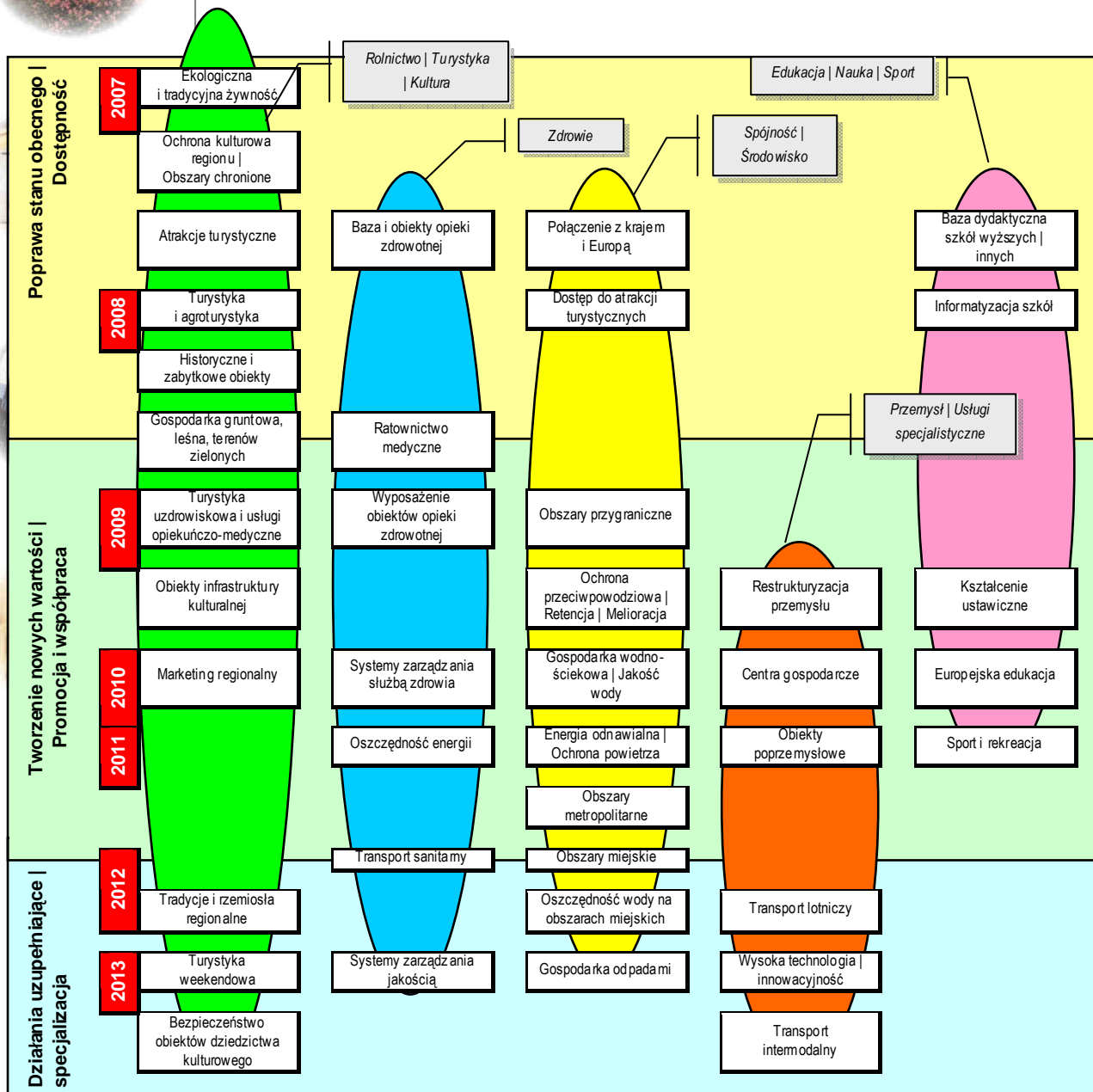
Cele główne RPO są zgodne z celami strategii rozwoju województwa, dlatego też zgodnie z zasadą koncentracji, **działania RPO powinny koncentrować się na tworzeniu przewagi konkurencyjnej regionu poprzez jego specjalizację w powyższych dziedzinach.**

3.

Trzeci krok określania Horyzontalnych Priorytetów Roku (HPR)

Ułożenie HPR w szereg czasowy – ustalenie HPR w kontekście horyzontalnym (faz rozwoju) i wertykalnym (kolejności występowania).

Poniżej przedstawiono propozycję szeregów czasowych HPR dla strategii województwa lubelskiego w kontekście działań możliwych do sfinansowania przez RPO w okresie 2007-2013:

Rysunek 3.2. Propozycja szeregów czasowych HPR w kontekście horyzontalnym i wertykalnym dotycząca strategii województwa lubelskiego w okresie 2007-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie metodologii HPR oraz [Województwo lubelskie, 2005].

4.

HPR wyznaczono w oparciu o cele operacyjne strategii rozwoju województwa. Następnie dokonano próby uporządkowania HPR zgodnie z powyższą metodologią. W wyniku tego procesu, otrzymano układ HPR, który przedstawiono w kontekście **horyzontalnym**, jak i **wertykalnym**.

Horyzontalnie wyznaczono **3 fazy**:

- 1) poprawy stanu obecnego i wzrostu dostępności regionu,
- 2) tworzenia nowych wartości oraz promocji regionu,
- 3) działania uzupełniające i specjalizacja.

Wertykalnie pogrupowano HPR w **pięć obszarów rodzajowych**:

- 1) poprawy stanu obecnego i wzrostu dostępności regionu,
- 2) rolnictwo, turystyka i kultura;
- 3) zdrowie;
- 4) spójność i środowisko;
- 5) przemysł i usługi specjalistyczne; edukacja, nauka i sport.

Zaproponowano również podział na lata i kolejność HPR w ramach poszczególnych obszarów. Zastosowano tu kryteria opisane w poprzednim rozdziale, a także komplementarność HPR z różnych obszarów tak, aby uzupełniające HPR były realizowane w tym samym roku.

Czwarty krok określania Horyzontalnych Priorytetów Roku (HPR)

Przyporządkowanie HPR do poszczególnych priorytetów i działań RPO.

Wyznaczone i uporządkowane HPR należy w tym momencie przyporządkować do istniejących priorytetów RPO, aby zapewnić spójność działań strategii i programu.

Z poniższej tabeli wynika, że jedynie priorytet *Energetyka* nie posiada przyporządkowanego HPR, bowiem nie udało się wyznaczyć żadnego na poziomie strategii.

Priorytet *Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i spójności terytorialnej* został podzielony na dwie części dotyczące działań o znaczeniu regionalnym i lokalnym. Do każdej części przydzielono inne, ale komplementarne HPR.

Szczegółowy wykaz HPR w powiązaniu z priorytetami RPO przedstawia poniższa tabela:

Tabela 3.9. Propozycja układu Horyzontalnych Priorytetów Roku (HPR) dla RPO województwa lubelskiego w podziale na priorytety programu.

Rok	Rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i spójności terytorialnej	Ś: Środowisko E: Energetyka	K: Kultura T: Turystyka	Infrastruktura społeczna: E: Edukacja i sport Z: Zdrowie
2007	Ekologiczna i tradycyjna żywność	R: Połączenie z krajem i Europą	Ś: Ekologiczna i tradycyjna żywność Obszary chronione	K: Ochrona kulturowa regionu	E: Baza dydaktyczna szkół wyższych innych
		L: Ekologiczna i tradycyjna żywność		T: Atrakcje turystyczne	Z: Baza i obiekty opieki zdrowotnej
2008	Turystyka i agroturystyka Restrukturyzacja przemysłu	R: Dostęp do atrakcji turystycznych	Ś: Gospodarka gruntowa, leśna, terenów zielonych	K: Historyczne i zabytkowe obiekty	E: Informalnego zacja szkół
		L: Turystyka i agroturystyka		T: Dostęp do atrakcji turystycznych	Z: Ratownictwo o medyczne
2009	Turystyka uzdrowiskowa Restrukturyzacja przemysłu	R: Obszary przygraniczne	Ś: Ochrona przeciw powodziowa Retencja Melioracja	K: Obiekty infrastruktury kulturalnej	E: Kształcenie ustawiczne
		L: Obszary przygraniczne Turystyka uzdrowiskowa		T: Obszary przygraniczne Turystyka uzdrowiskowa	Z: Wyposażenie obiektów opieki zdrowotnej
2010	Europejska edukacja	R: Centra gospodarcze Marketing regionalny	Ś: Gospodarka wodno-ściekowa Jakość wody	K: Marketing regionalny	E: Europejska edukacja
		L: Centra gospodarcze Europejska edukacja		T: Marketing regionalny	Z: Systemy zarządzania służbą zdrowia
2011	Energia odnawialna	R: Obszary metropolitarne	Ś: Ochrona powietrza Energia odnawialna	K: Obiekty poprzemysłowe	E: Sport i rekreacja
		L: Obszary metropolitarne Energia odnawialna		T: Sport i rekreacja	Z: Energia
2012	Transport lotniczy	R: Transport lotniczy Obszary miejskie	Ś: Oszczędność wody na obszarach miejskich	K: Tradycje i rzemiosła regionalne	E: Obszary miejskie
		L: Transport lotniczy Obszary miejskie		T: Transport lotniczy	Z: Transport sanitarny
2013	Wysoka technologia innowacyjność	R: Transport intermodalny ²	Ś: Gospodarka odpadami	K: Bezpieczeństwo obiektów dziedzictwa kulturowego	E: Wysoka technologia innowacyjność
		L: Wysoka technologia innowacyjność		T: Turystyka weekendowa	Z: Systemy zarządzania jakością

Źródło: opracowanie własne na podstawie [RPO województwa lubelskiego; Uzupelnienie ZPORR, Strategia rozwoju województwa lubelskiego, Programu Wojewódzkiego: Rozwój Społeczeństwa Informacyjnego dla Województwa Lubelskiego].

Ważne staje się również wskazanie działań RPO, które podlegać będą HPR. Wiadomym jest, że nie wszystkie działania z RPO będą zgodne z HPR, z uwagi na odmienny charakter działań, a także z uwagi na wąski zakres interwencji, który nie da się podzielić na okres 7 lat.

Poniżej znajduje się szczegółowa tabela ze wskazaniem, które działania dążą do poszczególnych HPR wyznaczonych wyżej dla poszczególnych priorytetów i lat.

Szczegółowe rozpisanie HPR w ramach poszczególnych działań z podziałem na kryteria znajduje się w dalszej części opracowania, w rozdziale określającym kryteria oceny projektów.

² **Transport intermodalny** – przewóz ładunków wykorzystujący więcej niż jedną gałąź transportu. Najważniejszą zasadą jest wykorzystanie tylko jednej jednostki ładunkowej na całej trasie przewozu.

4. Rekomendowanych dla RPO 2007-2013 system oceny merytoryczno-technicznej – propozycje rozwiązań instytucjonalnych

4.1. Najlepsze praktyki zastosowane w wybranych krajach członkowskich

Systemy wdrażania funduszy strukturalnych we wszystkich krajach członkowskich różnią się od siebie znacząco pomimo tego, iż wykorzystują wspólne ramy regulacyjne. Jest to widoczne nie tylko pomiędzy różnymi krajami członkowskimi, ale również wewnątrz poszczególnych krajów. W każdym państwie członkowskim, rząd i aktorzy regionalni w różnym stopniu uczestniczą w sprawowaniu władzy i podejmowaniu decyzji, co wpływa na:

- | różny podział kompetencji pomiędzy centralny, regionalny i lokalny poziom;
- | różne interesy polityczne i wzajemne powiązania;
- | różne wielkości i zakresy możliwego współfinansowania;
- | różne ilości i zakresy programów operacyjnych;
- | różne doświadczenie administracji w zarządzaniu rozwojem gospodarczym.

Różnice te powodują również w praktyce odmienne ustalenia dotyczące programowania, w tym podejścia do rozwoju programów, tworzenia projektów, oceny, wyboru i monitorowania, jak również podziału zadań pomiędzy istniejące struktury administracyjne lub podzlecenia części zadań innym instytucjom i wzajemnej organizacji pracy. [Bachtler, 1999]

Podobnie sytuacja wygląda w przypadku wyboru projektów. Odpowiedzialność za ten proces w każdym kraju członkowskim ponoszą instytucje wdrażające programy. Należy pamiętać, że procedury wyboru projektów są określone na poziomie narodowym, bądź regionalnym i nie są kształtowane bezpośrednio przez regulacje unijne. Dlatego też problemy i trudności w tym zakresie są w całości powodowane przez **narodową bądź regionalną praktykę**. [Tödtling-Schönhofer, 2003, s. 133]

Kryteria wyboru projektów, jak i cały proces wyboru mogą świadczyć o jakości, przejrzystości i wiarygodności systemu wdrażania. W wielu przypadkach (jak przedstawia poniższa tabela) projektodawcy z różnych krajów badanych w UE postrzegają procedury wyboru projektów jako niezwykle biurokratyzowane, zbyt długie i nieelastyczne w stosunku do

wielkości projektów, a sam proces – skupiający się na doskonałym wypełnianiu zaplanowanych procedur, a nie na poprawie jakości projektów.

Tabela 4.1. Ocena procesu wyboru projektów w krajach Unii Europejskiej

Korzyści i pozytywne efekty	Wady i negatywne efekty
<ul style="list-style-type: none"> zwiększa przejrzystość w przyznawaniu środków dla projektów; zwiększa jakość przygotowywanych projektów; zwiększa umiejętności zespołu oceniającego i ewaluującego projekty; lepiej wykorzystuje analizy kosztów - korzyści i wartości pieniądza w administracji publicznej; zwiększa świadomość wagi stosowania technik ewaluacyjnych w sektorze publicznym. 	<ul style="list-style-type: none"> ciężar biurokracji, jaki spoczywa na projektodawcach jest bardzo wysoki. System nie potrafi pomieścić małych i dużych projektami (które traktuje tak samo); zmniejsza elastyczność i szybkość reakcji na innowacyjne i dynamiczne sytuacje; może spowodować standaryzację projektów (rutynę) wynikającą z natury procesu aplikacyjnego i kryteriów wyboru; wybierane są jedynie projekty „bezpieczne”, nie ma możliwości sfinansowania przedsięwzięć „ryzykownych”; w UE stosowanych jest wiele modeli wyboru projektów, co powoduje że doświadczenia z wdrażania nie są równomierne i jednoznaczne; wiele wartościowych projektów małych projektodawców nigdy nie jest składanych, ponieważ według nich nie ma to sensu; ocena projektów technicznych wymaga specjalistycznej wiedzy, dlatego jest zlecana często zewnętrznym ekspertom. Zmniejsza to potencjał sektora publicznego w tworzeniu świadomych osądów i opinii; w systemach rozproszonych, gdzie podejmowanie decyzji odnośnie wyboru projektów odbywa się w centrum, mogą wystąpić znaczne opóźnienia; przy ocenie i wyborze dużych projektów infrastrukturalnych mogą wystąpić poważne problemy kompetencyjne u pracowników sektora publicznego, którym brakuje technicznego know-how; w systemach, w których zdiagnozowano braki kadrowe, wybór projektów i ich zakwalifikowanie do realizacji może trwać zbyt długo i powodować znaczne opóźnienia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Tödtling-Schönhofer, 2003, s. 133-134].

Z powyższych badań nasuwają się następujące wnioski dotyczące najlepszych praktyk zastosowanych w krajach członkowskich i mające wpływ na tworzenie systemu oceny merytoryczno-technicznej projektów w okresie 2007-2013 [Tödtling-Schönhofer, 2003, s. 134-135]:

- | ogólnie rzecz biorąc, w badanych krajach istnieje konsensus odnośnie przejrzystości procesu wyboru projektów. Istnienie przejrzystych mechanizmów zwiększa poziom profesjonalizmu pracowników zaangażowanych w ten proces. Dla przykładu, istnienie konkursów, elementów konkurencji w procesie wyboru, rozgłos związany z całym procesem, istnienie grup sterujących, komitetów ewaluacyjnych z jasno określonym zakresem obowiązków i wytycznymi dotyczącymi różnych zachowań w procesie, istnienie działań zaplanowanych tak, aby angażować szeroki krąg aktorów – tworzą profesjonalną kulturę związaną z procesem;
- | nie istnieje jasny mechanizm wyboru projektów (dla projektów o wartości poniżej 50 mln euro) w regionach objętych badaniami. Istnieje

różnorodność szczególnie w sposobie jego wdrażania. Ogólnie stwierdzono, że **proces wyboru jest postrzegany jako konserwatywny, nie sprzyjający projektom ryzykownym, nie pro-innowacyjny i zabierający znaczną ilość czasu**. Powodem takiego postrzegania nie są oczywiście ani regulacje unijne, ani działania samej Komisji Europejskiej;

jednakże, z drugiej strony, problem ten wymaga pomocy głównie ze strony Komisji, albowiem istnieje **konieczność opracowania dobrych praktyk w zakresie wyboru projektów i zaleceń mających na celu zwiększenie efektywności i pro-innowacyjności oraz zredukowanie obciążeń administracyjnych dla projektodawców**. Dla przykładu, często proces aplikacyjny wymaga od projektodawców zbierania danych potrzebnych dopiero na etapie monitorowania projektu podczas jego realizacji. Istnieje zatem potrzeba, aby proces aplikacyjny wskazywał dane niezbędne jedynie do oceny wartości i wykonalności projektów, a w dalszej kolejności – po zatwierdzeniu projektu i w trakcie jego wdrażania – danych wymaganych przez system monitoringowe;

ważną sprawą w wyborze projektów jest ich standaryzacja. Niektórzy twierdzą, że proponowanie projektów „ryzykownych” jest działaniem anti-innowacyjnym i zniechęcającym. Można zaobserwować bowiem tendencję do faworyzowania raczej standaryzowanych projektów. Dzieje się tak z powodu występowania jasno zdefiniowanych kryteriów wyboru (opartych na programach operacyjnych oraz tematycznych, technicznych, finansowych itp.), które determinują pojawianie się projektów doskonale spełniających kryteria, ale dających jako rezultat jedynie kilka wskaźników, niczego nowego nie wnoszących do tematu. Stoi to w sprzeczności z wprowadzaniem projektów eksperymentalnych, szczególnie w działaniach miękkich. W tych przypadkach proces wyboru projektów wydaje się być skażony nieelastyczną biurokracją, która nie jest w stanie poradzić sobie z ryzykiem i innowacjami. Powoduje to selektywny wybór takich projektów inwestycyjnych i infrastrukturalnych, które są bezpieczne. W scentralizowanych gospodarkach przyjmuje to formę przyjmowania do realizacji głównych narodowych projektów infrastrukturalnych (jak np. miasteczka olimpijskiego w Grecji), ze szkodą dla wielu innych zidentyfikowanych projektów;

z drugiej strony, **istnienie jasnego procesu wyboru dużych projektów jest uznawane za pomocne, ponieważ pomaga wprowadzić racjonalne podejście do podejmowania decyzji i zabezpieczyć wybór projektów przed zbyt dużym wpływem polityki**. Jest to szczególnie istotne, ponieważ duże projekty mają znaczny wpływ na wyniki całego programu operacyjnego;

niedobrze byłoby sądzić, że standaryzowane projekty są same w sobie anti-innowacyjne. **Innowacyjne podejście jest i powinno być zapewnione na strategicznym poziomie przygotowywania całego programu operacyjnego**. Projekty powinny być wówczas przygotowywane w oparciu o wymogi osiągania celów programu i jako rezultat – przyczyniać się do tworzenia innowacji, które zostały wpisane w strategię. W tym znaczeniu niezbędne jest posiadanie standaryzowanych projektów, aby osiągać stabilizację wdrażania programu. Należy tu jedynie określić poziom, do jakiego innowacje mają być częścią strategii, na bazie której program jest zbudowany;

W centralnie zarządzanych systemach, gdzie kładzie się duży nacisk na jakość wniosków projektowych, **mniejsi projektodawcy mogą być przytłoczeni wymogami jakości, jakie muszą spełnić**. Działania uzyskujące dofinansowanie z funduszy strukturalnych wymagają wyższej jakości w projektach (szczególnie z powodu kontroli u projektodawcy) co wymaga od niego bardziej profesjonalnej pracy. Może to niestety działać zniechęcająco na mniejszych projektodawców. Są jednak przykłady (choćby Leader+) które wspomagają badania nowych możliwości. Jest tam wiele przykładów dobrych projektów tworzonych oddolnie, w których jest miejsce na rozmaite inicjatywy regionalne i współpracę międzysektorową z udziałem przedsiębiorstw rolniczych i leśnych, przedsiębiorców i sektora turystycznego;

W sektorze rolnym, występuje problem z małymi przedsiębiorstwami, od których z jednej strony wymaga się odpowiedniego poziomu rozwoju, możliwości konkurowania na rynku i utrzymania wzrostu, z drugiej strony zaś – mając na uwadze wzrastające zainteresowanie naturalnymi, ekologicznymi przedsiębiorstwami – przedsiębiorstwa te nie są w stanie działać w sposób ekonomicznie uzasadniony przy tej skali działalności. W tej sytuacji kryteria wyboru projektów mogą być dla tych projektodawców barierą nie do pokonania.

4.2. Proponowany system oceny projektów w ramach RPO

Zgodnie z powyższą analizą, system oceny projektów w ramach RPO powinien posiadać konkurencyjne procedury i obiektywne kryteria wyboru, które zapewnią uzyskanie wysokiej [National Development Office of Hungary, 2005, s. 5]:

- 1) efektywności,
- 2) skuteczności,
- 3) przejrzystości.

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń z wdrażania ZPORR oraz doświadczeń instytucji z innych państw, przed systemem oceny projektów należy postawić następujące cele tak aby osiągnąć jak najwyższy poziom efektywności, skuteczności i przejrzystości:

Tabela 4.2. Cele systemu oceny projektów w ramach RPO wraz z propozycjami rozwiązań.

Cele strategiczne	Propozycje rozwiązań
Cele operacyjne	
1. Efektywność	
<p>Wybór strategicznych projektów synergicznych (tworzących największą wartość dodaną, najmniej prosocjalnych, najbardziej rozwojowych i potrzebnych regionowi)</p>	<p>dążenie do budowania dużych projektów (programów) i unikania rozproszenia środków na działania o znikomym obszarze oddziaływania;</p> <p>proces wyboru projektów w ramach RPO należy zróżnicować w zależności od rozmiarów i regionalnego znaczenia projektów;</p> <p>powołanie Inteligentnego Centrum Analiz Strategicznych (ICAS), swoistego MÓZGU REGIONU które analizowałoby dokumenty strategiczne, w tym strategię rozwoju województwa lubelskiego i na podstawie bieżących i długofalowych potrzeb regionu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyznaczałoby i aktualizowałoby kryteria brzegowe dla każdego działania umożliwiające składanie projektów jedynie przez określonych BK oraz na określone obszary wsparcia (kryteria będą rozpatrywane i zatwierdzane przez RKM); spowoduje to koncentrację środków na projektach najbardziej potrzebnych dla regionu; – wyznaczałoby i aktualizowałoby dodatkowe kryteria brzegowe dla każdego konkursu (roku wdrażania), które dodatkowo precyzowałyby rodzaje BK i typy projektów kryteria te musiałyby wynikać ze ścieżek rozwoju województwa zapisanych w strategii dodatkowe kryteria tworzyłyby swoisty harmonogram dofinansowywania poszczególnych obszarów wsparcia w ramach każdego działania od najważniejszych i najbardziej potrzebnych i pilnych do uzupełniających (kryteria będą rozpatrywane i zatwierdzane przez RKM); <p>ICAS byłoby również odpowiedzialne za ocenę techniczno-ekonomiczną i merytoryczną wszystkich projektów RPO, co umożliwiłoby mu konfrontowanie dokumentów strategicznych nie tylko z kryteriami brzegowymi i długofalowymi potrzebami regionu, ale również z rzeczywistymi projektami. Stworzyłoby to prawdziwie inteligentną instytucję, która nabywałaby w praktyce wiedzę, którą później przekładałaby na poziom strategiczny i na odwrót;</p> <p>wprowadzenie w obrębie powiatów Powiatowych Komitetów Rekomendujących (PKR), które prowadziłyby wstępną selekcję ponadgminnych strategicznych projektów synergicznych na podstawie potrzeb powiatu i kryteriów brzegowych PKR wstępna selekcja nie musiałaby polegać na odrzuceniu, czy też zakazie składania projektów ponadgminnych, a jedynie na dawaniu rekomendacji niektórym projektom, które w ocenie otrzymywałyby automatycznie większą liczbę punktów;</p> <p>stworzenie innych procedur wyboru głównych projektów regionalnych oraz projektów kluczowych;</p> <p>główne projekty regionalne (major projects) i kluczowe powinny być zapisywane w RPO na zasadzie zgodności ze strategią i zgłoszenia ze strony SWL lub ICAS ich wybór będzie odbywał się na zasadzie pozakonkursowej i uproszczonej.</p>

Cele strategiczne	Propozycje rozwiązań
<p>Wybór projektów gotowych do realizacji</p> 	<p>pomimo dużych nacisków ze strony BK oraz ekspertów na możliwość składania szkiców projektowych w zamian za pełne projekty, należy odrzucić taką możliwość z kilku powodów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – tylko projekty w pełni gotowe są przemyślane i biorą pod uwagę wszelkie aspekty otoczenia i samego projektu, które mogą się zdarzyć – dlatego należy kłaść nacisk nawet w przypadku gotowych projektów na wariantowość rozwiązań (aby zapewnić najlepsze dostępne rozwiązanie); – brak możliwości pełnej i wiarygodnej oceny projektów na podstawie ich szkicu – eksperci podkreślają, że ocena projektów infrastrukturalnych jest niemożliwa na podstawie samego szkicu (w projektach tych ważna jest przede wszystkim zastosowana technologia, wykonalność i efektywność kosztowa); – wydłużenie procesu wyboru projektów – po ocenie szkiców projektów i wyboru najlepszych, BK będą zobowiązani przed podpisaniem umowy dostarczyć pełną dokumentację, co w praktyce może oznaczać jej przygotowanie i stworzenie od początku (zajmuje to nawet do 1-2 lat); – ponowną ocenę i dalsze wydłużenie procesu – często w trakcie przygotowywania pełnej dokumentacji, projektant napotyka na okoliczności, które nie były wcześniej brane pod uwagę i musi zmienić założenia projektu, co zmienia jednocześnie jego istotę i powoduje konieczność ponownej oceny; – wprowadzenie kolejnego etapu oceny szkiców projektów wydłuży proces oceny – powołując się na szkice projektów BK są zobowiązani do przedstawienia pełnych dokumentacji i musi nastąpić weryfikacja dokumentacji z założeniami w szkicach (nie da się zatem wyeliminować tego etapu oceny, a przewrotnie dokłada się etap wstępny); powoduje to również kolejne utrudnienie i komplikacje dla BK. <p>Wybór projektów wykonalnych</p> <p>wprowadzenie oddzielnego etapu oceny, który dokładnie badałby wykonalność projektu pod względem technicznym, technologicznym, finansowym i instytucjonalnym – ocena techniczno-finansowa byłaby dopuszczeniem do punktowej oceny merytorycznej, a więc projekty, które nie przeszłyby tej oceny, byłyby odrzucane;</p> <p>należy wprowadzić analizę ryzyka niepowodzenia projektu w postaci rozdziału studium wykonalności – uniemożliwi to wybór projektów ryzykownych, czyli takich, które mogą napotkać spore trudności w realizacji;</p> <p>jednocześnie nie należy zamykać możliwości składania projektów innowacyjnych technologicznie, wykorzystujących nowatorskie pomysły, które siłą rzeczy są ryzykowne – musi być tu zatem związek pomiędzy poziomem ryzyka a poziomem produktów, rezultatów i oddziaływania projektu (im większe ryzyko, tym wyższy poziom wyników projektu).</p>
<p>2. Skuteczność</p>	
<p>Minimalizacja odrzuconych projektów kosztów ponoszonych przez BK</p> 	<p>w obecnym okresie programowania znaczna większość projektów infrastrukturalnych przechodziła ocenę merytoryczną, lecz nie dostawała dofinansowania z uwagi na brak środków w danej alokacji – należy zatem zmniejszyć liczbę składanych projektów w poszczególnych konkursach;</p> <p>wskazane wyżej dodatkowe kryteria brzegowe dla poszczególnych konkursów mogą skutecznie zmniejszyć liczbę składanych projektów i jednocześnie projektów odrzuconych – składane będą tylko pewne grupy projektów, wskazane w kryteriach brzegowych;</p> <p>BK przy gotów ujęciu mniej projektów będą ponosić mniejsze koszty na projekty odrzucone;</p> <p>uproszczenie studium wykonalności, ponieważ zawiera wiele elementów niepotrzebnych obecnie do oceny a jest bardzo kosztowne – uproszczenie powinno pociągnąć za sobą obniżenie jego ceny.</p> <p>Minimalizacja składanych dokumentów</p> <p>wyznaczenie minimalnej liczby załączników, które należy składać wraz z wnioskiem, przede wszystkim będą to:</p> <ul style="list-style-type: none"> – studium wykonalności (poza elementami wskazanymi wyżej, studium wykonalności powinno zawierać ujednolicone dla wszystkich projektów mapy sytuujące projekt w bezpośrednim otoczeniu i w województwie oraz wyciąg z dokumentacji technicznej); – statut jednostki (nie dotyczy JST); – pozwolenie na budowę (w projektach wymagających tylko zgłoszenia budowy wystarczy opinia powiatu ze nie zgłasza sprzeciwu, nie dotyczy projektów typu dostawy i usługi); – umowa partnerska (jeśli projekt realizowany jest w partnerstwie). <p>możliwie najwięcej załączników należy uprościć do formy zbiorczego oświadczenia;</p> <ul style="list-style-type: none"> – oświadczenie o posiadaniu prawa do dysponowania nieruchomością na okres 5 lat (dla projektów dla których nie jest wymagane pozwolenie na budowę); – oświadczenie o posiadaniu wkładów własnych lub dokument finansowy potwierdzający możliwość wzięcia kredytu itp. (bez konieczności zabezpieczenia środków do momentu wyboru projektu); <p>Szybka decyzja o dofinansowanie</p> <p>mała liczba projektów umożliwi ustalenie krótszych terminów na ocenę projektów w różnych etapach procesu wyboru; przy odpowiednim rozłożeniu i harmonogramie konkursów obciążenie poszczególnych pracowników</p>

Cele strategiczne	Propozycje rozwiązań
projektów	<p>będzie równomierne i ocena będzie przebiegać sprawnie i bez opóźnień;</p> <p>zorganizowanie jak najmniej etapów oceny projektów proponuje się dwa podójne etapy samej oceny projektów (formalny i merytoryczny) ze wstępnymi etapami dopuszczającymi (brzegowy i techniczno-finansowy);</p> <p>sugeruje się przekazywania list rankingowych (przygotowywanych przez IZ na bazie oceny ICAS) bezpośrednio pod obrady ZWL, który wybieralby projekty do dofinansowania;</p>
3. Przejrzystość	
<p>Znajomość kryteriów wyboru projektów, punktacji i procedur</p>	<p>publikacja kryteriów wyboru projektów, punktacji i procedury wyboru projektów na stronie internetowej w postaci dokumentacji konkursowej;</p> <p>pomoc w zrozumieniu i sprostaniu kryteriom wyboru poprzez konsultacje dla BK w ICAS;</p> <p>publikacja wyników procesu oceny projektów na etapie zakończenia oceny formalnej, listy rankingowej oraz listy projektów wybranych do dofinansowania;</p>
<p>Uzasadnienie odrzucenia projektu</p>	<p>przekazywanie BK bezpośrednio po zaistniałym fakcie pisemnego uzasadnienia odrzucenia projektu wraz z informacją o możliwości odwołania się;</p> <p>możliwość odwołania się od decyzji IZ w pływa bardzo korzystnie na postrzeganie systemu jako przejrzystego przez BK;</p> <p>BK ma możliwość odwołania się od decyzji podjętych w odniesieniu do złożonego przez niego wniosku projektowego, dołączającego wyniku oceny formalnej (w tym brzegowej) lub kwestii proceduralnych na każdym etapie oceny i wyboru;</p> <p>w przypadku niedostatecznego poprawienia lub poprawienia elementów nie wskazanych przez IZ nie powinno być możliwości odwołania i wniosek powinien zostać odrzucony.</p>
<p>Zapewnienie bezstronności i poufności procesu oceny</p>	<p>przed przystąpieniem do oceny eksperci oceniający projekt muszą podpisać deklarację poufności i bezstronności w sytuacji braku bezstronności eksperta w odniesieniu do jednego z projektów, projekt ten poddawany jest ocenie innego eksperta;</p> <p>po zakończeniu oceny formalnej IZ udostępnia opinii publicznej informacje dotyczące liczby ocenionych pozytywnie i negatywnie projektów w danym działaniu, poddziałaniu lub w ramach danego typu projektów oraz łącznej kwoty, na jaką opiewają projekty pozytywnie ocenione pod względem formalnym w podziale na działania, poddziałania lub typy projektów (w tym środki z EFRR);</p> <p>po zakończeniu oceny merytoryczno-technicznej IZ udostępnia opinii publicznej informacje dotyczące liczby pozytywnie ocenionych pod względem merytoryczno-technicznym projektów w danym działaniu lub poddziałaniu, nazwy wnioskodawców, tytułów projektów oraz wartości projektów (w tym środki z EFRR);</p>
<p>Udział partnerów społecznych w procesie wyboru projektów</p>	<p>instytucjonalne i formalne budowanie zasad współpracy regionalnej pomiędzy samorządem regionalnym i samorządami lokalnymi;</p> <p>zapewnienie udziału samorządów lokalnych i partnerów społecznych w procedurach tworzenia kryteriów wyboru projektów i budowania projektów w skali regionu, a także w procesie wyboru projektów jako obserwatorów poprawności i prawidłowości procedur (a nie decyzyjności i monitorowania);</p> <p>społeczny udział potrzebny jest na etapie budowania planów, programów i strategii;</p> <p>na etapie wykonawczym partnerzy społeczni powinni być informowani o realizowanych projektach oraz mogą opiniować wybór projektów poprzez ww. PKR, które rekomendują powiatowe strategiczne projekty synergiczne.</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Tödtling-Schönhofer, 2003, s. 133-135] oraz badań literaturowych i własnych.

Ważnym elementem systemu wyboru projektów, ale również całego **systemu zarządzania regionem**, jest ICAS, spełniający rolę **mózgu regionu**. Instytucja ta miałaby charakter instytucji naukowo-badawczej, tworzonej przez UMWL wspólnie z uczelniami regionu. ICAS składałby się z naukowców i ekspertów, którzy gromadziliby wiedzę i dzielili się nią oraz łącziliby podejście strategiczne do rozwoju regionu z praktyką projektową. Celem powstania ICAS byłoby **przyspieszenie procesu konwergencji regionu lubelskiego** poprzez wykorzystanie środków unijnych w największym stopniu na strategiczne projekty synergiczne w kontekście nie tylko regionalnym, ale również lokalnym.

W kontekście celów i proponowanych rozwiązań w tym zakresie, podjęto próbę zdefiniowania systemu oceny i wyboru projektów w ramach RPO, dotyczącego zwykłych (mniejszych) projektów:

Tabela 4.3. Projekt systemu oceny projektów w ramach RPO dla województwa lubelskiego.

Podmiot	Termin	Przedmiot	Proces	Rezultat	
				Pozytywny	Negatywny
ETAP 1: PRZYGOTOWANIE PROJEKTÓW					
BK	przed konkursem	dokumenty strategiczne dokumentację projektów i fiszki kryteria brzegowe RPO	Wybór odpowiednich projektów spełniających kryteria brzegowe RPO i przygotowanie wniosków o dofinansowanie projektów (wniosków projektowych)	Przygotowane wnioski (wnioski)	Brak wniosków spełniających kryteria
PKR	przed konkursem	wnioski projektowe o zasięgu ponadlokalnym kryteria brzegowe PKR	Przekazanie na piśmie rekomendacji dla najbardziej strategicznych dla powiatu projektów ponadlokalnych	Zarekomendowane wnioski projektowe	Brak rekomendacji
IZ RPO					
ICAS	przed konkursem	dokumentację projektowe wnioski projektowe	Pomoc w wybraniu odpowiednich projektów przez BK, pośrednio pomoc w przygotowaniu projektów i wniosków	Zgodność projektów z wiedzą strategiczną	
ZWL					
ETAP 2: KONKURS					
BK	w okresie trwania konkursu	wniosek projektowy z załącznikami	Złożenie wniosku projektowego (ewentualnie z rekomendacją PKR) w odpowiedzi na konkurs zgodnie z harmonogramem zawartym w konkursie	Złożenie wniosku w terminie	Nie złożenie wniosku w terminie
PKR					
IZ RPO	30 dni przed zamknięciem konkursu	ogłoszenie o konkursie dokumentacja konkursowa	Ogłaszanie konkursów dla poszczególnych działań RPO publikacja dokumentacji konkursowych	Ogłoszenie konkursu	
ICAS					
ZWL					
ETAP 3 A: OCENA BRZEGOWA					
BK					
PKR					
IZ RPO	5 dni roboczych	złożone wnioski projektowe kryteria brzegowe	Ocena projektów pod względem spełniania kryteriów brzegowych (niespełnienie co najmniej jednego kryterium powoduje automatyczne odrzucenie wniosku o dofinansowanie tego projektu) Poinformowanie BK o odrzuceniu wniosku projektowego	Dopuszczenie wniosku do oceny formalnej	Odrzucenie wniosku
ICAS					
ZWL					
ETAP 3 B: OCENA FORMALNA					
BK	5 dni roboczych od otrzymania zawiadomienia	błędnie wypełniony lub niepełny wniosek	Poprawa błędów we wniosku i załącznikach dołączenie brakujących dokumentów	Dopuszczenie wniosku do oceny techniczno-finansowej	Odrzucenie wniosku (przy złej poprawie wniosku)
PKR					

Podmiot	Termin	Przedmiot	Proces	Rezultat	
				Pozytywny	Negatywny
IZ RPO	5 dni roboczych 5 dni dla BK 5 dni na publikację	wnioski projektowe dopuszczone do oceny kryteria formalne	Ocena wniosków pod względem spełniania kryteriów formalnych zawiadomienie BK o błędach formalnych i konieczności poprawy wniosku projektowego publikacja listy wniosków dopuszczonych do oceny techniczno-finansowej	Wniosek dopuszczony do oceny techniczno-finansowej	Skierowanie wniosku do poprawy
ICAS					
ZWL					
ETAP 4 A: OCENA TECHNICZNO-EKONOMICZNA					
BK	3 dni robocze od otrzymania zawiadomienia	niedoprecyzowane informacje we wniosku lub załącznikach	Wyjaśnienie lub doprecyzowanie niejasności we wniosku lub załącznikach, które pozwolą ocenić wykonalność techniczną, finansową lub instytucjonalną projektu	Umożliwienie oceny techniczno-finansowej	Odrzucenie wniosku (przy niewystarczających wyjaśnieniach)
PKR					
IZ RPO					
ICAS	10 dni roboczych	wnioski projektowe dopuszczone do oceny kryteria techniczno-finansowe	Ocena projektów pod względem spełniania kryteriów techniczno-finansowych, czyli wykonalności technicznej, finansowej i instytucjonalnej (niespełnienie co najmniej jednego kryterium powoduje automatyczne odrzucenie wniosku o dofinansowanie tego projektu) Poinformowanie BK o odrzuceniu wniosku projektowego	Dopuszczenie wniosku do oceny merytorycznej	Odrzucenie wniosku
ZWL					
ETAP 4 B: OCENA MERYTORYCZNA					
BK					
PKR					
IZ RPO					
ICAS	10 dni roboczych	wnioski projektowe dopuszczone do oceny kryteria merytoryczne	Ocena projektów pod względem spełniania kryteriów merytorycznych punktowanie i wyliczanie sumy osiągniętych punktów przez projekty	Przyznanie punktów projektom	
ZWL					
ETAP 5: PRZYJĘCIE PROJEKTÓW DO REALIZACJI					
BK					
PKR					
IZ RPO	10 dni roboczych	ocenione wnioski projektowe z przyznaną punktacją	Ułożenie ocenionych wniosków projektowych w listę rankingową zgodnie z uzyskaną punktacją Publikacja listy rankingowej Przedłożenie ZWL listy rankingowej Po wyborze projektów przez ZWL publikacja listy projektów, które dostały dofinansowanie	Przygotowanie listy rankingowej	
ICAS					
ZWL	10 dni roboczych	lista rankingowa	Wybranie projektów do realizacji w oparciu o listę rankingową i dostępną alokację na konkurs możliwość zamiany miejsc na liście rankingowej wśród projektów, które uzyskały 60-90% max. liczby punktów (pow. 90% ZWL akceptuje wszystkie projekty, pon. 60% projekty są odrzucane)	Decyzja o przyznaniu dofinansowania	Odrzucenie projektów pon. 60% pkt brak środków dla wszystkich pozytywnie ocenionych wniosków
ETAP 6: PODPISANIE UMOWY Z BK					
BK	20 dni roboczych	dokumenty niezbędne do podpisania umowy	Dostarczenie wszelkich dokumentów niezbędnych do podpisania umowy podpisanie umowy	Podpisanie umowy	
PKR					
IZ RPO					
ICAS					
ZWL	20 dni roboczych	umowa o dofinansowanie projektu	Powiadomienie BK o przekazaniu wszelkich niezbędnych dokumentów do podpisania umowy podpisanie umowy przekazanie dokumentów do Departamentu Budżetu i Finansów UMWL	Podpisanie umowy	

Źródło: opracowanie własne.

Po zaprojektowaniu systemu oceny i wyboru projektów należy zaproponować odpowiednie kryteria wyboru projektów. Pełna analiza kryteriów przedstawiona jest w następnym rozdziale opracowania.

5. Ogólne (charakterystyczne dla wszystkich projektów) kryteria wyboru projektów w ramach RPO 2007-2013

5.1. Kryteria formalne

Ochrona zdrowia:
⇒ rejestr ZOZ prowadzony przez wojewodę;
⇒ kontrakt z NFZ;

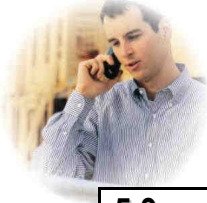

5.2. Kryteria techniczno-ekonomiczne

czy został wybrany najlepszy wariant? czy badane były inne warianty projektu?

dostosowanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych

Odpowiednio ustalony poziom dotacji zależnie od osiągnięcia przez projekt znaczącego zysku netto

5.3. Kryteria merytoryczne

5.4. Kryteria osiągnięcia standardów UE

5.5. Kryteria w zakresie rozwoju regionalnego – synergii regionalnej

5.6. Kryteria zgodności z priorytetami dokumentów planowania rozwoju regionalnego

5.7. Kryteria zgodności z priorytetami dokumentów planowania rozwoju lokalnego

5.8. Kryteria rynku pracy

5.9. Kryteria trwałości projektu

5.10. Kryteria zdolności instytucjonalnej beneficjenta

6. Dodatkowe obiektywne kryteria wyboru projektów w ramach RPO 2007-2013 dla poszczególnych działań projektu RPO 2007-2013

Dodatkowe obiektywne kryteria wyboru projektów w ramach RPO 2007-2013 dla poszczególnych działań dotyczą przedstawionego wyżej **podejścia HPR** dla województwa lubelskiego. HPR bowiem wyznaczają:

- ⇒ **kryteria brzegowe** dla każdego działania umożliwiające składanie projektów jedynie przez określonych BK (**kryterium beneficjenta**) z określonego obszaru (**kryterium lokalizacji**) oraz na określone obszary wsparcia (**kryteria obszaru projektowego**); spowoduje to koncentrację środków na projektach najbardziej potrzebnych dla regionu;
- ⇒ **kryteria brzegowe** będą wyznaczone dla każdego konkursu (roku wdrażania), dodatkowo precyzując rodzaje BK, lokalizacje i typy projektów; tworzyłyby one swoisty harmonogram dofinansowywania poszczególnych obszarów wsparcia w ramach każdego działania zgodnie z szeregiem czasowym HPR);

Nie oznacza to, że pozostałe dziedziny (pozostające poza zainteresowaniem RPO i HPR) będą zaniedbane. Proponuje się wprowadzić kilka konkursów rocznie (2-3 konkursy), przy czym jedynie pierwszy konkurs objęty byłby HPR, a pozostałe dawałyby równe szanse wszystkim beneficjentom (ewentualnie ICAS ustalałyby priorytety na kolejne konkursy w zależności od potrzeb). Przy rocznej alokacji, mielibyśmy do czynienia z wykorzystywaniem w pierwszej kolejności środków na HPR, a w dalszej kolejności na pozostałe cele. Takie rozwiązanie chroniłoby przed:

- ⇒ brakiem zainteresowania danym HPR – przy zbyt małej ilości wniosków złożonych przez priorytetowo traktowanych beneficjentów, w drugiej części roku wnioski składaliby już wszyscy beneficjenci (lub inni zgłaszający największe potrzeby) danego działania na równych zasadach;
- ⇒ źle rozplanowanych alokacjach na dany HPR – nadwyżka alokacji z danego roku byłaby wykorzystana przez innych beneficjentów w drugiej części roku (w drugim i kolejnym konkursie);
- ⇒ jedynie jednokrotnym staraniu się o środki (np. kwatery agroturystyczne jedynie w roku 2008), bowiem równie dobrze beneficjent może starać się o środki w drugich (i kolejnych) konkursach w innych latach na równych zasadach.

Takie podejście do polityki RPO pozwoli skutecznie zmniejszyć liczbę składanych projektów i jednocześnie projektów odrzucanych – składane będą tylko pewne grupy projektów, wskazane w kryteriach brzegowych. BK przygotowując mniej projektów będą ponosić mniejsze koszty na projekty odrzucane. Zatem oprócz zalet strategicznych w postaci realizowania jedynie strategicznych projektów synergicznych, można mówić również o korzyściach dla samego systemu instytucjonalnego i BK.

Tabela 6.1. Szczególne kryteria brzegowe dla projektów realizowanych w ramach działań RPO dla województwa lubelskiego na lata 2007-2013.

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
PRIORYTET I ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I INNOWACYJNOŚCI				
DZIAŁANIE 1.1 ROZWÓJ INSTRUMENTÓW FINANSOWANIA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI				
PODDZIAŁANIE 1.1.1 DOKAPITALIZOWANIE I TWORZENIE FUNDUSZY MIKRO-POŻYCZKOWYCH				
2007	- poprawa dostępności przedsiębiorców na terenach wiejskich do zewnętrznych źródeł finansowania	- stworzenie nowych funduszy mikro-pożyczkowych w taki sposób, aby były one równomiernie rozmieszczone na terenie województwa	- instytucje i konsorcja instytucji planujących uruchomienie funduszu mikropożyczkowego	- gminy, na terenie których nie działa żaden fundusz lub jest ich zbyt mało na potrzeby firm
2008	- ułatwienie korzystania przedsiębiorcom z terenów wiejskich z zewnętrznych, pozabankowych źródeł finansowania inwestycji	- wzmocnienie i dokapitalizowanie działalności funduszy mikro-pożyczkowych	- fundusze mikropożyczkowe	- gminy wiejskie i miejsko-wiejskie (z wyłączeniem miast do 20 tys. mieszkańców)
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	- gminy miejskie pow. 20 tys. mieszkańców
2011	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2012	↑jw.	↑jw.	↑jw.	- gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedźwiada, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska)
2013	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
PODDZIAŁANIE 1.1.2 DOKAPITALIZOWANIE I TWORZENIE FUNDUSZY PORĘCZEŃ KREDYTOWYCH				
2007	- poprawa dostępności przedsiębiorców na terenach wiejskich do zewnętrznych źródeł finansowania	- stworzenie nowych funduszy poręczeń kredytowych w taki sposób, aby były one równomiernie rozmieszczone na terenie województwa	- instytucje i konsorcja instytucji planujących uruchomienie funduszu poręczeń kredytowych	- gminy, na terenie których nie działa żaden fundusz lub jest ich zbyt mało na potrzeby firm
2008	- ułatwienie korzystania przedsiębiorcom z terenów wiejskich z zewnętrznych, pozabankowych źródeł finansowania inwestycji	- wzmocnienie i dokapitalizowanie działalności funduszy poręczeń kredytowych	- fundusze poręczeń kredytowych	- gminy wiejskie i miejsko-wiejskie (z wyłączeniem miast do 20 tys. mieszkańców)
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	gminy miejskie pow. 20 tys. mieszkańców
2011	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
2012	↑jw.	↑jw.	↑jw.	- gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedzwiedza, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska)
2013	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
DZIAŁANIE 1.2 ROZWÓJ INSTRUMENTÓW POWSTAWANIA PRZEDSIĘBIORSTW				
PODZIAŁANIE 1.2.1 DOTACJE DLA PRZEDSIĘBIORSTW TYPU START-UP				
2007	- ułatwienie powstawania i rozwoju nowych przedsiębiorstw produkujących ekologiczną i tradycyjną żywność	- powstanie nowych przedsiębiorstw innowacyjnych produkujących ekologiczną i tradycyjną żywność poprzez zapewnienie finansowania przedsięwzięć w pierwszym okresie istnienia (start-up) - wsparcie inwestycji w nowo powstających przedsiębiorstwach innowacyjnych produkujących ekologiczną i tradycyjną żywność, w tym dotyczących m.in.: - wprowadzenia nowych produktów lub usprawniających proces produkcyjny ekologicznego przemysłu rolno-spożywczego w priorytetowych dla regionu branżach: przetwórstwo o zbożowo-młynarskie, cukrownicze, owocowo-warzywne, olejarskie, piwowarskie, tytoniowe, ziemniaczane, chłodnicze, mleczarskie, mięsne, drobiarskie oraz produkcja napojów, - poprawy przetwórstwa ekologicznych artykułów rolnych w regionie, w tym: poprawa jakościowa (standaryzacja) bazy surowcowej, kompleksowe wsparcie sektora przetwórstwa rolno-spożywczego w obrębie cyklu tworzenia wartości dodanej: produkcja – przetwórstwo – sprzedaż ekologicznych wyrobów wysoko przetworzonych, - poprawy marketingu regionalnych produktów ekologicznych i tradycyjnych – rynkowe ukierunkowywanie produkcji i wykorzystanie pojawiających się nisz rynkowych, tworzenie nowych i rozwój istniejących kanałów dystrybucyjnych, wspieranie eksportu produktów itp.	- mikroprzedsiębiorstwa działające nie dłużej niż 3 lata w sferze produkcji żywności ekologicznej i tradycyjnej, regionalnej	
2008	- ułatwienie powstawania i rozwoju nowych przedsiębiorstw z branży turystycznej i agroturystycznej, w tym promocji turystyki	- powstanie nowych przedsiębiorstw innowacyjnych z branży turystycznej i agroturystycznej, w tym promocji turystyki poprzez zapewnienie finansowania przedsięwzięć w pierwszym okresie istnienia (start-up) - wsparcie inwestycji w nowo powstających przedsiębiorstwach innowacyjnych z branży turystycznej i agroturystycznej, dotyczących kompleksowego wspierania rozwoju sektora gospodarki leśnej i usług turystycznych w regionie, w tym m.in.: - tworzenie podstaw kadrowych, - rozwój produktów turystycznych, - budowa zintegrowanego systemu marketingu turystycznego.	- mikroprzedsiębiorstwa działające nie dłużej niż 3 lata w sferze turystyki i agroturystyki, w tym promocji turystyki	Obszary wskazane w strategii jako strefy: - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego.
2009	- ułatwienie powstawania i rozwoju nowych przedsiębiorstw z branży turystyki uzdrowiskowej i usług opiekuńczo-medycznych	- powstanie nowych przedsiębiorstw innowacyjnych świadczących usługi opiekuńczo-medyczne w powiązaniu z turystyką uzdrowiskową poprzez zapewnienie finansowania przedsięwzięć w pierwszym okresie istnienia (start-up) - wsparcie inwestycji w nowo powstających przedsiębiorstwach innowacyjnych świadczących usługi opiekuńczo-medyczne w powiązaniu z turystyką uzdrowiskową dotyczących m.in.: - specjalizacja prywatnych ośrodków medycznych, - rozwój medycyny naturalnej, - wspieranie usług opiekuńczo-medycznych dla osób starszych.	- mikroprzedsiębiorstwa działające nie dłużej niż 3 lata w sferze turystyki uzdrowiskowej i usług opiekuńczo-medycznych	Obszary wskazane w strategii jako strefy: - tworzenia warunków rozwoju turystyki uzdrowiskowej, - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
				turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego.
2010	- ułatwienie powstawania i rozwoju nowych przedsiębiorstw z branży edukacyjno-doradczej	- powstanie nowych przedsiębiorstw innowacyjnych świadczących usługi edukacyjne i doradcze poprzez zapewnienie finansowania przedsięwzięć w pierwszym okresie istnienia (start-up) - wsparcie inwestycji w nowo powstających przedsiębiorstwach innowacyjnych świadczących usługi edukacyjne i doradcze dotyczących m.in.: - kształcenia kadr w wymiarze europejskim dla rozszerzającej się Unii, - promowania europejskiej współpracy edukacyjnej, - doradztwa dla firm wysokospecjalistycznych (ekoenergii, usług outsourcingowych, usług informatycznych i biznesowych, usług przemysłów kultury itp.) - transferu technologii z uczelni i ośrodków naukowych do przemysłu (w tym przedsiębiorstwa pracowników naukowych),	- mikroprzedsiębiorstwa działające nie dłużej niż 3 lata w sferze edukacji, szkoleń i doradztwa	- gminy wskazane w strategii jako baza naukowo-badawcza i innowacyjna (uczelnie, instytuty, ODR-y)
2011	- ułatwienie powstawania i rozwoju nowych przedsiębiorstw z branży ekoenergii	- powstanie nowych przedsiębiorstw innowacyjnych z branży ekoenergii poprzez zapewnienie finansowania przedsięwzięć w pierwszym okresie istnienia (start-up) - wsparcie inwestycji w nowo powstających przedsiębiorstwach innowacyjnych z branży ekoenergii dotyczących m.in.: - rozwoju produkcji energii ze źródeł odnawialnych – ekoenergii, w tym wykorzystania, pośrednictwa i doradztwa dotyczącego regionalnych źródeł energii, - promocja ekoenergii wśród odbiorców końcowych, - rozwój działalności badawczo-wdrożeniowej.	- mikroprzedsiębiorstwa działające nie dłużej niż 3 lata w sferze ekoenergii	
2012	- ułatwienie powstawania i rozwoju nowych przedsiębiorstw z branży lotniczej i obsługi podróży	- powstanie nowych przedsiębiorstw innowacyjnych z branży lotniczej i obsługi podróży poprzez zapewnienie finansowania przedsięwzięć w pierwszym okresie istnienia (start-up) - wsparcie inwestycji w nowo powstających przedsiębiorstwach innowacyjnych z branży lotniczej i obsługi podróży dotyczących m.in.: - działalności projektowej i pomocniczej w ramach np. <i>engineering design centres</i> , - działalności serwisowej w ramach np. <i>aircraft maintenance centres</i> , - obsługi podróży w każdym względzie (pośrednictwa w sprzedaży biletów, transportu, noclegów, żywienia dla podróży itp.) - rozwój działalności badawczo-wdrożeniowej.	- mikroprzedsiębiorstwa działające nie dłużej niż 3 lata w branży lotniczej i obsługi podróży	- gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedźwiada, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska)
2013	- ułatwienie powstawania i rozwoju nowych przedsiębiorstw z branż wysoko specjalistycznych	- powstanie nowych przedsiębiorstw innowacyjnych z branż wysoko specjalistycznych poprzez zapewnienie finansowania przedsięwzięć w pierwszym okresie istnienia (start-up) - wsparcie inwestycji w nowo powstających przedsiębiorstwach innowacyjnych z branż wysoko specjalistycznych dotyczących m.in.: - usług outsourcingowych (call/contact centers – outsourced agents position), - usług informatycznych, - usług biznesowych, - usług przemysłów kultury.	- mikroprzedsiębiorstwa działające nie dłużej niż 3 lata w branżach wysoko specjalistycznych	- obszary scharakteryzowane w strategii jako obszary o cechach innowacyjności
PODDZIAŁANIE 1.2.2 TWORZENIE I ROZWÓJ INKUBATORÓW PRZEDSIĘBIORCZOŚCI				
2007	- poprawienie dostępności nowo powstałych przedsiębiorstw do infrastruktury inkubatorów przedsiębiorczości	- dotacje na tworzenie i rozwój nowych proinnowacyjnych inkubatorów przedsiębiorczości oraz dostęp nowo powstałych przedsiębiorstw do źródeł finansowania inwestycji – skierowane na infrastrukturę, wyposażenie, szkolenia dla kadry i usługi doradcze	- instytucje i konsorcja planujące stworzenie inkubatora przedsiębiorczości lub inkubatora akademickiego	- miasta powiatowe, w których nie ma inkubatorów przedsiębiorczości lub ich liczba jest zbyt mała na potrzeby przedsiębiorców
2008	- ułatwienie zakładania i rozwoju	- dotacje na tworzenie i rozwój proinnowacyjnych inkubatorów przedsiębiorczości – skierowane na infrastrukturę,	- inkubatory przedsiębiorczości	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
	przedsiębiorstw poprzez wsparcie instytucji w orzających warunki do rozwoju przedsiębiorczości	wyposażenie, szkolenia dla kadry i usługi doradcze	- inkubatory akademickie - instytucje i konsorcja planujące stworzenie inkubatora przedsiębiorczości lub inkubatora akademickiego	
2009	- ułatwienie zakładania i rozwoju przedsiębiorstw poprzez wsparcie instytucji w orzających warunki do rozwoju przedsiębiorczości	- dotacje na rozwój proinnowacyjnych inkubatorów przedsiębiorczości – skierowane na infrastrukturę, wyposażenie, szkolenia dla kadry i usługi doradcze	- inkubatory przedsiębiorczości - inkubatory akademickie	
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2011	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2012	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2013	↑jw.	- dotacje na rozwój proinnowacyjnych inkubatorów przedsiębiorczości w dziedzinach wysokich technologii – skierowane na infrastrukturę, wyposażenie, szkolenia dla kadry i usługi doradcze	↑jw.	
PODDZIAŁANIE 1.2.3 TWORZENIE I ROZWÓJ PARKÓW PRZEMYSŁOWYCH				
2007	- poprawienie dostępności nowopowstałych przedsiębiorstw do infrastruktury parków przemysłowych i technologiczno-naukowych	- dotacje na tworzenie i rozwój parków przemysłowych, technologicznych, naukowych, naukowo-technologicznych – skierowane na infrastrukturę, wyposażenie, szkolenia dla kadry i usługi doradcze, - dotacje na przygotowanie sieci infrastruktury tworzenia, transferu i wdrażania innowacji z uruchomieniem mechanizmów efektywnego przepływu innowacji „od pomysłu do przemysłu”.	- parki przemysłowe - parki technologiczne - parki naukowe - parki naukowo-technologiczne	
2008	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2011	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2012	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2013	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
DZIAŁANIE 1.3 ROZWÓJ WSPÓŁPRACY INSTYTUCJI BADAWCZO-ROZWOJOWYCH Z PRZEDSIĘBIORSTWAMI				
2007	- wspomaganie przedsiębiorców w zdobywaniu nowych rozwiązań niezbędnych dla rozwoju ich działalności i poprawy ich pozycji konkurencyjnej na rynku poprzez podniesienie atrakcyjności oferty instytucji sfery B+R, pełniących rolę partnerów dla przedsiębiorstw	- rozwój wiedzy i badań w strategicznej dla regionu dziedzinie nauki: rolnictwo i przetwórstwo rolne , w tym stosowanie metod długofalowego prognozowania kierunków rozwoju nauki, upowszechnianie nauki i innowacji społeczeństwie i gospodarce, wspieranie międzynarodowej i krajowej współpracy ośrodków naukowo badawczych, rozwój zasobów ludzkich sektora B+R w tej dziedzinie, - tworzenie sieci akredytowanych laboratoriów i jednostek badawczych w zakresie produkcji ekologicznej żywności, - dotacje na budowę, modernizację i wyposażenie infrastruktury badawczej specjalistycznych laboratoriów badawczych jednostek naukowych, Centrów Doskonałości i Centrów Zaawansowanych Technologii, pod warunkiem wykorzystania bazy laboratoryjnej do badań prowadzonych na rzecz przedsiębiorstw zainteresowanych pozyskaniem nowych rozwiązań technologicznych oraz do świadczenia usług specjalistycznych o udokumentowanym popycie rynkowym, chcących zwiększyć swoją konkurencyjność technologiczną (bezpieczeństwo żywności, wprowadzenie nowych technologii i technik produkcji) w branży rolno-spożywczej w priorytetowych dla regionu branżach: przetwórstwo zbożowo-młynarskie, cukrownicze, owocowo-warzywne, olejarskie, piwowarskie, tytoniowe, ziemniaczane, chłodnicze, mleczarskie, mięsne, drobiarskie oraz produkcja napojów , szczególnie w zakresie produkcji ekologicznej i tradycyjnej, - wzmocnienie działalności innowacyjnej i badawczo-rozwojowej na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego, w tym pomoc na rzecz przyspieszenia postępu biologicznego w produkcji roślinnej i zwierzęcej,	Jednostki prowadzące działalność naukowo-badawczą w zakresie produkcji ekologicznej i tradycyjnej i ekologicznego przetwórstwa rolno-spożywczego: - uczelnie wyższe, - instytucje naukowe, - przedsiębiorstwa z wyłączeniem przedsiębiorstw posiadających status CBR.	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
2008	↑jw.	<ul style="list-style-type: none"> - badania stosowane i prace rozwojowe realizowane przez przedsiębiorstwa lub grupy przedsiębiorstw w ww. dziedzinie. - rozwój wiedzy i badań w strategicznych dla regionu dziedzinach nauki, w tym stosowanie metod długofalowego prognozowania kierunków rozwoju nauki, upowszechnianie nauki i innowacji w społeczeństwie i gospodarce, wspieranie między narodowej i krajowej współpracy ośrodków naukow o badawczych, rozwój zasobów ludzkich sektora B+R, - dotacje na budowę, modernizację i wyposażenie infrastruktury badawczej specjalistycznych laboratoriów badawczych jednostek naukowych, Centrów Doskonałości i Centrów Zaawansowanych Technologii, pod warunkiem wykorzystania bazy laboratoryjnej do badań prowadzonych na rzecz przedsiębiorstw zainteresowanych pozyskaniem nowych rozwiązań technologicznych oraz do świadczenia usług specjalistycznych, - wzmocnienie działalności innowacyjnej i badawczo-rozwojowej, - badania stosowane i prace rozwojowe realizowane przez przedsiębiorstwa lub grupy przedsiębiorstw. 	<p>Jednostki prowadzące działalność naukowo-badawczą:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uczelnie wyższe, - instytuce naukowe, - przedsiębiorstwa z wyłączeniem przedsiębiorstw posiadających status CBR. 	
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2010	- rozwój współpracy pomiędzy sferą B+R a gospodarką oraz wzrost udziału nakładów przedsiębiorstw na B+R	<ul style="list-style-type: none"> - wzmocnienie bazy naukowo-badawczej szkół wyższych oraz instytuce badawczo-rozwojowych w regionie, w tym inwestycje w bazę lokalową, aparaturę naukowo-badawczą, tworzenie sieci kooperacji ośrodków naukowych i jednostek badawczo-rozwojowych w ramach krajowej i europejskiej przestrzeni badawczej 	<p>Jednostki prowadzące działalność naukowo-badawczą:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uczelnie wyższe, - instytuce naukowe, - przedsiębiorstwa z wyłączeniem przedsiębiorstw posiadających status CBR. 	
2011	- zwiększenie transferu nowoczesnych rozwiązań technologicznych, produktowych oraz organizacyjnych do przedsiębiorstw i instytuce,	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój wiedzy i badań w strategicznej dla regionu dziedzinie nauki: produkcji energii z odnawialnych źródeł, w tym stosowanie metod długofalowego prognozowania kierunków rozwoju nauki, upowszechnianie nauki i innowacji w społeczeństwie i gospodarce, wspieranie międzynarodowej i krajowej współpracy ośrodków naukowo badawczych, rozwój zasobów ludzkich sektora B+R w tej dziedzinie, - dotacje na budowę, modernizację i wyposażenie infrastruktury badawczej specjalistycznych laboratoriów badawczych jednostek naukowych, Centrów Doskonałości i Centrów Zaawansowanych Technologii, pod warunkiem wykorzystania bazy laboratoryjnej do badań prowadzonych na rzecz przedsiębiorstw zainteresowanych pozyskaniem nowych rozwiązań technologicznych w zakresie produkcji energii z odnawialnych źródeł, - wzmocnienie działalności innowacyjnej i badawczo-rozwojowej w dziedzinie produkcji energii z odnawialnych źródeł, - badania stosowane i prace rozwojowe realizowane przez przedsiębiorstwa lub grupy przedsiębiorstw w ww. dziedzinie. 	<p>Jednostki prowadzące działalność naukowo-badawczą w zakresie energii odnawialnej:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uczelnie wyższe, - instytuce naukowe, - przedsiębiorstwa z wyłączeniem przedsiębiorstw posiadających status CBR. 	
2012	↑jw.	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój wiedzy i badań w strategicznej dla regionu dziedzinie nauki: lotnictwo, w tym stosowanie metod długofalowego prognozowania kierunków rozwoju nauki, upowszechnianie nauki i innowacji w społeczeństwie i gospodarce, wspieranie między narodowej i krajowej współpracy ośrodków naukow o badawczych, rozwój zasobów ludzkich sektora B+R w tej dziedzinie, - dotacje na budowę, modernizację i wyposażenie infrastruktury badawczej specjalistycznych laboratoriów badawczych jednostek naukowych, Centrów Doskonałości i Centrów Zaawansowanych Technologii, pod warunkiem wykorzystania bazy laboratoryjnej do badań prowadzonych na rzecz przedsiębiorstw zainteresowanych pozyskaniem nowych rozwiązań technologicznych w zakresie lotnictwa, - wzmocnienie działalności innowacyjnej i badawczo-rozwojowej dotyczącej lotnictwa w projektowaniu w ramach np. <i>engineering design centres</i> oraz działalności serwisowej w ramach np. <i>aircraft maintenance centres</i>, - badania stosowane i prace rozwojowe realizowane przez przedsiębiorstwa lub grupy przedsiębiorstw w ww. dziedzinie. 	<p>Jednostki prowadzące działalność naukowo-badawczą w zakresie lotnictwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uczelnie wyższe, - instytuce naukowe, - przedsiębiorstwa z wyłączeniem przedsiębiorstw posiadających status CBR 	
2013	↑jw.	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój wiedzy i badań w strategicznych dla regionu dziedzinach nauki: inżynierii, biotechnologii, informatyki, w tym stosowanie metod długofalowego prognozowania kierunków rozwoju nauki, upowszechnianie nauki i innowacji w społeczeństwie i gospodarce, wspieranie międzynarodowej i krajowej współpracy ośrodków naukow o badawczych, rozwój zasobów ludzkich sektora B+R w tych dziedzinach, - dotacje na budowę, modernizację i wyposażenie infrastruktury badawczej specjalistycznych laboratoriów badawczych jednostek naukowych, Centrów Doskonałości i Centrów Zaawansowanych Technologii, pod warunkiem wykorzystania bazy 	<p>Jednostki prowadzące działalność naukowo-badawczą w zakresie inżynierii, biotechnologii, informatyki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uczelnie wyższe, - instytuce naukowe, 	Obszary ujęte w strategii jako preferencyjna lokalizacja przemysłu wysokiej technologii

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
		<p>laboratoryjnej do badań prowadzonych na rzecz przedsiębiorstw zainteresowanych pozyskaniem nowych rozwiązań technologicznych w zakresie inżynierii, biotechnologii, informatyki,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wzmocnienie działalności innowacyjnej i badawczo-rozwojowej w dziedzinach inżynierii, biotechnologii, informatyki, - badania stosowane i prace rozwojowe realizowane przez przedsiębiorstwa lub grupy przedsiębiorstw w ww. dziedzinie. 	- przedsiębiorstwa z wyłączeniem przedsiębiorstw posiadających status CBR.	
DZIAŁANIE 1.4 DOTACJE INWESTYCYJNE DLA PRZEDSIĘBIORSTW				
2007	<p>- poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez wsparcie nowych inwestycji prowadzących do wzrostu, rozszerzenia i unowocześnienia produkcji, produktu, jakości usług lub systemu zarządzania przedsiębiorstwem</p> <p>- odwołanie i unowocześnienie bazy produkcyjnej</p>	<p><i>Rzadka sieć ośrodków miejskich, wśród których tylko Lublin jest zaliczany do miast dużych, oraz słaba kondycja ekonomiczna większości miast, hamuje procesy restrukturyzacji rolnictwa i przesuwania zatrudnienia z sektorów produkcji rolnej do przemysłu i usług. Dlatego szansą jest specjalizacja województwa w produkcji wysokiej jakości żywności – rozwijanie klastra produkcyjnego „Dolina Ekologicznej Żywności”.</i></p> <p>W tym celu należy dążyć do wspierania inwestycji (przede wszystkim innowacyjnych, w tym opartych na wykorzystaniu nowych technologii o znaczącym potencjale rynkowym) przedsiębiorstw innowacyjnych produkujących ekologiczną i tradycyjną żywność w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wprowadzania nowych produktów lub usprawniania procesu produkcyjnego przemysłu rolno-spożywczego w priorytetowych dla regionu branżach: przetwórstwo zbożowo-młynarskie, cukrownicze, owocowo-warzywne, olejarskie, piwowarskie, tytoniowe, ziemniaczane, chłodnicze, mleczarskie, mięsne, drobiarskie oraz produkcja napojów, - poprawy przetwórstwa artykułów rolnych w regionie, w tym poprawy jakościowej (standaryzacji) bazy surowcowej, kompleksowego wsparcia sektora przetwórstwa rolno-spożywczego w obrębie cyklu tworzenia wartości dodanej: produkcja-przetwórstwo-sprzedż wyrobów wysoko przetworzonych, - poprawy marketingu regionalnych artykułów spożywczych, w tym: rynkowego ukierunkowywania produkcji i wykorzystania pojawiających się nisz rynkowych, tworzenia nowych i rozwój istniejących kanałów dystrybucyjnych, wspierania eksportu artykułów rolno-spożywczych itp. - dostosowania do ostrych wymogów praw wspólnotowego w zakresie ochrony środowiska, bezpieczeństwa, konkurencji i prawa pracy. 	- przedsiębiorcy działający w obszarze żywności ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej (z wyłączeniem mikroprzedsiębiorców)	
2008 ↑jw.		<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie inwestycji (przede wszystkim innowacyjnych, w tym opartych na wykorzystaniu nowych technologii o znaczącym potencjale rynkowym) przedsiębiorstw innowacyjnych z branży turystycznej i agroturystycznej, w tym promocji turystyki w zakresie kompleksowego wspierania rozwoju sektora gospodarki leśnej i usług turystycznych w regionie, w tym m.in.: <ul style="list-style-type: none"> - tworzenie podstaw kadrowych, - rozwój produktów turystycznych, - budowa zintegrowanego systemu marketingu turystycznego, - dostosowania do ostrych wymogów praw wspólnotowego w zakresie ochrony środowiska, bezpieczeństwa, konkurencji i prawa pracy. - wspieranie restrukturyzacji i modernizacji przedsiębiorstw pracujących w tradycyjnych sektorach produkcji i usług, w tym: <ul style="list-style-type: none"> - restrukturyzacja finansowa, - restrukturyzacja technologiczna, - restrukturyzacja organizacyjna, - promowanie technologii zgodnych z wymogami nabywania najlepszych dostępnych technik (BAT), - wsparcie korzystnych dla regionu procesów prywatyzacyjnych, - podnoszenie jakości zarządzania, - podnoszenie jakości współpracy z sektorem badawczo-rozwojowym, - dostosowanie do ostrych wymogów praw wspólnotowego w zakresie ochrony środowiska, bezpieczeństwa, konkurencji i prawa pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorcy działający w obszarze turystyki i agroturystyki, w tym promocji turystyki (z wyłączeniem mikroprzedsiębiorców) - przedsiębiorstwa przemysłu tradycyjnego wymagające restrukturyzacji technologicznej 	<p>Obszary wskazane w strategii jako strefy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego - ośrodki do dywersyfikacji i modernizacji technologicznej przemysłu

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
2009 ↑ jw.		<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie inwestycji (przede wszystkim innowacyjnych, w tym opartych na wykorzystaniu nowych technologii o znaczącym potencjale rynkowym) przedsiębiorstw innowacyjnych świadczących usługi opiekuńczo-medyczne w powiązaniu z turystyką uzdrowiskową w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> - specjalizacji prywatnych ośrodków medycznych, - rozwoju medycyny naturalnej, - wspierania usług opiekuńczo-medycznych dla osób starszych, - dostosowania do ostrych wymogów prawa wspólnotowego w zakresie ochrony środowiska, bezpieczeństwa, konkurencji i prawa pracy. - wspieranie restrukturyzacji i modernizacji przedsiębiorstw pracujących w tradycyjnych sektorach produkcji i usług, w tym: <ul style="list-style-type: none"> - restrukturyzacja finansowa, - restrukturyzacja technologiczna, - restrukturyzacja organizacyjna, - promowanie technologii zgodnych z wymogami nabywania najlepszych dostępnych technik (BAT), - wsparcie korzystnych dla regionu procesów prywatyzacyjnych, - podnoszenie jakości zarządzania, - podnoszenie jakości współpracy z sektorem badawczo-rozwojowym, - dostosowanie do ostrych wymogów prawa wspólnotowego w zakresie ochrony środowiska, bezpieczeństwa, konkurencji i prawa pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorcy działający w obszarze turystyki uzdrowiskowej i usług opiekuńczo-medycznych (z wyłączeniem mikroprzedsiębiorców) - przedsiębiorstwa przemysłu tradycyjnego wymagające restrukturyzacji technologicznej 	<p>Obszary wskazane w strategii jako strefy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tworzenia warunków rozwoju turystyki uzdrowiskowej, - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego. - ośrodków do dywersyfikacji i modernizacji technologicznej przemysłu
2010 ↑ jw.		<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie inwestycji (przede wszystkim innowacyjnych, w tym opartych na wykorzystaniu nowych technologii o znaczącym potencjale rynkowym) przedsiębiorstw innowacyjnych świadczących usługi edukacyjne i doradcze w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> - kształcenia kadr w wymiarze europejskim dla rozszerzającej się Unii, - promowania europejskiej współpracy edukacyjnej, - doradztwa dla firm wysoko specjalistycznych (ekoenergii, usług outsourcingowych, usług informatycznych i biznesowych, usług przemysłów kultury itp.) - dostosowanie do ostrych wymogów prawa wspólnotowego w zakresie ochrony środowiska, bezpieczeństwa, konkurencji i prawa pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorcy działający w obszarze edukacji, szkoleń i doradztwa (z wyłączeniem mikroprzedsiębiorców) 	
2011 ↑ jw.		<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie inwestycji (przede wszystkim innowacyjnych, w tym opartych na wykorzystaniu nowych technologii o znaczącym potencjale rynkowym) przedsiębiorstw innowacyjnych produkujących ekoenergię w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> - rozwoju produkcji energii ze źródeł odnawialnych – ekoenergii, w tym wykorzystania, pośrednictwa i doradztwa dotyczącego regionalnych źródeł energii, - promocja ekoenergii wśród odbiorców końcowych, - rozwój działalności badawczo-wdrożeniowej, - dostosowanie do ostrych wymogów prawa wspólnotowego w zakresie ochrony środowiska, bezpieczeństwa, konkurencji i prawa pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorcy działający w obszarze ekoenergii (z wyłączeniem mikroprzedsiębiorców) 	
2012 ↑ jw.		<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie inwestycji (przede wszystkim innowacyjnych, w tym opartych na wykorzystaniu nowych technologii o znaczącym potencjale rynkowym) przedsiębiorstw innowacyjnych z branży lotniczej i obsługi podróży w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> - rozwoju klastra lotniczego, - działalności projektowej i pomocniczej w ramach np. <i>engineering design centres</i>, - działalności serwisowej w ramach np. <i>aircraft maintenance centres</i>, - obsługi podróży w każdym względzie (pośrednictwa w sprzedaży biletów, transportu, noclegów, wyżywienia dla podróżnych itp.) - rozwój działalności badawczo-wdrożeniowej, - dostosowanie do ostrych wymogów prawa wspólnotowego w zakresie ochrony środowiska, bezpieczeństwa, konkurencji 	<ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorcy działający w branży lotniczej i obsługi podróży (z wyłączeniem mikroprzedsiębiorców) 	<ul style="list-style-type: none"> - gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedzwiedź, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska)

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
		i prawa pracy.		
2013	↑jw.	<p><i>Przygraniczne pobżenie regionu oraz zasoby dobrze wykształconych kadr stwarzają doskonałe możliwości do rozwoju kompleksowego systemu usług specjalistycznych we współpracy z firmami globalnymi i regionalnymi ośrodkami badawczo-naukowymi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - wspieranie inwestycji (przede wszystkim innowacyjnych, w tym opartych na wykorzystaniu nowych technologii o znaczącym potencjale rynkowym) przedsiębiorstw innowacyjnych świadczących specjalistyczne usługi w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> - usług outsourcingowych (call/contact centers – outsourced agents' position), - usług informatycznych, - usług biznesowych, - usług przemysłów kultury. - inżynierii, - biotechnologii, - dostosowanie do ostrych wymogów praw wspólnotowych w zakresie ochrony środowiska, bezpieczeństwa, konkurencji i prawa pracy. 	- przedsiębiorcy działający w obszarze usług specjalistycznych (z wyłączeniem mikroprzedsiębiorców)	- obszary scharakteryzowane w strategii jako obszary o cechach innowacyjności
DZIAŁANIE 1.5 ZARZĄDZANIE JAKOŚCIĄ W PRZEDSIĘBIORSTWACH				
2007	- zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez wprowadzenie systemów jakości	<ul style="list-style-type: none"> - usługi szkoleniowe, doradcze, badawcze i certyfikacje, w przypadku gdy zamierzają podjąć działania wdrażające, rozwijające lub doskonalące rozwiązania jakościowe w przedsiębiorstwie, efektem których będzie uzyskanie znaku jakości/zgodności lub certyfikatu (systemy zarządzania jakością, systemy zarządzania środowiskowego, systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy), - przygotowanie kadry małych i średnich przedsiębiorstw do zarządzania jakością (szkolenia), - badanie zgodności wyrobów, usług, surowców, maszyn i urządzeń, aparatury kontrolno-pomiarowej oraz kwalifikacji personelu z odpowiednimi normami krajowymi i międzynarodowymi (włącznie z dyrektywami UE) w celu uzyskania certyfikatu/znaku zgodności (w tym także deklaracji zgodności producenta), - uzyskanie lub odnowienie certyfikatu zgodności dla wyrobów, usług, surowców, maszyn i urządzeń, aparatury kontrolno-pomiarowej i personelu, - ocena zgodności wyrobów z dyrektywami Unii Europejskiej, nadawanie wyrobom znaku CE, umożliwiającego dostęp do rynków Unii Europejskiej, - uzyskanie lub odnowienie certyfikatu specyficznych systemów jakości w niektórych sektorach przemysłu, - doskonalenie systemów zarządzania po uzyskaniu certyfikatu, - usługi wspierające zmianę obowiązujących w firmie procedur z zastosowaniem zaawansowanych narzędzi, - usługi wspierające wdrożenie całościowego zarządzania jakością w firmie, zgodnie z metodologią programu Globalne Zarządzanie przez Jakość Model Jakości Fundacji Europejskiej (TQM/EFQM), - usługi wspierające wdrożenie zintegrowanych technologii przyjaznych dla środowiska, - usługi wspierające wdrożenie systemów bezpieczeństwa informacji. 	- przedsiębiorcy działający w obszarze żywności ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej	
2008	↑jw.	↑jw.	<ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorcy działający w obszarze turystyki i agroturystyki, w tym promocji turystyki - przedsiębiorstwa przemysłu tradycyjnego wymagające restrukturyzacji technologicznej 	<p>Obszary wskazane w strategii jako strefy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki,

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
				- zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego - ośrodki do dywersyfikacji i modernizacji technologicznej przemysłu
2009	↑jw.	↑jw.	- przedsiębiorcy działający w obszarze turystyki uzdrowskiej i usług opiekuńczo-medycznych - przedsiębiorstwa przemysłu tradycyjnego wymagające restrukturyzacji technologicznej	↑jw. oraz obszary wskazane w strategii jako strefy: - tworzenia warunków rozwoju turystyki uzdrowskiej,
2010	↑jw.	↑jw.	- przedsiębiorcy działający w obszarze edukacji, szkoleń i doradztwa	
2011	↑jw.	↑jw.	- przedsiębiorcy działający w obszarze ekonoenergii	
2012	↑jw.	↑jw.	- przedsiębiorcy działający w branży lotniczej i obsługi podróży	- gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedzwiedź, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska)
2013	↑jw.	↑jw.	- przedsiębiorcy działający w obszarze usług specjalistycznych	- obszary scharakteryzowane w strategii jako obszary o cechach innowacyjności
DZIAŁANIE 1.6 SPECJALISTYCZNE USŁUGI DORADZCZE DLA PRZEDSIĘBIORSTW				
PODDZIAŁANIE 1.6.1 WSPARCIE ROZWOJU TECHNOLOGICZNEGO PRZEDSIĘBIORSTW				
2007	- zwiększenie konkurencyjności i poprawa zarządzania przedsiębiorstwami poprzez podniesienie jakości kadr	Szkolenia i doradztwo bezpośrednio związane z realizacją typów projektów skierowanych na rozwój technologiczny przedsiębiorstw działających w obszarze żywności ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej: - audyt technologiczny - ocena technologii stosowanych przez przedsiębiorcę, - usługi szkoleniowe i doradcze w zakresie: zarządzania, marketingu, zasobów ludzkich, finansów i rachunkowości, produkcji, jakości oraz innowacji i transferu technologii, - usługi doradcze związane z opracowaniem i wdrożeniem planów rozwoju przedsiębiorstwa i technologii (strategie rozwoju przedsiębiorstwa a dotyczące kwestii związanych z wprowadzaniem nowych technologii, wyrobów i procedur), - usługi doradztwa technicznego iadzone równoległe z opracowywaniem własnych rozwiązań technologicznych, pozyskiwaniem technologii na zewnątrz oraz wdrażaniem nowoczesnych technologii w przedsiębiorstwach, - przygotowanie do wdrożenia rozwiązań innowacyjnych i nowych technologii, - wdrożenie pozyskanych technologii, - wdrożenie własnych rozwiązań technologicznych przedsiębiorcy, - poszukiwanie zewnętrznego finansowania inwestycji bezpośrednio związanych z wdrożeniem nowej technologii oraz maszyn i urządzeń automatyzacji w przedsiębiorstwie, - nadzór pracowników w trakcie wdrażania nowej technologii oraz w zakresie korzystania z maszyn, - doradztwo w zakresie praw własności intelektualnej oraz praw wyłączności na przedmioty ochrony własności przemysłowej,	- instytucje otoczenia biznesu, - ośrodki naukowe i naukowe badawcze, - instytucje szkoleniowe i doradcze, - przedsiębiorstwa prowadzące działalność szkoleniową i doradczą dla przedsiębiorstw.	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
		<ul style="list-style-type: none"> - usługi doradcze związane z etapem uruchomienia produkcji w oparciu o nową technologię, - usługi doradcze związane z technicznym, technologicznym i organizacyjnym dostosowaniem przedsiębiorstwa do wymogów stawianych przez wdrażaną technologię, - poszukiwanie partnerów zainteresowanych wdrożeniem nowej technologii. 		
2008	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: <ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorstw działających w obszarze turystyki i agroturystyki, w tym promocji turystyki, - przedsiębiorstw przemysłu tradycyjnego wymagające restrukturyzacji technologicznej. 	↑jw.	Obszary wskazane w strategii jako strefy: <ul style="list-style-type: none"> - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego - ośrodki do dywersyfikacji i modernizacji technologicznej przemysłu
2009	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: <ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorstw działających w obszarze turystyki uzdrowiskowej i usług opiekuńczo-medycznych, - przedsiębiorstw przemysłu tradycyjnego wymagające restrukturyzacji technologicznej. 	↑jw.	↑jw. oraz obszary wskazane w strategii jako strefy: <ul style="list-style-type: none"> - tworzenia warunków rozwoju turystyki uzdrowiskowej,
2010	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: <ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorstw działających w obszarze edukacji, szkoleń i doradztwa. 	↑jw.	
2011	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: <ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorstw działających w obszarze ekoenergii. 	↑jw.	
2012	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: <ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorstw działających w branży lotniczej i obsługi podróży. 	↑jw.	<ul style="list-style-type: none"> - gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedzwiedza, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska)
2013	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: <ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorstw działających w obszarze usług specjalistycznych. 	↑jw.	<ul style="list-style-type: none"> - obszary scharakteryzowane w strategii jako obszary o cechach innowacyjności
PODDZIAŁANIE 1.6.2 POMOC PRZEDSIĘBIORSTWOM W ZWIĘKSZENIU ICH KONKURENCYJNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI NA RYNKU POPRZEC OPRACOWANIE I REALIZACJĘ ICH WEWNĘTRZNYCH PROGRAMÓW ROZWOJU				
2007	- zwiększenie konkurencyjności i poprawa zarządzania przedsiębiorstwami poprzez podniesienie jakości kadr	Dofinansowanie kosztów usług konsultacji i informacji ogólnych oraz specjalistycznych dla przedsiębiorstw działających w obszarze żywności ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej , związanych z konkurencyjnością na rynku. Koszty te dotyczą świadczenia usług doradczych i informacyjnych z zakresu następujących działań: <ul style="list-style-type: none"> - ocena pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa (analiza rynku, określenie czynników konkurencyjności przedsiębiorstwa); 	<ul style="list-style-type: none"> - instytucje otoczenia biznesu, - ośrodki naukowe i naukowe badawcze, - instytucje szkoleniowe i doradcze, 	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
		- rozwój strategii przedsiębiorstwa (opracowanie oraz wdrożenie strategii rozwoju przedsiębiorstwa z zakresu strategii: produktu, promocji, dystrybucji, ceny, kosztów, finansów, organizowania, rozwoju zasobów ludzkich); - planowanie inwestycyjne (usługi doradcze skierowane na rozwój i wdrożenie planów inwestycyjnych przedsiębiorstwa oraz przygotowanie dokumentacji niezbędnej w przypadku inwestycji związanych ze strategiami przedsiębiorstwa tzn.: wnioski o finansowanie zewnętrzne, biznes plan inwestycji, studium wykonalności inwestycji, ocena wpływu inwestycji na środowisko, dokumentacja techniczna związana z inwestycją).	- przedsiębiorstwa prowadzące działalność szkoleniową i doradczą dla przedsiębiorstw.	
2008	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w obszarze turystyki i agroturystyki, w tym promocji turystyki, - przedsiębiorstw przemysłu tradycyjnego wymagające restrukturyzacji technologicznej.	↑jw.	Obszary wskazane w strategii jako strefy: - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego - ośrodki do dywersyfikacji i modernizacji technologicznej przemysłu
2009	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w obszarze turystyki uzdrowiskowej i usług opiekuńczo-medycznych, - przedsiębiorstw przemysłu tradycyjnego wymagające restrukturyzacji technologicznej.	↑jw.	↑jw. oraz obszary wskazane w strategii jako strefy: - tworzenia warunków rozwoju turystyki uzdrowiskowej,
2010	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w obszarze edukacji, szkoleń i doradztwa.	↑jw.	
2011	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w obszarze ekoenergii.	↑jw.	
2012	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w branży lotniczej i obsługi podróży.	↑jw.	- gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedźwiada, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska)
2013	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w obszarze usług specjalistycznych.	↑jw.	- obszary scharakteryzowane w strategii jako obszary o cechach innowacyjności
PODZIAŁANIE 1.6.3 POMOC PRZEDSIĘBIORSTWOM W UZYSKANIU FINANSOWANIA ZE ŹRÓDEŁ ZEWNĘTRZNYCH				
2007	- zwiększenie konkurencyjności i poprawa zarządzania przedsiębiorstwami poprzez	Usługi doradcze prowadzące do uzyskania zewnętrznego finansowania dla przedsiębiorstw działających w obszarze żywności ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej , obejmują: - przygotowanie najlepszej strategii finansowania,	- instytucje otoczenia biznesu, - ośrodki naukowe i naukowe badawcze,	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
	uzyskanie zewnętrznego finansowania	- wskazanie potencjalnych źródeł finansowania i identyfikacja dostępnych źródeł - przygotowanie wniosku kredytowego dla kredytu inwestycyjnego/bieżącego	- instytucje szkoleniowe i doradcze, - przedsiębiorstwa prowadzące działalność szkoleniową i doradczą dla przedsiębiorstw.	
2008	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w obszarze turystyki i agroturystyki, w tym promocji turystyki, - przedsiębiorstw przemysłu tradycyjnego wymagające restrukturyzacji technologicznej.	↑jw.	Obszary wskazane w strategii jako strefy: - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego - ośrodki do dywersyfikacji i modernizacji technologicznej przemysłu
2009	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w obszarze turystyki uzdrowiskowej i usług opiekuńczo-medycznych, - przedsiębiorstw przemysłu tradycyjnego wymagające restrukturyzacji technologicznej.	↑jw.	↑jw. oraz obszary wskazane w strategii jako strefy: - tworzenia warunków rozwoju turystyki uzdrowiskowej,
2010	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w obszarze edukacji, szkoleń i doradztwa.	↑jw.	
2011	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w obszarze ekoenergii.	↑jw.	
2012	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w branży lotniczej i obsługi podróży.	↑jw.	- gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedzwiedź, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska)
2013	↑jw.	↑jw. ale dotyczy: - przedsiębiorstw działających w obszarze usług specjalistycznych.	↑jw.	- obszary scharakteryzowane w strategii jako obszary o cechach innowacyjności
PODZIAŁANIE 1.6.4 WSPARCIE ZARZĄDZANIA PRZEDSIĘBIORSTWAMI INNOWACYJNYMI				
2007	- zwiększenie konkurencyjności i poprawa zarządzania przedsiębiorstwami poprzez podniesienie jakości kadr	O wsparcie w ramach mogą ubiegać się jedynie przedsiębiorstwa innowacyjne w odniesieniu do ich usług produkcyjnych w oparciu o procesy lub produkty innowacyjne. Wsparcie obejmuje szkolenia i doradztwo w zakresie: - zasad prowadzenia działalności w sektorze MSP, - oceny potencjału rynkowego, - planowania strategicznego, - współpracy przedsiębiorstw,	- instytucje otoczenia biznesu, - ośrodki naukowe i naukowo-badawcze, - instytucje szkoleniowe i doradcze, - przedsiębiorstwa prowadzące działalność szkoleniową	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
		<ul style="list-style-type: none"> - poszukiwania źródeł finansowania, - praw własności przemysłowej, - szczegółowe ekspertyzy wymagające wiedzy specjalistycznej w dziedzinach takich jak: technologia materiałowa, metody wytwarzania i inne. 	i doradcą dla przedsiębiorstw.	
2008	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2011	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2012	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2013	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
DZIAŁANIE 1.6.5 WSPARCIE USŁUG NAUKOWO-DORADCZYCH DLA PRZEDSIĘBIORSTW INNOWACYJNYCH				
2007	- zwiększenie konkurencyjności i poprawa zarządzania przedsiębiorstwami poprzez podniesienie jakości kadry	<p>Pomoc w zakresie usług szkoleniowych, doradczych i badawczych, (które są oparte na rozwiązaniach innowacyjnych) dla przedsiębiorstw prowadzących działalność opierającą się na wdrażaniu zaawansowanych rozwiązań w zakresie wydajności i jakości, jak również dla firm poszukujących zaawansowanych rozwiązań technologicznych, które mogą być zastosowane w procesie produkcji lub w poprzednim etapie rozwoju nowego lub zmodernizowanego produktu, usług lub procesu działalności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zaawansowane usługi doradcze i badawcze (projektowanie, testowanie, diagnostyka) dotyczące automatyzacji i optymalizacji procesów projektowania i wykonywania prototypów, - zastosowania zaawansowanych metod modelowania komputerowego, parametryzacja, i kontrola zaawansowanych rozwiązań stosowanych w procesie produkcji, - szkolenia dla kadry przedsiębiorstw innowacyjnych z zakresu obsługi zaawansowanych systemów kontroli produkcji. 	<ul style="list-style-type: none"> - instytucje otoczenia biznesu, - ośrodki naukowe i naukowo-badawcze, - instytucje szkoleniowe i doradcze, - przedsiębiorstwa prowadzące działalność szkoleniową i doradcą dla przedsiębiorstw. 	
2008	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2011	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2012	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2013	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
DZIAŁANIE 1.6.6 ROZWÓJ TECHNOLOGII INFORMATYCZNYCH W PRZEDSIĘBIORSTWACH				
2007	- zwiększenie konkurencyjności i poprawa zarządzania przedsiębiorstwami poprzez wdrożenie technologii informatycznych	<ul style="list-style-type: none"> - usługi doradcze dotyczące identyfikacji i wdrożenia rozwiązań technologii informatycznych, które będą najlepiej dopasowane do potrzeb i zakresu działalności podstawowej wnioskodawcy, - usługi mogą obejmować doradztwo o dotyczące wdrażanej technologii informatycznej na każdym poziomie jej projektowania, wyboru oraz implementacji, w tym: <ul style="list-style-type: none"> - audyt technologiczny, - identyfikacja potrzeb przedsiębiorstwa w zakresie technologii informatycznych, - twórcze opinie techniczne związane ze sprzętem i oprogramowaniem, - twórcze opinie o zakresie czynności na stanowiskach pracy związanych z technologią informatyczną, pomoc w procesie rekrutacji pracowników, - twórcze opinie do spraw technologii informatycznych w ramach przedsiębiorstwa (szkolenia), - twórcze opinie baz danych, lokalnych sieci, stron internetowych, - twórcze opinie aplikacji dla programów informatycznych, 	<ul style="list-style-type: none"> - instytucje otoczenia biznesu, - ośrodki naukowe i naukowo-badawcze, - instytucje szkoleniowe i doradcze, - przedsiębiorstwa prowadzące działalność szkoleniową i doradcą dla przedsiębiorstw. 	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
		- pomoc i wsparcie techniczne na wżwanie, w zakresie rozwiązań w drożeniowych /operacyjnych, - doradztwo w wyborze narzędzi inforaacylnych ulepszejacych zarzadzanie.		
2008	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2011	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2012	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2013	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
DZIAŁANIE 1.7 ROZWÓJ MOŻLIWOŚCI EKSPORTOWYCH				
2007	Wzrost udziału eksportu w produkcji sprzedanej przedsiębiorstw	- usługi w zakresie oceny pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa na wybranych rynkach eksportowych (analizy rynku, określenie czynników konkurencyjności przedsiębiorstwa), - rozwój strategii eksportowej przedsiębiorstwa: tzn. strategię: produktu, promocji, cenową, dystrybucji, kosztów, finansową oraz opcji eksportu przez Internet, - badania rynku zagranicznego pod kątem potrzeb eksportera, w celu określenia możliwości i strategii wchodzenia na nowe rynki zbytu lub zwiększenia istniejącego eksportu na danym rynku, - kojarzenie partnerów: konsulting w zakresie kojarzenia przedsiębiorstwa z potencjalnymi partnerami zagranicznym i przygotowanie spotkań z potencjalnymi klientami, doradztwo podczas przygotowania propozycji współpracy i negocjacji handlowych, - uczestnictwo w międzynarodowych targach i wystawach za granicą: indywidualny lub grupowy udział w charakterze wystawcy w targach zagranicznych lub wystawach odbywających się za granicą (budżet musi zawierać wynajęcie powierzchni wystawienniczej) oraz wizytację między narodowych targów lub wystaw odbywających się za granicą organizowaną przez akredytowanego wykonawcę dla grupy minimum 3 firm (pod warunkiem, że przedsiębiorca uczestniczy w poszczególnych targach lub wystawach po raz pierwszy), - rozpoczęcie działań eksportowych: usługi szkoleniowe i doradcze w zakresie marketingu eksportowego i transakcji eksportowych opracowany dla nie eksportujących firm, które planują wejście na rynki eksportowe, - wsparcie w orzenia narzędzi promocji eksportu, dofinansowanie akcji promujących regionalne produkty poza granicami kraju, - kursy językowe dla kadry przedsiębiorstw eksportowych (tylko poziomy zaawansowane).	- przedsiębiorcy działający w obszarze żywności ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej	
2008	↑jw.	↑jw.	- przedsiębiorcy działający w obszarze turystyki i agroturystyki, w tym promocji turystyki	Obszary wskazane w strategii jako strefy: - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego
2009	↑jw.	↑jw.	- przedsiębiorcy działający w obszarze turystyki	↑jw. oraz obszary wskazane w strategii jako

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
			uzdrowskiej i usług opiekuńczo-medycznych.	strefy: - tworzenia warunków rozwoju turystyki uzdrowskiej,
2010	↑jw.	↑jw.	- przedsiębiorcy działający w obszarze edukacji, szkoleń i doradztwa	
2011	↑jw.	↑jw.	- przedsiębiorcy działający w obszarze ekoenergii	
2012	↑jw.	↑jw.	- przedsiębiorcy działający w branży lotniczej i obsługi podróży	- gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedzwiedź, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska).
2013	↑jw.	↑jw.	- przedsiębiorcy działający w obszarze usług specjalistycznych	- obszary scharakteryzowane w strategii jako obszary o cechach innowacyjności.
		PRIORYTET II POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ I SPÓJNOŚCI TERYTORIALNEJ WOJEWÓDZTWA		
		DZIAŁANIE 2.1 TRANSPORT I KOMUNIKACJA		
		PODDZIAŁANIE 2.1.1 REGIONALNY UKŁAD KOMUNIKACYJNY		
2007	- połączenie regionu z krajem i Europą	Stworzenie kluczowej infrastruktury umożliwiającej sprawne powiązanie transportowe obszaru województwa z głównymi ośrodkami gospodarczymi w kraju i Europie, w tym: - poprawa dostępności do sieci dróg krajowych lub międzynarodowych; - rozbudowa i modernizacja sieci infrastruktury drogowej o znaczeniu krajowym i europejskim oraz zwiększenie bezpieczeństwa ruchu, w tym modernizacja i rozbudowa sieci dróg, urządzeń inżynierskich, mostów, obwodnic, pomocniczej infrastruktury drogowej służącej zwiększeniu bezpieczeństwa ruchu itp. - zmniejszenie uciążliwości ruchu tranzytowego głównych tras przez budowę lub modernizację obwodnic obszarów zurbanizowanych; - rozbudowa i modernizacja transportu kolejowego oraz powiązanie go z europejskim systemem transportowym, w tym elektryfikacja, podwyższenie standardów, rozbudowa linii kolejowych, rozwój i modernizacja sieci i infrastruktury kolei szerokotorowej, modernizacja i wymiana taboru; - zwiększenie rangi powiązań komunikacyjnych na terenie województwa, w tym podnoszenie rangi i kreowanie nowych powiązań komunikacyjnych, m.in. poprzez podnoszenie kategorii dróg; - usprawnienie funkcjonowania ciągów komunikacyjnych o znaczeniu krajowym i europejskim poprzez dostosowanie wymagań technicznych dróg i tras kolejowych do istniejącego i prognozowanego natężenia ruchu;	- jednostki samorządu terytorialnego; - związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;	- drogi wojewódzkie prowadzące do dróg krajowych – korytarze europejskich i dróg ekspresowych oraz pozostałych dróg krajowych; - pozostałe (powiatowe i gminne) proponowane do zmiany kategorii na wojewódzkie; - koleje magistralne, normalnotorowe i inne łączące województwo z europejskim systemem transportowym
2008	- stworzenie i usprawnienie dostępu do atrakcji turystycznych województwa;	Rozbudowa sieci dróg, kolei i infrastruktury na obszarach wiejskich oraz na terenach atrakcyjnych turystycznie, w tym: - zwiększenie dostępności drogowej miejscowości i siedlisk ludzkich atrakcyjnych turystycznie; - rozwój infrastruktury ruchu turystycznego; - modernizacja i wykorzystanie do celów turystycznych kolei wąskotorowej i kolei regionalnych;	↑jw.	Drogi i koleje na obszarach wskazanych w strategii jako strefy: - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
				przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego,
2009	- usprawnienie ruchu granicznego;	Rozwój powiązań drogowych i kolejowych w układzie europejskim i regionalnym związanych z rozbudową sieci i poprawą przepustowości przejść granicznych, w tym: - budowa i modernizacja dróg w obrębie przejść granicznych, budowa pomocniczej infrastruktury transportowej i obsługi podróży; - rozbudowa i modernizacja transportu kolejowego oraz powiązanie go z europejskim systemem transportowym w rejonie przejść granicznych służącej przeladunkowi towarów; - poprawa stanu technicznego dróg krajowych, wojewódzkich prowadzących do przejść granicznych;	↑jw.	Obszary przygraniczne
2010	- stworzenie i usprawnienie połączeń z centrami gospodarczymi;	Budowa nowych, rozbudowa i modernizacja istniejących dróg wojewódzkich i powiatowych, a także obwodnic, mostów i węzłów komunikacyjnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą (w tym publiczną kanalizacją teleinformatyczną) o ile w wyniku realizacji projektów następuje poprawa dostępności do regionalnych centrów gospodarczych oraz istniejących lub planowanych obiektów przemysłowych i usługowych,	↑jw.	Pasma wzmożonej aktywności gospodarczej (wskazane w strategii); podstawowe i uzupełniające
2011	- usprawnienie powiązań w obrębie obszaru metropolitalnego	- rozwój obszaru metropolitalnego oparcie o opracowaną strategię (modernizacja i rozwój infrastruktury, racjonalna urbanizacja, usprawnienie powiązań itp.); - rozbudowa i modernizacja transportu drogowego i kolejowego w obszarze metropolitalnym (dostosowanie infrastruktury kolejowej do szybkich połączeń, przebudowa węzłów, budowa obwodnic, usprawnienie powiązań komunikacyjnych, itd.); - poprawa bezpieczeństwa oraz zmniejszenie uciążliwości ruchu poprzez budowę obwodnic i modernizację tras wylotowych;	↑jw.	Lubelski Obszar Metropolitalny: aglomeracja lubelska ze zmienionym strukturalnie ośrodkiem centralnym (Lublinem i Świdnikiem), rozwijającymi się i koncentrującymi osadnictwo oraz działalność gospodarczą ośrodkami satelitarnymi
2012	- rozwój układu ulicznego i infrastruktury technicznej miast	<i>Ważnym elementem spójności jest wypełnianie przez miasta regionu swoich funkcji rozwojowych. Należy zatem wzmocnić możliwości spełniania przez środkomiejskie przypisanych im funkcji, szczególnie względem otaczających je obszarów wiejskich, co będzie służyć zrównoważonemu rozwojowi całego obszaru województwa.</i> - rozwój układu ulicznego i infrastruktury technicznej miast, w tym budowa obwodnic obszarów zurbanizowanych, modernizacja i poprawa wykorzystania sieci dróg w miastach, infrastruktura rekreacyjna – ścieżki rowerowe i spacerowe; - rozbudowa i modernizacja sieci dróg i ulic miejskich (drogi wojewódzkie i powiatowe) w miastach, a także wiaduktów, mostów i tuneli odciążających układy komunikacyjne miast (w tym w szczególności centra gospodarcze i zabylkowe) i poprawiających dostęp do regionalnego i krajowego układu transportowego, stref gospodarczych lub do ważnych obiektów użyteczności publicznej o znaczeniu regionalnym; - usprawnienie układu komunikacyjnego miast przez budowę obwodnic między dzielnicowych; - optymalizacja rozwiązań komunikacyjnych – rozwój systemu kierowania ruchem; - budowa obiektów węzłowych komunikacji (np. parkingi, dworce i przystanki, itp); - budowa i modernizacja dróg osiedlowych, plac manewrowe; - budowa połączeń z lotniskiem;	↑jw.	- miasta pow. 20 tys. mieszkańców;
2013	- stworzenie zintegrowanego systemu transportu intermodalnego	<i>Zmienia się obraz polskiej branży logistyczno-magazynowej. 80% nowoczesnych magazynów skupionych jest wokół Warszawy. Proporcja ta będzie zmieniać się na korzyść innych regionów m. in. dzięki pomocy finansowej Unii na budowę i modernizację dróg i kolei. Podąża na nowoczesne magazyny poza stolicą będzie rosła również dzięki zagranicznym firmom, dla których Polska to miejsce późniejszej ekspansji na wschód.</i> - stworzenie zintegrowanego systemu transportu intermodalnego, w tym utworzenie centrów logistycznych i terminali przeladunkowych na przecięciu głównych szlaków tranzytowych, lotniskach i przejściach granicznych;	↑jw.	- pasma wzmożonej aktywności gospodarczej (wskazane w strategii); podstawowe i uzupełniające - tereny na przecięciu głównych szlaków tranzytowych, lotniskach

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
PODDZIAŁANIE 2.1.2 LOKALNY UKŁAD KOMUNIKACYJNY				
2007	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej terenów ekologicznych poprzez zwiększenie ich dostępności komunikacyjnej	<ul style="list-style-type: none"> - poprawa dostępności do sieci dróg wojewódzkich, krajowych lub międzynarodowych; - rozbudowa i modernizacja sieci infrastruktury drogowej o znaczeniu lokalnym; - zwiększenie bezpieczeństwa ruchu, w tym modernizacja i rozbudowa sieci dróg, urządzeń inżynierskich, mostów, pomocniczej infrastruktury drogowej służącej zwiększeniu bezpieczeństwa ruchu itp.; - usprawnienie funkcjonowania ciągów komunikacyjnych o znaczeniu lokalnym poprzez dostosowanie wymagań technicznych dróg do istniejącego i prognozowanego natężenia ruchu; 	<ul style="list-style-type: none"> - jednostki samorządu terytorialnego; - związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; 	<ul style="list-style-type: none"> - i przejściach granicznych; obecne i planowane centra logistyczne (przechowywanie i konfekcjonowanie produktów) - drogi powiatowe i gminne na terenach produkcji ekologicznej;
2008	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej terenów turystycznych i przyrodniczych poprzez zwiększenie ich dostępności komunikacyjnej	<ul style="list-style-type: none"> ↑ jw., przy czym dodatkowo może nastąpić: - rozwój infrastruktury ruchu turystycznego; - modernizacja i wykorzystanie do celów turystycznych lokalnej kolei wąskotorowej; 	↑ jw.	<ul style="list-style-type: none"> - Drogi powiatowe i gminne na terenach: - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego.
2009	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej terenów turystyki uzdrowiskowej, opiekuńczo-medycznych i przygranicznych poprzez zwiększenie ich dostępności komunikacyjnej	<ul style="list-style-type: none"> ↑ jw., przy czym dodatkowo możliwa jest: - poprawa stanu technicznego dróg powiatowych i gminnych prowadzących do przejść granicznych; 	↑ jw.	<ul style="list-style-type: none"> - Drogi powiatowe i gminne na obszarach wskazanych w strategii jako strefy: - tworzenia warunków rozwoju turystyki uzdrowiskowej, - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego, - przygraniczne;
2010	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej terenów gospodarczych i edukacyjnych poprzez zwiększenie ich dostępności komunikacyjnej	<ul style="list-style-type: none"> ↑ jak w 2007 r., przy czym dodatkowo: - w wyniku realizacji projektów musi nastąpić poprawa dostępności do lokalnych centrów gospodarczych oraz istniejących lub planowanych obiektów przemysłowych, usługowych lub edukacyjnych; 	↑ jw.	<ul style="list-style-type: none"> - Drogi powiatowe i gminne na terenach - gmin wskazanych w strategii jako baza naukowo-badawcza

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
				i innowacyjna (uczelnie, instytuty, ODR-y); - wzmożonej aktywności gospodarczej (wskazane w strategii): podstawowe i uzupełniające;
2011	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej terenów ekooenergii i obszarów metropolitalnych poprzez zwiększenie ich dostępności komunikacyjnej	↑jak w 2007 r., przy czym dodatkow o powinno nastąpić: - wzmocnienie powiązań między obszarami miejskimi i wiejskimi, w tym poprawa systemu komunikacyjnego miasto-wieś; - rozwój obszaru metropolitalnego oparcia o opracowaną strategię (modernizacja i rozwój lokalnej infrastruktury, usprawnienie powiązań lokalnych itp.); - rozbudowa i modernizacja transportu drogowego w obszarze metropolitalnym (przebudowa lokalnych węzłów, usprawnienie lokalnych powiązań komunikacyjnych, budowa i modernizacja lokalnych obiektów mostowych (mosty i wiadukty) w raz z towarzyszącą infrastrukturą drogową itd.); - poprawa bezpieczeństwa obszaru metropolitalnego; - zwiększenie dostępności obszarów produkcji ekooenergii;	↑jw.	Drogi powiatowe i gminne na terenach: - Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego; - produkcji ekooenergii i usług stowarzyszonych;
2012	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej terenów lotnicznych i małych miast poprzez zwiększenie ich dostępności komunikacyjnej	↑jak w 2007 r.	↑jw.	Drogi powiatowe i gminne na terenach gmin: - Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedźwiada, Ostrowek (na których terenie znajdują się lotniska); - miejskich (miast do 20 tys. mieszkańców);
2013	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej terenów wysokiej technologii i o wysokiej innowacyjności poprzez zwiększenie ich dostępności komunikacyjnej	↑jak w 2007 r.	↑jw.	Drogi powiatowe i gminne na terenach: - scharakteryzowanych w strategii jako obszary o cechach innowacyjności;
PODDZIAŁANIE 2.1.3 TRANSPORT PUBLICZNY				
2007	Zwiększenie atrakcyjności komunikacji zbiorowej, wspieranie rozwoju nowoczesnego transportu publicznego	Inwestycje w zakresie systemów transportu publicznego (wszystkie rodzaje publicznego transportu miejskiego), w tym: - modernizacja i rozwój transportu publicznego w oparciu o ekologiczne rozwiązania samochodowe; - budowa szybkich i ekonomicznych połączeń kolejowych; - budowa, przebudowa, rozbudowa, wykonywaniu robót remontowych lub modernizacyjnych infrastruktury transportu publicznego; - unowocześnieniu i zakupie sprzętu oraz taboru komunikacyjnego; - rozbudowie i modernizacji zaplecza obsługi komunikacji zbiorowej (dworce, przystanki itp.); - wdrażaniu rozwiązań służących unowocześnieniu systemu zarządzania komunikacją zbiorową oraz poprawie koordynacji pomiędzy różnymi rodzajami i systemami transportu (Inteligentne Systemy Transportu);	- jednostki samorządu terytorialnego; - związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;	- miasta liczące w granicach administracyjnych powyżej 50 tys. mieszkańców; - zaplecza wypoczynkowe miast;
2008	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2011	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2012	↑jw. w obrębie lotniska	↑jw.	↑jw.	↑jw. dotyczące dojazdu do lotniska

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
2013	↑jak w 2007 r.	↑jw.	↑jw.	↑jak w 2007 r.
PODDZIAŁANIE 2.1.4 INFRASTRUKTURA TRANSPORTU LOTNICZEGO				
2007	Rozwój infrastruktury i usług transportu lotniczego	<p>W regionie zlokalizowane są lotniska o charakterze wojskowym, sportowym, sanitarnym lub fabrycznym, żadne z nich jednak nie pełni funkcji lotniska transportowo-komunikacyjnego. Są to w większości (oprócz ważniejszych wojskowych) lotniska o nawierzchni trawiastej, niektóre wykorzystywane są głównie w charakterze obiektów sportowo-rekreacyjnych. Miejsca lokalizacji lotnisk to: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik.</p> <p>Województwo ma aspiracje budowy portu lotniczego o zasięgu międzynarodowym, zlokalizowanego na terenie gmin Niedźwiada i Ostrówek, w odległości 36 km od Lublina. Budowa tego lotniska zapisana jest jako inwestycja celu publicznego w planie zagospodarowania przestrzennego województwa. Obecnie prowadzone są działania, których efektem będzie realizacja portu lotniczego Lublin – Niedźwiada.</p> <p>Inwestycje w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowy lotniska regionalnego Lublin-Niedźwiada oraz budowy i modernizacji systemu dróg dojazdowych i powiązań kolejowych; - przystosowania do funkcji usługowych istniejącej sieci lotnisk lokalnych; - rozbudowy i modernizacji infrastruktury istniejących portów lotniczych oraz ich lepszego powiązania z siecią drogową i kolejową; - włączenia do sieci cywilnej komunikacji lotniczej przydatnych dla tej sieci lotnisk wojskowych i byłych lotnisk wojskowych, znajdujących się w zasobie Agencji Mienia Wojskowego; - usprawnienia funkcjonowania lotniczego pogotowia ratunkowego dzięki zakupowi i śmigłowców, spełniających między narodowe kryteria techniczne, wymagane dla sprzętu lotniczego używanego do akcji z zakresu ratownictwa medycznego; 	<ul style="list-style-type: none"> - jednostki samorządu terytorialnego; - związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; - przedsiębiorcy działający w branży lotniczej, usług transportu lotniczego i obsługi podróży; 	<ul style="list-style-type: none"> - gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedźwiada, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska).
2008	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2011	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2012	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2013	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
DZIAŁANIE 2.2 TERENY INWESTYCYJNE				
2007	<p>Planistyczne i infrastrukturalne przygotowanie obszaru województwa do inwestowania na wskazanych terenach</p> <p>Tworzenie korzystnych warunków prowadzenia działalności gospodarczej dla przedsiębiorstw z danej branży</p>	<p>W ramach działania wspierane będą projekty kompleksowego urządzania terenów inwestycyjnych dla produkcji ekologicznej. W ich zakresie możliwa będzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowa i modernizacja dróg; - budowa sieci zaopatrzenia w wodę, kanalizacyjnej, gazowej i energetycznej; - budowa lokalnej sieci teleinformatycznej; - zagospodarowanie otoczenia; - przygotowanie systemu marketingu regionalnego i lokalnego skutecznego przyciągania kapitału zewnętrznego do regionu. 	<ul style="list-style-type: none"> - jednostki samorządu terytorialnego; - związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; - przedsiębiorcy działający w obszarze żywności ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej 	
2008	↑jw.	<p>↑jw., ale:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poprawa ładunku przestrzennego jednostek osadniczych oraz rozwój podstawowej infrastruktury społeczno-technicznej terenów atrakcyjnych turystycznie, w tym: - poprawa estetyki i jakości zabudowy na obszarach wiejskich; 	<p>↑jw., ale:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorcy działający w obszarze turystyki i agroturystyki, w tym promocji 	<p>Obszary wskazane w strategii jako strefy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
		- budowa infrastruktury turystycznej;	turystryki	walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorów przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego
2009 ↑jw.		↑jw., ale również: wsparcie inwestycji służących tworzeniu warunków rozwoju turystyki uzdrowiskowej i usług opiekuńczo-medycznych; wsparcie inwestycji służących pobudzeniu rozwoju gospodarczego w rejonach przygranicznych oraz problemowych i peryferyjnych – wymagających podjęcia działań integracyjnych z regionem, w tym: - rozwój podstawowych funkcji; - rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej; - aktywizacja gospodarcza obszarów marginalizowanych;	↑jw., ale: - przedsiębiorcy działający w obszarze turystyki uzdrowiskowej i usług opiekuńczo-medycznych; - przedsiębiorcy działający w obszarach przygranicznych;	↑jw. oraz obszary wskazane w strategii jako strefy: - tworzenia warunków rozwoju turystyki uzdrowiskowej, - przygraniczne, - wymagające podjęcia działań integracyjnych z regionem,
2010 ↑jw.		↑jak w 2007 r., ale również: prowadzenie w kraju i za granicą efektywnego i zakrojonego na szeroką skalę marketingu regionalnego, w tym: - kampanie i akcje promujące region; - wsparcie podmiotów z terenu województwa w akcjach promocyjnych zawierających elementy marketingu regionu; - stworzenie w regionie sprawnego i kompleksowego systemu informacji i obsługi inwestora, w tym: - wypracowanie regionalnych i lokalnych strategii promocyjnych; - wsparcie ponadlokalnych porozumień dla pozyskiwania inwestorów; - realizacja programów typu „Gmina Przyjazna Inwestorowi”; - wykorzystanie w działalności promocyjnej samorządów narzędzi i możliwości związanych z rozwojem społeczeństwa informacyjnego, w tym: - utworzenie regionalnej bazy danych o możliwościach inwestycyjnych; - uruchomienie systemu kompleksowej informacji o warunkach inwestowania w regionie; wzmocnienie małych miast i ośrodków wiejskich jako centrów rozwoju lokalnego stref biznesu, w tym: - rozbudowa infrastruktury technicznej i społecznej; - rewitalizacja tkanki mieszkaniowej; - wsparcie rozwoju transportu zbiorowego na terenach wiejskich;	↑jw., ale: - przedsiębiorcy działający w obszarze edukacji, szkoleń i doradztwa; - przedsiębiorcy promujący region;	
2011 ↑jw.		↑jak w 2007 r., ale dotyczy: terenów inwestycyjnych dla przedsiębiorców działających w obszarze ekoenergii; wzmocnienie Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, w tym: - rozwój podstawowych funkcji; - rozbudowa infrastruktury technicznej i społecznej; - rewitalizacja tkanki mieszkaniowej; - wsparcie rozwoju transportu zbiorowego na terenach wiejskich;	↑jw., ale: - przedsiębiorcy działający w obszarze ekoenergii; - jednostki samorządowe i przedsiębiorcy działający na terenie LOM;	obszary produkcji i dystrybucji ekoenergii Lubelski Obszar Metropolitalny

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
2012	↑jw.	<p>↑jak w 2007 r., ale dołączyły:</p> <p>terenów inwestycyjnych dla branży lotniczej</p> <p>rozwój małych miast (do 20 tys. mieszkańców) w województwie oraz wzmocnienie ich potencjału społeczno-ekonomicznego, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wsparcie infrastruktury technicznej wspomagającej działalność inwestycyjną przedsiębiorstw, turystykę, usługi publiczne i rynkowe; - wsparcie absorpcji innowacji; - racjonalna gospodarka przestrzenną powiązana z efektywną polityką urbanistyczno-architektoniczną, w tym: <ul style="list-style-type: none"> - poprawa skuteczności i znaczenia planowania przestrzennego dla rozwoju obszarów miejskich; - wspieranie racjonalnej urbanizacji; - poprawa estetyki i wizerunku miast; 	<p>↑jw., ale:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorcy działający w branży lotniczej i obsługi podróży 	<ul style="list-style-type: none"> - gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedźwiedza, Ostrów ek (na których terenie znajdują się lotniska).
2013	↑jw.	<p>↑jak w 2007 r., ale dołączyły:</p> <p>terenów inwestycyjnych dla branży wysokiej technologii oraz tworzenia i dyfuzji innowacji;</p>	<p>↑jw., ale:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorcy działający w obszarze usług specjalistycznych, wysokiej technologii i dyfuzji innowacji 	<ul style="list-style-type: none"> - obszary scharakteryzowane w strategii jako obszary o cechach innowacyjności.
DZIAŁANIE 2.3 REWITALIZACJA MIAST I ZDEGRADOWANYCH OBSZARÓW ZURBANIZOWANYCH				
2007	- rozwój nowych bądź przywrócenie utraconych funkcji społeczno-gospodarczych, prowadzące do wykorzystania gospodarczego terenów zdegradowanych, a także ograniczenia skali wykluczenia społecznego ich mieszkańców; - rewitalizacja zdegradowanych terenów miejskich;	<p><i>W ramach działania finansowane będą projekty mające na celu kompleksową rewitalizację wydzielonych obszarów. Dla każdego obszaru należy opracować plan rewitalizacji uzgodniony z wszystkimi zainteresowanymi (w szczególności z właścicielami budynków leżących na terenie planowanym do rewitalizacji oraz z jego mieszkańcami).</i></p> <p>W ramach projektów możliwa będzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wspieranie lokalnych partnerstw publiczno-prywatnych przy opracowaniu i realizacji planów rewitalizacji - modernizacja podstawowej infrastruktury (sieć wodna, kanalizacyjna, gazowa, elektryczna); - poprawa funkcjonalności układu komunikacyjnego – dróg oraz infrastruktury dla pieszych; - prowadzenie prac renowacyjnych; - rozwijanie infrastruktury turystycznej i kulturalnej (w tym rewitalizacja i adaptacja budynków zabytkowych i historycznych); - zagospodarowanie i rewitalizacja terenów przemysłowych i powojennych, rehabilitacja zabudowy z przeznaczeniem na działalność gospodarczą oraz publiczną; - zakładanie lub poprawa systemów oświetlenia i monitoringu; - poprawa estetyki otoczenia, zagospodarowanie pustych placów; - rewitalizacja dzielnic mieszkaniowych i rekreacyjnych; - budownictwo: rozwój dostępnych form mieszkalnictwa i odnowa zasobów mieszkaniowych w ośrodkach miejskich (w tym: wspieranie taniego budownictwa, utrzymanie funkcji mieszkalnych centrów miast, odnowa zdegradowanych zasobów mieszkaniowych, polepszenie zagospodarowania osiedli mieszkaniowych); 	<ul style="list-style-type: none"> - jednostki samorządu terytorialnego; - związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; 	
2008	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2011	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2012	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2013	↑jw.	↑jw.	↑jw.	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
DZIAŁANIE 2.4 INFRASTRUKTURA SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO³				
2007	<p>Zwiększenie dostępu oraz wykorzystania technik IT w zarządzaniu i usługach instytucji publicznych poprzez rozbudowę lokalnej i regionalnej infrastruktury nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego</p> <p>Priorytety:</p> <ul style="list-style-type: none"> - szkieletowa infrastruktura teleinformatyczna; - systemy wspomagania zarządzania; - e-government na poziomie regionalnym; 	<p><i>W ramach działania finansowane będą projekty polegające na budowie podstawowej infrastruktury teleinformatycznej. Podstawowym zadaniem będzie budowa sieci szerokopasmowej (sieci szkieletowej oraz dostępowej) umożliwiającej szybki transfer danych. Wspierane będą również projekty z zakresu wyposażenia jednostek publicznych w sieć wewnętrzną, a także projekty związane z tworzeniem oferty usług świadczonych drogą elektroniczną (e-usługi), tworzenia i udostępniania baz danych.</i></p> <p>W ramach działania realizowane będą projekty z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowa i rozbudowa szkieletowej infrastruktury teleinformatycznej o otwarty i publiczny charakterze stanowiącej podstawę do dalszego rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego na poziomie lokalnym; - rozwój infrastruktury informacyjnej, w tym tworzeniem systemów informacyjnych związanych z rozwojem regionu; - budowa, przebudowa lub wyposażenie centrów zarządzania sieciami regionalnymi; - budowa i wdrażanie platform elektronicznych dla zintegrowanego systemu wspomagania zarządzania na poziomie wojewódzkim i powiatowym (głównie z połączeniem szerokopasmowym); - system zamówień publicznych on-line; - tworzenia systemów informacji przestrzennej (GIS), - budowa ponadinstytucjonalnej współpracy i podpisanie porozumienia pomiędzy samorządami Lubelszczyzny w celu budowy wspólnej platformy e-government i koordynacji działań informacyjnych; - digitalizacja rejestrów, archiwów, katastrów oraz dokumentów stanu cywilnego; - tworzenie sieci strukturalnych (budowa wewnętrznych sieci komputerowych) w instytucjach publicznych; - tworzenie standaryzowanych systemów wewnętrznej informacyjnej instytucji (np. elektronicznego obiegu dokumentów) i usług e-government w administracji publicznej i innych instytucjach na szczeblu regionalnym; - działania mające na celu zabezpieczenie danych i informacji – budowa lub rozbudowa lokalnych lub regionalnych bezpiecznych systemów transmisji danych, zwłaszcza na terenach wiejskich i małych miast; 	<ul style="list-style-type: none"> - JST; - związki, porozumienia i stowarzyszenia JST; - szkoły wyższe; - jednostki organizacyjne JST i szkół wyższych; - jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych; - organizacje pozarządowe; - jednostki dostarczające usługi użyteczności publicznej na podstawie umowy zawartej z JST pod warunkiem przestrzegania zasad pomocy publicznej określonych w przepisach odrębnych; - jednostki publiczne prowadzące działalność badawczo-rozwojową, które tworzą i rozbudowują infrastrukturę techniczną pod warunkiem, że jest zagwarantowany do niej otwarty dostęp dla wszystkich podmiotów; - jednostki organizacyjne PAN; 	
2008	<p>↑jw., ale priorytety:</p> <ul style="list-style-type: none"> - szerokopasmowy dostęp na poziomie lokalnym; - e-government na poziomie lokalnym; - turystyka i obsługa turystów; 	<ul style="list-style-type: none"> - realizacja działań zapewniających dostęp do infrastruktury szerokopasmowej na poziomie lokalnym; - tworzenia systemów informacji przestrzennej (GIS); - tworzenie standaryzowanych systemów wewnętrznej informacyjnej instytucji (np. elektronicznego obiegu dokumentów) i usług e-government w administracji publicznej, instytucji rynku pracy i innych instytucjach na szczeblu lokalnym; - przygotowanie lokalnej i regionalnej administracji samorządowej do elektronicznego obiegu dokumentów, elektronicznej archiwizacji dokumentów oraz rozwoju elektronicznych usług dla ludności z wykorzystaniem podpisu elektronicznego; - działania na rzecz obniżenia kosztów dostępu do podpisu elektronicznego dla obywateli; - powszechny wojewódzki system ewidencji i pośrednictwa w rezerwacji usług i atrakcji turystycznych; - budowa bezprzewodowej powszechnie dostępnej infrastruktury teleinformatycznej na obszarach atrakcyjnych turystycznie mającej na celu zwiększenie ruchu turystycznego; - zastosowanie narzędzi i technologii społeczeństwa informacyjnego dla realizacji wszelkich celów wynikających z innych strategii i programów wojewódzkich usprawniających funkcjonowanie ruchu i obsługi turystycznej; - publiczne punkty dostępu do Internetu w każdej gminie; - inicjatywy przenoszenia treści na formę elektroniczną; - digitalizacja i upowszechnienie dóbr kultury np. zbiorów muzealnych i cennych księgozbiorów; 	<p>↑jw.</p>	

³ układ kryteriów opracowano na podstawie zapisów w Programu Wojewódzkiego: Rozwój Społeczeństwa Informacyjnego dla Województwa Lubelskiego, Lublin maj 2004.

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
2009	<p>↑jw., ale priorityty:</p> <ul style="list-style-type: none"> - szerokopasmowy dostęp na poziomie lokalnym; - turystyka i obsługa turystów; - e-zdrowie 	<ul style="list-style-type: none"> - tworzenie elektronicznych katalogów muzealnych i bibliotecznych dostępnych on-line; - realizacja działań zapewniających dostęp do infrastruktury szerokopasmowej na poziomie lokalnym; - zastosowanie narzędzi i technologii społeczeństwa informacyjnego dla realizacji wszelkich celów wynikających z innych strategii i programów wojewódzkich usprawniających funkcjonowanie ruchu i obsługi turystycznej; - budowa bezprzewodowej powszechnie dostępnej infrastruktury teleinformatycznej na obszarach atrakcyjnych turystycznie mającej na celu zwiększenie ruchu turystycznego; - publiczne punkty dostępu do Internetu w każdej gminie; - działania na rzecz obniżenia kosztów dostępu do podpisu elektronicznego dla obywateli; - inicjatywy przenoszenia treści na formę elektroniczną; - digitalizacja i upowszechnienie dóbr kultury np. zbiorów muzealnych i cennych księgozbiorów; - tworzenie elektronicznych katalogów muzealnych i bibliotecznych dostępnych on-line; - przygotowanie instytucji ochrony zdrowia do elektronicznego obiegu dokumentów, elektronicznej archiwizacji dokumentów oraz rozwoju elektronicznych usług dla ludności z wykorzystaniem podpisu elektronicznego; - systemy monitorujące stan zdrowia pacjentów; - usługi e-zdrowie; - budowa systemów telemedycznych w oparciu o sieć współpracy jednostek ochrony zdrowia; 	↑jw.	
2010	<p>↑jw., ale priorityty:</p> <ul style="list-style-type: none"> - edukacja i kształcenie społeczeństwa informacyjnego; - marketing i promocja regionu 	<ul style="list-style-type: none"> - budowa i rozbudowa zaplecza dydaktycznego i naukowo-badawczego związanego z kształceniem kadr na potrzeby budowy społeczeństwa informacyjnego w regionie; - przygotowanie instytucji edukacyjnych do elektronicznego obiegu dokumentów, elektronicznej archiwizacji dokumentów oraz rozwoju elektronicznych usług dla ludności z wykorzystaniem podpisu elektronicznego; - edukacja teleinformatyczna; - rozwój treści związanych z wszechstronnym rozwojem regionu i promocji jego potencjału; - budowa wielojęzycznego regionalnego portalu informacyjno-promocyjnego; - realizacja indywidualnych przedsięwzięć promocyjnych instytucji samorządowych w oparciu o techniki społeczeństwa informacyjnego; 	↑jw.	
2011	<p>↑jw., ale priorityty:</p> <ul style="list-style-type: none"> - biznes elektroniczny 	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój usług biznesowych i administracyjnych dla przedsiębiorców w oparciu o infrastrukturę klucza publicznego; - stymulowanie rozwoju biznesu elektronicznego (w tym handlu elektronicznego) poprzez rozwój otoczenia biznesu elektronicznego (e-business environment), informatyzacja działalności przedsiębiorstw, rozwój usług w oparciu o podpis elektroniczny; - systemy grantów na innowacyjne wykorzystanie technik społeczeństwa informacyjnego w przedsiębiorstwach; 	↑jw.	
2012	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2013	<p>↑jw., ale priorityty:</p> <ul style="list-style-type: none"> - specjalistyczne usługi i rozwiązania 	<ul style="list-style-type: none"> - powszechne zastosowanie telefonii IP w samorządach i innych instytucjach publicznych; - działania mające na celu rozwiązywanie problemów społecznych w społecznościach lokalnych przy wykorzystaniu technik społeczeństwa informacyjnego; - specjalistyczne usługi dla ludności wiejskiej i rolniczej; - rozwój telewizji interaktywnej; 	↑jw.	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
		PRIORYTET III ŚRODOWISKO I ENERGETYKA		
		DZIAŁANIE 3.1 OCHRONA I KSZTAŁTOWANIE ŚRODOWISKA		
2007	<p>Poprawa jakości środowiska naturalnego w efekcie podniesienie standardu i jakości życia mieszkańców oraz zwiększenie możliwości inwestycyjnych, w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wspieranie rolnictwa ekologicznego - ekologiczna gospodarka leśna i obszary chronione; 	<p>Założeniem celu, obejmującego kluczowe geokomponenty środowiska jest likwidacja istniejących zagrożeń dla środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego, poprawa stanu i skuteczności działań ochronnych, wzbogacanie zasobów i różnorodności środowiska, wzmocnienie potencjału i kondycji ekologicznej oraz kreacja ich wyjątkowych walorów dla ukierunkowanego rozwoju zróżnicowanych funkcji m.in. osadnictwa, turystyki, usług opiekuńczo-medycznych i zdrowotnych, rolnictwa ekologicznie uwarunkowanego i nieuciążliwych funkcji produkcyjno-usługowych.</p> <ul style="list-style-type: none"> - wdrażanie wymogów najlepszych dostępnych technik (BAT/NDT); - wdrażanie zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki i zarządzania gruntami (w tym wspieranie rolnictwa ekologicznego i rolno-środowiskowego); - ochrona i utrzymanie różnorodności biologicznej regionu oraz wzmocnienie systemu obszarów chronionych, w tym wdrożenie europejskich systemów i programów ochrony przyrody, rewitalizacja i ochrona terenów o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych; - prowadzenie zrównoważonej gospodarki leśnej, w tym kształtowanie lasu ekologicznego, wielofunkcyjnego, zapewniającego korzystne oddziaływanie lasu na środowisko, zalesianie, zmiana struktury gatunkowej lasów, udostępnienie terenów leśnych dla celów turystyki ekologicznej, ochrona i kształtowanie granic rolno-leśnych; 	<ul style="list-style-type: none"> - JST; - jednostki organizacyjne JST - jednostki publiczne, organizacje pożytku publicznego, których statutowa działalność obejmuje zagadnienia z zakresu odnawialnych źródeł energii, energetyki, edukacji ekologicznej 	Obszary rozwoju rolnictwa ekologicznego I etapie (wskazane w strategii)
2008	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rewitalizacja terenów zdegradowanych; - zrównoważona gospodarka gruntami, leśna; - obszary chronione i zielone; 	<ul style="list-style-type: none"> - rewitalizacja terenów zdegradowanych na cele środowiskowe (o wartości 1-5 mln €) oraz infrastruktury turystycznej i edukacyjnej na terenach parków narodowych i obszarów Natura 2000; - wdrażanie zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki i zarządzania gruntami (w tym rekultywacja gleb zdegradowanych, przeciw działanie procesom erozyjnym gleb, zalesianie, zwiększenie udziału terenów zielonych na obszarach osadniczych i turystycznych); - ochrona i utrzymanie różnorodności biologicznej regionu oraz wzmocnienie systemu obszarów chronionych, w tym wdrożenie europejskich systemów i programów ochrony przyrody, rewitalizacja i ochrona terenów o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych; - prowadzenie zrównoważonej gospodarki leśnej, w tym kształtowanie lasu ekologicznego, wielofunkcyjnego, zapewniającego korzystne oddziaływanie lasu na środowisko, zalesianie, zmiana struktury gatunkowej lasów, udostępnienie terenów leśnych dla celów turystyki ekologicznej, ochrona i kształtowanie granic rolno-leśnych; - inwestycje w zieloną strefę wokół Lublina i Świdnika; 	↑jw.	
2009	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury przeciwpowodziowej, retencyjnej, a także melioracji szczegółowych 	<ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie zintegrowanej i efektywnej gospodarki wodnej w zlewniach rzek oraz poprawa bilansu wodnego przez rozwój retencji (w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury zaopatrzenia w wodę, optymalizacja wykorzystania zasobów wodnych, melioracja, infrastruktura ochrony przeciwpowodziowej); - działania i inwestycje wynikające z planów gospodarowania wodami zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną 2000/60/WE (ograniczenie zanieczyszczenia wód i zmniejszenie liczby pozaklasowych wód powierzchniowych w oświadczeniu); - przedsięwzięcia z zakresu budowy lub modernizacji urządzeń melioracji wodnych szczegółowych i podstawowych jak również projekty dotyczące kształtowania przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta cieku naturalnego (wykraczające poza działania związane z utrzymaniem wód); - tworzenie polderów oraz odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych; - budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych; - budowa i modernizacja zbiorników wielozadaniowych o pojemności mniejszej niż 10 mln m³ oraz innych zbiorników hydrotechnicznych; - regulacja cieków wodnych; - projekty ochrony dolin rzecznych przed erozją; 	↑jw.	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
2010	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury gospodarki wodno-ściekowej - poprawa jakości wód 	<ul style="list-style-type: none"> - projekty lokalnego monitoringu jakości wód w aspekcie zanieczyszczeń rolniczych; - projekty w zakresie monitorowania i zarządzania ochroną środowiska - wdrażanie wymogów najlepszych dostępnych technik (BAT/NDT); - wdrażanie wymogów najlepszych dostępnych technik (BAT/NDT); - rozbudowa sieci wodociągowej zaopatrzenia w wodę oraz stacje uzdatniania wody; - budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków w skupiskach ludności liczących poniżej 2 tys. - 15 tys. RLM i o wartości 1-5 mln Euro; - wsparcie powstawania przydomowych oczyszczalni ścieków; - ochrona przed zanieczyszczeniami zbiorników i cieków wodnych; - działania inwestycyjne, techniczne i organizacyjne ukierunkowane na wypełnianie wymogów prawa krajowego i dyrektyw UE w zakresie ograniczania ilości substancji szczególnie szkodliwych oraz ładunków azotanów i fosforu odprowadzanych do środowiska wodnego 	↑jw.	
2011	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury związanej z ochroną powietrza oraz wykorzystanie alternatywnych źródeł energii 	<ul style="list-style-type: none"> - zapobieganie i zmniejszanie negatywnych skutków zanieczyszczeń emitowanych do środowiska; - ograniczanie zużycia nieodnawialnych źródeł energii; - promowaniu alternatywnych źródeł pozyskiwania energii (projekty o wartości poniżej 5 mln E); - wdrażanie wymogów najlepszych dostępnych technik (BAT/NDT); - wspieranie działań służących obniżaniu emisji zanieczyszczeń; - zmniejszenie oddziaływania zanieczyszczeń odkomunikacyjnych; - rozwój systemu monitoringu stanu powietrza; - ograniczenie korzystania z indywidualnych źródeł ciepła na rzecz podłączenia do wspólnych sieci ciepłych, wymiary przestarzałych instalacji ciepłych (zmniejszenie emisji SO₂, NO_x i pyłu); - wprowadzenie instalacji redukcji zanieczyszczeń w komunalnych zakładach energetycznego spalania paliw; - modernizacja i rozbudowa miejskich systemów ciepłowniczych; 	↑jw.	
2012	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie oszczędności wody 	<ul style="list-style-type: none"> - wprowadzanie w dooszczędnych technologii produkcji; - przedsięwzięcia modernizacyjne w systemach zaopatrzenia miast w wodę; - ukierunkowane na zmniejszenie strat wody - poprawa sprawności (zmniejszenie awaryjności) działania systemów zaopatrzenia w wodę; 	↑jw.	
2013	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury gospodarki odpadami komunalnymi 	<p>Zadania realizowane w zakresie gospodarki odpadami wynikać będą z przyjętego Wojewódzkiego Programu Gospodarki Odpadami.</p> <ul style="list-style-type: none"> - wdrażanie wymogów najlepszych dostępnych technik (BAT/NDT); - budowa zakładów zagospodarowania odpadów (sortownie, kompostownie, obiekty termicznego unieszkodliwiania odpadów, składowiska o funkcji ponadlokalnej); - unowocześnienie systemu gospodarowania odpadami: budowa lub modernizacja instalacji i systemów pozwalających na odzysk i unieszkodliwianie odpadów różnych kategorii oraz skierowanie strumieni odpadów przede wszystkim do segregacji i recyklingu; - rozwój i unowocześnienie zintegrowanej gospodarki odpadami, w tym wsparcie systemów segregacji, recyklingu i utylizacji odpadów, zaostreżenie kontroli składowania i zagospodarowania odpadów, likwidacja azbestu i zabezpieczenie odpadów niebezpiecznych); - wdrażanie nowoczesnych systemów segregacji i utylizacji odpadów łącznie z ich termicznym unieszkodliwianiem oraz wóym wykorzystywaniem; - rekultywacja większości funkcjonujących obecnie składowisk odpadów; - wspieranie systematycznego wycofywania z produkcji i użytkowania, bądź ograniczanie używania substancji i materiałów niebezpiecznych (przede wszystkim azbestu, PCB, substancji kontrolowanych w produkcji sektora chłodniczego i klimatyzacji, ołowiu w stopach lutowniczych w sprzęcie elektronicznym i elektrycznym itp.); 	↑jw.	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
DZIAŁANIE 3.2 INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA				
2007	- rozbudowa i modernizacja sieci energetycznej; - zabezpieczenia potrzeb energetycznych regionu;	- konsolidacja i modernizacja przedsiębiorstw sektora energetycznego; - racjonalne wykorzystanie zasobów energetycznych regionu; - modernizacja i rozbudowa rozdzielczych sieci energetycznych; - budowa, rozbudowa i modernizacja lokalnej infrastruktury przesyłu energii; - większe wykorzystanie energii z odnawialnych źródeł; - rozwój elektryfikacji wsi – reelektryfikacja, w tym: - modernizacja i uzupełnienie sieci elektrycznych średniego i niskiego napięcia; - rozwój alternatywnych źródeł energii;	- JST; - jednostki organizacyjne JST - jednostki publiczne, organizacje pożytku publicznego, których statutowa działalność obejmuje zagadnienia z zakresu odnawialnych źródeł energii, energetyki, edukacji ekologicznej	
2008	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2011	↑jw.	- budowa elektrowni bazującej na zasobach energetycznych regionu, wsparcie produkcji energii w procesie kogeneracji oraz ze źródeł ekologicznie czystych - ekoenergia,		
2012	↑jw.	↑jak w 2007 r.	↑jw.	
2013	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
PRIORYTET IV KULTURA I TURYSTYKA				
DZIAŁANIE 4.1 ROZWÓJ INFRASTRUKTURY KULTURALNEJ				
PODDZIAŁANIE 4.1.1 REGIONALNA INFRASTRUKTURA KULTURALNA				
2007	Wzrost znaczenia kultury jako czynnika wzmocniającego i kształtującego rozwój społeczno-gospodarczy regionu, zwiększenie potencjału kulturowego regionu oraz dostępu i uczestnictwa jego mieszkańców w szeroko rozumianym życiu kulturalnym, w szczególności - ochronę kulturową regionu;	<i>Realizacja przyjętego celu przyczyni się do zachowania cennych zabytków architektury i budownictwa, rozwoju bazy materialnej instytucji kulturotwórczych, utrzymania ciągłości tradycji i tożsamości mieszkańców poprzez identyfikację z miejscem zamieszkania.</i> ochrona kulturowa regionu, wzbogacenie różnorodności krajobrazowej i kulturowej, w tym: - rewaloryzacja wartościowych obiektów, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych; - tworzenie parków kulturowych; - tworzenie turystycznych szlaków kultury regionalnej; - poprawa bazy lokalowej i funkcjonowania placówek kultury; jako element realizacji powyższych typów projektów: - budowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych); - zagospodarowanie otoczenia obiektów;	- JST; - jednostki organizacyjne JST - jednostki publiczne, organizacje pożytku publicznego, których statutowa działalność obejmuje zagadnienia z zakresu kultury; - regionalne organizacje kulturalne; - organizacje kulturalne non-profit; - przedsiębiorcy działający w obszarze kultury;	
2008	↑jw., w szczególności : - ochronę historycznego charakteru przestrzeni oraz zachowanie związku realizowanych przedsięwzięć z tradycją i zabytkowym charakterem zabudowy;	- rewaloryzacja, konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, zachowanie, modernizacja, adaptacja historycznych i zabytkowych obiektów wraz z ich otoczeniem; - remont obiektów zabytkowych użytkowanych na cele publiczne; - zakup i remont nieużytkowanych obiektów zabytkowych ważnych dla tradycji budownictwa i zachowania dziedzictwa kulturowego oraz ich adaptacja na cele publiczne; jako element realizacji powyższych typów projektów: - budowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych); - zagospodarowanie otoczenia obiektów;	↑jw.	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
2009	↑jw., w szczególności: - tworzenie warunków powszechnej dostępności do obiektów i dóbr kultury; - wzrost znaczenia dóbr kultury jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy Lubelszczyzny;	- budowa, remont, modernizacja obiektów zaplecza kultury o znaczeniu regionalnym (w szczególności sale koncertowe i wystawowe, amfiteatry, ośrodki kultury itp. nie związane z funkcją sportową); - budowa, rozbudowa i modernizacja publicznej infrastruktury kulturalnej przyczyniającej się do aktywnego udziału społeczeństwa w kulturze; - wyburzenia i rozbiórki dewastowanych budynków i budowli publicznych, jeżeli niemożliwy jest ich remont i dalsze użytkowanie; jako element realizacji powyższych typów projektów: - budowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych); - zagospodarowanie otoczenia obiektów;	↑jw.	
2010	↑jw., w szczególności: - rozwijanie kompleksowego systemu informacji kulturalnej;	projekty promocyjne (o minimalnej wartości całkowitej 500 tys. euro): - organizacja imprez i wydarzeń kulturalnych; - przygotowanie i realizacja programów rozwoju i promocji lokalnych i regionalnych produktów kulturowych; projekty dotyczące opracowania i utworzenia systemów informacji kulturalnej, w tym nowoczesnej, interaktywnej sieci informacji internetowej (np. centra i punkty informacji kulturalnej);	↑jw.	
2011	↑jw., w szczególności: - wzrost dostępności obiektów poprzemysłowych wraz z ich otoczeniem;	- rewitalizacja, konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, zachowanie, modernizacja, adaptacja publicznych obiektów poprzemysłowych wraz z ich otoczeniem oraz ich przystosowanie na cele kulturalne, jako element realizacji powyższych typów projektów: - budowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych); - zagospodarowanie otoczenia obiektów;	↑jw.	
2012	↑jw., w szczególności: - podniesienie konkurencyjności regionalnych produktów kulturowych na rynkach zagranicznych i krajowym;	- kultywowanie tradycji regionalnych oraz tradycyjnych rzemiosł;	↑jw.	
2013	↑jw., w szczególności: - zabezpieczenie i monitoring obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń	- zabezpieczenie i monitoring obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń;	↑jw.	
DZIAŁANIE 4.1.2 LOKALNA INFRASTRUKTURA KULTURALNA				
2007	Wzrost znaczenia kultury jako czynnika wzmacniającego i kształtującego rozwój społeczno-gospodarczy regionu, zwiększenie potencjału kulturowego regionu oraz dostępu i uczestnictwa jego mieszkańców w szeroko rozumianym życiu kulturalnym, w szczególności - ochronę kulturową obszarów lokalnych;	<i>Do realizacji przewidziane są projekty infrastrukturalne z zakresu kultury o oddziaływaniu lokalnym, zlokalizowane w miejscowościach pow. 5 tys. mieszkańców (projekty na terenach wiejskich będą finansowane w ramach SPO „Rozwój obszarów wiejskich”) o wartości całkowitej do 1 mln euro.</i> - ochrona i wykorzystanie walorów kulturowych na terenach wiejskich, krajobrazu naturalnego i kulturowego, wzbogacenie różnorodności krajobrazowej i kulturowej, w tym: - rewaloryzacja wartościowych obiektów, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych; - tworzenie parków kulturowych; - tworzenie turystycznych szlaków kultury regionalnej; - poprawa bazy lokalowej i funkcjonowania placówek kultury; jako element realizacji powyższych typów projektów: - budowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych);	- JST; - jednostki organizacyjne JST - jednostki publiczne, organizacje pożytku publicznego, których statutowa działalność obejmuje zagadnienia z zakresu kultury; - lokalne organizacje kulturalne; - organizacje kulturalne non-profit; - przedsiębiorcy działający w obszarze kultury;	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
2008	↑jw., w szczególności: - ochronę historycznego charakteru przestrzeni oraz zachowanie związku realizowanych przedsięwzięć z tradycją i zabytkowym charakterem zabudowy;	- zagospodarowanie otoczenia obiektów; - rewitalizacja, konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, zachowanie, modernizacja, adaptacja historycznych i zabytkowych obiektów wraz z ich otoczeniem; - remont obiektów zabytkowych użytkowanych na cele publiczne oraz miejscowych pomników historycznych; - zakup i remontu nieużytkowanych obiektów zabytkowych charakterystycznych dla tradycji budownictwa wiejskiego regionu i ich adaptacji na cele publiczne; jako element realizacji powyższych typów projektów: - budowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych); - zagospodarowanie otoczenia obiektów;	↑jw.	
2009	↑jw., w szczególności: - tworzenie warunków powszechnej dostępności do obiektów i dóbr kultury; - wzrost znaczenia dóbr kultury jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy Lubelszczyzny;	- budowa, remont, modernizacja obiektów zaplecza kultury o znaczeniu regionalnym (w szczególności sale koncertowe i wystawowe, amfiteatry, ośrodki kultury itp. nie związane z funkcją sportową); - budowa, rozbudowa i modernizacja publicznej infrastruktury kulturalnej przyczyniającej się do aktywnego udziału społeczeństwa w kulturze; - wyburzenia i rozbiórki zdemastowanych budynków i budowli publicznych, jeżeli niemożliwy jest ich remont i dalsze użytkowanie; - rozwój kultury na wsi oraz wspieranie aktywności społeczności lokalnych, w tym rozwój infrastruktury kulturalnej, ochrona i wspieranie ludowego dziedzictwa kulturowego, wspieranie powstawania i funkcjonowania partnerstw i lokalnych grup działań; - modernizację przestrzeni publicznej na obszarach wiejskich i małych miast (min. place, parki, tereny zielone); jako element realizacji powyższych typów projektów: - budowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych); - zagospodarowanie otoczenia obiektów;	↑jw.	
2010	↑jw., w szczególności: - rozwijanie kompleksowego systemu informacji kulturalnej;	projekty promocyjne (o minimalnej wartości całkowitej 500 tys. euro): - promocja kulturowa małych miasteczek; - organizacja imprez i wydarzeń kulturalnych; - przygotowanie i realizacja programów rozwoju i promocji lokalnych i regionalnych produktów kulturowych; projekty dotyczące opracowania i utworzenia systemów informacji kulturalnej, w tym nowoczesnej, interaktywnej sieci informacji internetowej (np. centra i punkty informacji kulturalnej);	↑jw.	
2011	↑jw., w szczególności: - wzrost dostępności obiektów poprzemysłowych wraz z ich otoczeniem;	- rewitalizacja, konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, zachowanie, modernizacja, adaptacja publicznych obiektów poprzemysłowych wraz z ich otoczeniem oraz ich przystosowanie na cele kulturalne, jako element realizacji powyższych typów projektów: - budowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych); - zagospodarowanie otoczenia obiektów;	↑jw.	
2012	↑jw., w szczególności: - podniesienie konkurencyjności lokalnych produktów kulturowych na rynkach zagranicznych i krajowym;	- kultywowanie tradycji regionalnych oraz tradycyjnych rzemiosł;	↑jw.	
2013	↑jw., w szczególności: - zabezpieczenie i monitoring obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń	- zabezpieczenie i monitoring obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń;	↑jw.	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
DZIAŁANIE 4.2 INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNA				
2007	<p>Wzrost znaczenia turystyki w regionie jako sektora tworzącego większą wartość dodaną a przez to przyczyniającego się do rozwoju gospodarczego województwa, w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - twórczenie warunków turystycznych na obszarach parków narodowych i obszarach o wysokich walorach turystycznych; 	<p><i>W ramach działania wspierane będą projekty z zakresu turystyki realizowane przez podmioty publiczne. Przewidziana jest realizacja projektów infrastrukturalnych, w szczególności poprawiających dostępność do obiektów i miejsc atrakcyjnych turystycznie, służących aktywnemu wypoczynkowi oraz łączących funkcje turystyczne z edukacyjnymi i ekologicznymi. Szczegółym obszarem wsparcia będą projekty powiązane z dziedzictwem kulturowym (adaptacja obiektów zabytkowych do potrzeb turystyki). Oprócz projektów infrastrukturalnych realizowane będą działania z zakresu tworzenia i rozwijania kompleksowego systemu informacji i promocji turystycznej.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej na terenach parków narodowych, obszarów Natura 2000; - rozwój i modernizacja infrastruktury służącej rozwojowi aktywnych form turystyki, w tym budowa i modernizacja obiektów rekreacyjnych; - rozwój turystyki na obszarach o wysokich walorach turystycznych (np.: dolina Wisły, Wieprza i Bugu, Roztocze, Polesie, obszary parków krajobrazowych, itd.); - budowa wyciągów narciarskich i turystycznych; <p>jako element projektu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - urządzenia ułatwiające dostęp osobom niepełnosprawnym; 	<ul style="list-style-type: none"> - JST; - jednostki organizacyjne JST - jednostki publiczne, organizacje pożytku publicznego, których statutowa działalność obejmuje zagadnienia z zakresu turystyki; - regionalne i lokalne organizacje turystyczne; - organizacje turystyczne non-profit; - przedsiębiorcy działający w obszarze turystyki; 	<p>Obszary wskazane w strategii jako strefy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim), - o wysokich walorach przyrodniczych, - zrównoważonego rozwoju turystyki, - zaplecza wypoczynkowego miast, - potencjalnego zainwestowania turystycznego
2008	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - twórczenie dostępu do wszelkich atrakcji turystycznych; 	<ul style="list-style-type: none"> - budowa i modernizacja urządzeń ułatwiających dostęp do miejsc i obszarów o dużej atrakcyjności turystycznej; - twórczenie i modernizacja połączeń promowych w raz z towarzyszącą infrastrukturą; - twórczenie ścieżek rowerowych; - twórczenie szlaków turystycznych (wraz z infrastrukturą towarzyszącą); - budowa miejsc parkingowych – tylko w przypadku, gdy stanowią element większego projektu; 	↑jw.	↑jw.
2009	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wspieranie rozwoju turystyki na terenach przygranicznych - wspieranie rozwoju turystyki uzdrowiskowej i usług opiekuńczo-medycznych; 	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie rozwoju bazy usług oraz funkcji kulturowych i turystycznych miast przygranicznych, w tym rozbudowa infrastruktury turystycznej i obsługi podróży wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych, wsparcie rozwoju usług związanych z obsługą ruchu granicznego itp.; - wsparcie inwestycji służących pobudzeniu rozwoju gospodarczego w rejonach przygranicznych oraz problemowych i peryferyjnych, w tym wyłączenie i promocja szlaków turystycznych w strefie nadgranicznej, rozwój infrastruktury obsługi podróży i handlu przygranicznego; - projekty inwestycyjne gmin uzdrowiskowych związane z rozwojem funkcji leczniczo-wypoczynkowych, 	↑jw.	<p>↑jw. oraz obszary wskazane w strategii jako strefy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tworzenia warunków rozwoju turystyki uzdrowiskowej, - przygraniczne, - wymagające podjęcia działań integracyjnych z regionem,
2010	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - twórczenie profesjonalnego marketingu regionalnego; 	<ul style="list-style-type: none"> - twórczenie systemów informacji i promocji turystycznej; - opracowanie i utworzenie systemów i centrów informacji turystycznej, w tym nowoczesnej, interaktywnej sieci informacji internetowej; - przygotowanie i realizacja programów rozwoju i promocji regionalnych i lokalnych produktów turystycznych; 	↑jw.	
2011	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - twórczenie infrastruktury turystyczno-edukacyjnej i rekreacyjnej; 	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej i turystyczno-edukacyjnej; - rozwój i modernizacja infrastruktury służącej rozwojowi aktywnych form turystyki, w tym budowa i modernizacja obiektów rekreacyjnych; 	↑jw.	↑jak w 2007 r.
2012	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - twórczenie infrastruktury turystycznej w obrębie lotnisk i ich pobliżu; 	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej i turystyczno-edukacyjnej na terenach lotnisk i w ich pobliżu; - rozwój infrastruktury obsługi podróży; 	↑jw.	↑jw.
2013	<p>↑jw., w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - twórczenie warunków do rozwoju turystyki weekendowej i innych usług na miejski rynek zbytu; 	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój turystyki weekendowej i podmiejskiej; - wspieranie specjalistycznych gospodarstw ukierunkowanych na miejski rynek zbytu; - wsparcie dla systemu usług komplementarnych; 	↑jw.	<ul style="list-style-type: none"> - gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedźwiedza, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska).

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
		PRIORYTET V		
		INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA		
		DZIAŁANIE 5.1		
		ROZWÓJ INFRASTRUKTURY EDUKACYJNEJ I SPORTOWEJ		
		PODDZIAŁANIE 5.1.1		
		REGIONALNA INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA I SPORTOWA		
2007	Zwiększenie dostępu mieszkańców regionu do edukacji i sportu oraz podniesienie poziomu i jakości kształcenia na poziomie regionalnym (szkół wyższych), w szczególności: - poprawa jakości bazy dydaktycznej szkół wyższych;	- budowa, rozbudowa, modernizacja (w tym dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych) i unowocześnienie bazy dydaktycznej szkół wyższych wpływającej na dostosowanie profilu kształcenia do potrzeb społeczno-gospodarczych regionu; - budowa nowych lub rozbudowa, przebudowa i wyposażenie istniejących obiektów dydaktycznych szkół wyższych, w tym laboratoriów dydaktycznych, bibliotek i obiektów służących prowadzeniu działalności naukowo-badawczej powiązanej z dydaktyką; jako element projektu: - budowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej; - zagospodarowanie otoczenia obiektów;	- SWL; - związki, porozumienia i stowarzyszenia JST; - szkoły wyższe; - jednostki organizacyjne, utworzone przez jednostki wymienione w pkt 1, 2 i 3; - prowadzące działalność o charakterze edukacyjnym na poziomie wyższym; - organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku prowadzące statutową; - działalność o charakterze edukacyjnym lub naukowo-badawczym w powiązaniu ze szkołą wyższą; - jednostki organizacyjne PAN;	
2008	↑jw., w szczególności: - poprawę jakości kształcenia i dostępu do wiedzy poprzez informatyzację szkół;	- wyposażenie szkół wyższych w sprzęt informatyczny niezbędny do budowania społeczeństwa opartego na wiedzy, w tym pracowni komputerowych; - tworzenie Internetowych centrów informacji i edukacji multimedialnej na poziomie wyższym;	↑jw.	
2009	↑jw., w szczególności: - poprawę jakości kształcenia ustawicznego;	- rozwijania kształcenia ustawicznego (Centra Kształcenia Zawodowego, Centra Kształcenia Ustawicznego) o znaczeniu regionalnym, dostosowującego zawody do realnych potrzeb rynku pracy i do rozmieszczenia podaży miejsc pracy; - rozbudowa systemu praktycznego szkolenia zawodowego o znaczeniu regionalnym dla osób niemających wyższego wykształcenia;	↑jw.	
2010	↑jw., w szczególności: - stworzenie warunków szkołom wyższym i ośrodkom naukowo-badawczym o charakterze dydaktycznym szerokiego współdziałania w tworzeniu i pracach Europejskiej Przestrzeni Badawczej;	wykorzystanie regionalnego systemu edukacji do kształcenia kadr w wymiarze europejskim, w tym: - promowanie europejskiej współpracy edukacyjnej; - dostosowanie się uczelni do wymogów Procesu Bolońskiego; - kształcenie kadr dla rozszerzającej się Unii Europejskiej; - tworzenie warunków aktywizujących szerokie (międzyregionalne i międzynarodowe) kontakty społeczne; - stworzenie warunków szkołom wyższym i ośrodkom naukowo-badawczym o charakterze dydaktycznym szerokiego współdziałania w tworzeniu i pracach Europejskiej Przestrzeni Badawczej;	↑jw.	
2011	↑jw., w szczególności: - poprawę jakości infrastruktury sportowej i rekreacyjnej szkół wyższych;	- budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury sportowej o znaczeniu regionalnym (kompleksy sportowe, baseny, hale sportowe, stadiony); - budowa nowych lub rozbudowa, przebudowa oraz modernizacja i wyposażenie istniejących obiektów sportowych, bazy socjalno-noclegowej i kulturalnej dla studentów oraz młodzieży szkół średnich (w tym akademików i stołówek);	↑jw.	
2012	↑jw., w szczególności: - rozwój Lubelskiego Ośrodka	- unowocześnienie sektora badawczo-rozwojowego i systemu transferu technologii do gospodarki, - stworzenie centrów laboratoryjno-badawczych;	↑jw.	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
	Metropolitarne jako centrum twórczości, dyfuzji wiedzy i innowacji;	- wspomagania działania parku naukowo-technologicznego;		
2013	↑jw., w szczególności: - rozwój zaplecza sektora wysoko specjalistycznego oraz kształcenia na odległość;	- budowa platform e-learningowych o oraz rozwój tego rodzaju oferty edukacyjnej przez instytucje naukowe i oświatowe; - wsparcie form kształcenia opartych o technologie informacyjne; - wspomagania rozwoju sektora wysoko specjalistycznych usług itp.	↑jw.	
PODDZIAŁANIE 5.1.2 LOKALNA INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA I SPORTOWA				
2007	Zwiększenie dostępu mieszkańców regionu do edukacji i sportu oraz podniesienie poziomu i jakości kształcenia na poziomie lokalnym, w szczególności: - poprawa jakości bazy dydaktycznej szkół o zasięgu gminnym i powiatowym;	<i>W ramach działania będą realizowane projekty infrastrukturalne szkół dla których organem prowadzącym jest samorząd gminny lub powiatowy:</i> - zwiększenie dostępu do edukacji szkolnej na wszystkich poziomach nauczania budowa (wraz z wyposażeniem) nowych i przebudowa, rozbudowa istniejących obiektów dydaktycznych, w szczególności: - budynków szkół podstawowych, - budynków przedszkolnych, - laboratoriów dydaktycznych - sal do praktycznej nauki zawodu w szkołach ponadgimnazjalnych, - poprawa jakości nauczania w szkołach poprzez wyposażenie placówek szkolnych w nowoczesny sprzęt dydaktyczny; - budowa nowych i przebudowa, rozbudowa istniejących bibliotek; jako element projektu: - budowa, rozbudowa lub modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej; - zagospodarowanie otoczenia obiektów;	- JST; - związki, porozumienia i stowarzyszenia JST; - osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły lub placówki edukacyjne; - jednostki organizacyjne, w tym spółki prawa handlowego nie działające w celu osiągnięcia zysku, utworzone przez jednostki wymienione w pkt 1 i 2 prowadzące działalność o charakterze sportowym; - organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, a także osoby prawne prowadzące działalność w zakresie oświaty, wychowania i sportu. - właściwy minister dla szkół, nad którymi sprawuje nadzór pedagogiczny	
2008	↑jw., w szczególności: - poprawę jakości kształcenia i dostępu do wiedzy poprzez informatyzację szkół;	- wyposażenie w sprzęt komputerowy z odpowiednim oprogramowaniem i dostępem do internetu przede wszystkim szkół podstawowych i gimnazjów na obszarach wiejskich i w małych miastach do 20 tys. mieszkańców; - twórczość lokalnych internetowych centrów informacji i edukacji multimedialnej;	↑jw.	
2009	↑jw., w szczególności: - zwiększenie jakości i dostępu do usług kształcenia ustawicznego;	- rozwijania kształcenia ustawicznego (Centra Kształcenia Zawodowego, Centra Kształcenia Ustawicznego) o znaczeniu lokalnym, dostosowującego zawody do realnych potrzeb rynku pracy i do rozmieszczenia podaży miejsc pracy; - rozwój kształcenia ustawicznego na poziomie lokalnym oraz jego integracja z tradycyjnym systemem edukacyjnym; - rozbudowa systemu praktycznego szkolenia zawodowego o znaczeniu lokalnym dla osób nie mających wyższego wykształcenia;	↑jw.	
2010	↑jw., w szczególności: - wykorzystanie lokalnego systemu edukacji do kształcenia kadr w wymiarze europejskim;	- promowanie europejskiej współpracy edukacyjnej na poziomie średnim; - kształcenie kadr dla rozszerzającej się Unii Europejskiej; - twórczość warunków aktywizujących szerokie (międzyregionalne i międzynarodowe) kontakty społeczne;	↑jw.	
2011	↑jw., w szczególności: - poprawa jakości infrastruktury	- budowa nowych i przebudowa, rozbudowa istniejących obiektów sportowych (w szczególności sal gimnastycznych, basenów, boisk sportowych, stadionów, hal sportowych) o znaczeniu lokalnym;	↑jw.	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
	sportowej i rekreacyjnej szkół;	- budowa nowych lub rozbudowa, przebudowa oraz modernizacja i wyposażenie istniejących obiektów sportowych, bazy socjalno-noclegowej i kulturalnej dla młodzieży szkół średnich (w szczególności busy, internatów, stołówek);		
2012	↑jw., w szczególności: - rozwój mniejszych ośrodków miejskich i ich funkcji jako centrów twórczości i dyfuzji wiedzy i innowacji	- unowocześnienie sektora badawczo-rozwojowego i systemu transferu technologii do gospodarki, - stworzenie centrów laboratoryjno-badawczych; - wspomagania działania parku naukowo-technologicznego;	↑jw.	
2013	↑jw., w szczególności: - rozwój zaplecza sektora wysoko specjalistycznego oraz kształcenia na odległość;	- budowa platform e-learningowych oraz rozwój tego rodzaju oferty edukacyjnej przez instytucje naukowe i oświatowe; - wsparcie form kształcenia opartych o technologie informacyjne; - wspomagania rozwoju sektora wysoko specjalistycznych usług itp.	↑jw.	
DZIAŁANIE 5.2 ROZWÓJ INFRASTRUKTURY OCHRONY ZDROWIA				
PODZIAŁANIE 5.2.1 REGIONALNA INFRASTRUKTURA OCHRONY ZDROWIA				
2007	Poprawa jakości i dostępności świadczeń medycznych a w efekcie poprawa standardu i jakości życia mieszkańców jako niezbędnego warunku budowania i rozwoju nowoczesnego społeczeństwa, w szczególności: - wzmocnienie funkcjonowania regionalnych ośrodków diagnostycznych i terapeutycznych zapewniających specjalistyczną opiekę medyczną; - ograniczenie regionalnych dysproporcji w infrastrukturze zdrowotnej;	<i>Wsparcie będzie skierowane na podniesienie jakości ochrony zdrowia nie zaś na zwiększanie tego sektora. Wszystkie projekty muszą być rozpatrywane w kontekście Narodowego Programu Zdrowia lub strategii rozwoju województwa lub wojewódzkiej strategii ochrony zdrowia, ponadto muszą zapewnić środki na koszty operacyjne funkcjonowania nowych inwestycji.</i> - przebudowa, modernizacja obiektów związanych z regionalną infrastrukturą ochrony zdrowia; - dostosowania obiektów do potrzeb pacjentów, w szczególności osób niepełnosprawnych;	- zakłady opieki zdrowotnej o zasięgu regionalnym (ponadpowiatowym) - SWL; - związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego szczebla powiatowego i wojewódzkiego; - spółki prawa handlowego, utworzone przez jednostki wymienione w pkt 1, 2 i 3 oraz ministra właściwego w zakresie ochrony zdrowia; - organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, hospicja, kościoły i związki wyznaniowe prowadzące statutową działalność w obszarze ochrony zdrowia; - Regionalne centra kwidawstwa; - NZOZ świadczące usługi wysoko specjalistyczne; - jednostki uzdrowiskowe;	
2008	↑jw., w szczególności: - poprawę jakości i dostępności do systemu ratownictwa medycznego;	- budowy i wyposażenia Centrów Powiadomienia Ratunkowego, zintegrowanych systemów ratownictwa medycznego; - adaptacji wyposażenia zakładów opieki zdrowotnej dla potrzeb Ratownictwa Medycznego;	↑jw.	
2009	↑jw., w szczególności: - poprawę jakości usług medycznych na świadczonych specjalistycznie	- przebudowy i wyposażenie sal operacyjnych; - modernizacji oraz zakupu nowych urządzeń medycznych (przede wszystkim sprzętu do diagnostyki, terapii i rehabilitacji) sprzęt do: angiografii inwazyjnej, koronarografii, sprzęt dla ratownictwa medycznego, sprzęt radiologiczny z możliwością	↑jw.	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
	zakłady opieki zdrowotnej o znaczeniu regionalnym;	tworzenia obrazów cyfrowych i możliwością analizy telemetrycznej, mammografy, tomografy, aparaty USG, EEG, EKG, aparaty do hemodializy, endoskopy z torem w zyjnym wraz z osprzętem do sterylizacji; - zakupy specjalistycznego (określonego) sprzętu medycznego placówek opieki zdrowotnej, dla których organem założycielskim są samorządy;		
2010	↑jw., w szczególności: - poprawa jakości zarządzania służbą zdrowia;	- zakupu systemów informatycznych poprawiających zarządzanie (w tym zakup sprzętu komputerowego);	↑jw.	
2011	↑jw., w szczególności: - zmniejszenie energochłonności i strat energii w obiektach służby zdrowia;	- wymiany wyeksploatowanych nośników energii na bardziej ekonomiczne i ekologiczne, - termoizolacji budynków;	↑jw.	
2012	↑jw., w szczególności: - poprawa jakości i sprawności transportu sanitarnego;	- zakupu i wyposażenia środków transportu sanitarnego (karetki reanimacyjne, wypadkowe, noworodkowe) oraz modernizacji samolotów i helikopterów dla Ratownictwa Medycznego,	↑jw.	
2013	↑jw., w szczególności: - poprawa jakości funkcjonowania służby zdrowia;	- wdrażania systemów zarządzania jakością w zakładach opieki zdrowotnej o zasięgu regionalnym;	↑jw.	
PODDZIAŁANIE 5.2.2 LOKALNA INFRASTRUKTURA OCHRONY ZDROWIA				
2007	Poprawa jakości i dostępności świadczeń medycznych a w efekcie poprawa standardu i jakości życia mieszkańców jako niezbędnego warunku budowania i rozwoju nowoczesnego społeczeństwa, w szczególności: - wzmocnienie funkcjonowania lokalnych ośrodków zapewniających podstawową i specjalistyczną opiekę medyczną; - ograniczenie terytorialnych dysproporcji w infrastrukturze zdrowotnej;	- przebudowa, modernizacja obiektów związanych z lokalną infrastrukturą ochrony zdrowia; - dostosowania obiektów ochrony zdrowia do potrzeb pacjentów, w szczególności osób niepełnosprawnych;	- JST (gmina i powiat); - związki, porozumienia i stowarzyszenia JST; - jednostki organizacyjne, w tym spółki prawa handlowego, nie działające w celu osiągnięcia zysku, utworzone przez jednostki wymienione w pkt 1 i 2, prowadzące działalność w zakresie POZ; - ZOZ - opieka stacjonarna (szpitale), dla których podmiotami tworzącymi są powiaty; - ośrodki zdrowia, w tym przychodnie i poradnie – ZOZ sprawujące opiekę ambulatoryjną, dla których podmiotami tworzącymi są samorząd powiatowy i samorząd gminny; - NZOZ świadczące usługi medyczne na rzecz społeczności lokalnej w publicznym systemie ochrony zdrowia; - organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia,	Obszar maksymalnie 1 powiatu (świadczenie usług na terenie większym od powiatu jest działaniem o znaczeniu regionalnym)

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
			fundacje, hospicja, kościoły i związki wyznaniowe prowadzące statutową działalność w obszarze ochrony zdrowia.	
2008	↑jw.	↑jw.	↑jw.	
2009	↑jw., w szczególności: - poprawę jakości usług medycznych na świadczonych przez zakłady opieki zdrowotnej na poziomie podstawowym;	- przebudowy i wyposażenia sal zabiegowych; - modernizacji oraz zakupu nowych urządzeń medycznych (przede wszystkim sprzętu do diagnostyki, terapii i rehabilitacji);	↑jw.	
2010	↑jw., w szczególności: - poprawa jakości zarządzania służbą zdrowia;	- zakupu systemów informacyjnych poprawiających zarządzanie (w tym zakup sprzętu komputerowego);	↑jw.	
2011	↑jw., w szczególności: - zmniejszenie energochłonności i strat energii w obiektach służby zdrowia;	- wymiany wyeksploatowanych nośników energii na bardziej ekonomiczne i ekologiczne, - termoizolacji budynków;	↑jw.	
2012	↑jw., w szczególności: - poprawa jakości i sprawności transportu sanitarnego;	- zakupu i wyposażenia środków transportu sanitarnego (karetki reanimacyjne, wypadkowe, noworodkowe);	↑jw.	
2013	↑jw., w szczególności: - poprawa jakości funkcjonowania służby zdrowia;	- wdrażania systemów zarządzania jakością w zakładach opieki zdrowotnej o zasięgu lokalnym;	↑jw.	
DZIAŁANIE 5.3 WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA I TRANSGRANICZNA				
2007	- zwiększanie konkurencyjności przestrzeni regionu i budowania jego spójności terytorialnej w układzie krajowym i europejskim; - podniesienie potencjału regionu w układzie krajowym i unijnym;	<i>Rozwój kontaktów międzynarodowych województwa jest jednym z elementów zwiększania konkurencyjności przestrzeni regionu i budowania jego spójności terytorialnej w układzie krajowym i europejskim. Wpływa na transfer wiedzy, dobrych praktyk oraz rozszerza możliwości uzyskania dodatkowych środków pomocowych.</i> <i>Współpraca międzyregionalna jest jednym z elementów rozwoju regionalnego, szczególnie w dziedzinach podnoszenia kwalifikacji administracji publicznej, transferu najlepszych praktyk i wiedzy, wyzwalania inicjatyw społecznych. Jest także narzędziem przekazywania własnych doświadczeń i wspierania regionów o niższym poziomie rozwoju. Współpraca międzyregionalna i uczestnictwo podmiotów z terenu województwa w międzynarodowych gremiach i projektach pozwala na podniesienie potencjału regionu w układzie krajowym i unijnym.</i> - wielostronny rozwój współpracy między narodowej województwa w układzie Wschód-Zachód (w tym: rozwijanie inicjatyw wspierających przemiany demokratyczne i proces integracji europejskiej na Białorusi i Ukrainie, stworzenie instytucjonalnej bazy dla międzynarodowych kontaktów); - rozwiązywanie wspólnych problemów o charakterze transgranicznym z Ukrainą i Białorusią (w tym: wsparcie merytoryczne samorządów lokalnych na Ukrainie, współpraca i koordynacja działań w zakresie rozwoju terenów przygranicznych, ochrony środowiska i wzrostu atrakcyjności turystycznej); - zaangażowanie do współpracy szerokiego grona partnerów i organizacji regionalnych – publicznych i pozarządowych (w tym: wsparcie samorządów, organizacji pozarządowych w nawiązywaniu współpracy zagranicznej, organizacja wspólnych inicjatyw wojewódzkich); - integracja instytucjonalna z regionami państw członkowskich Unii Europejskiej (w tym: zaawansowane formy współpracy gospodarczej, instytucjonalnej, rynku pracy i szkolnictwa z regionami UE);	- JST; - związki, porozumienia i stowarzyszenia JST; - jednostki organizacyjne, w tym spółki prawa handlowego, nie działające w celu osiągnięcia zysku, utworzone przez jednostki wymienione w pkt 1 i 2, prowadzące współpracę transgraniczną i międzyregionalną; - organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe prowadzące statutową działalność w obszarze współpracy transgranicznej i międzynarodowej;	

Rok	Szczegółowy opis HPR	Kryterium obszaru projektowego	Kryterium beneficjenta	Kryterium lokalizacji
		<ul style="list-style-type: none"> - rozwój współpracy międzywojewódzkiej w ramach budowy anych ponadregionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych (w tym: współdziałanie regionów Polski Wschodniej w zakresie poprawy dostępności komunikacyjnej oraz rozwoju peryferyjnych obszarów wiejskich, kreowanie wspólnych ponadregionalnych produktów turystycznych, współpraca w zakresie tworzenia klastrów produkcyjno-usługowych „Dolina Lotnicza” oraz „Dolina Ekologicznej Żywności”); - budowanie ponadregionalnego partnerstwa w zakresie planowania strategicznego oraz wdrażania wspólnej polityki regionalnej (w tym: stworzenie i utrzymanie forum wzajemnych konsultacji międzyregionalnych Polski Wschodniej, regionów wschodniej granicy UE, tworzenie klastrów gospodarczych i infrastruktury ponadregionalnej, współpraca w ożywieniu historycznych powiązań, szlaków komunikacyjnych i turystycznych np.: „Szlak Staropolski”, „Szlak Wileński”); 		
2008	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2009	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2010	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2011	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2012	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.
2013	↑jw.	↑jw.	↑jw.	↑jw.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [RPO województwa lubelskiego; Uzupelnienie ZPORR, Strategia rozwoju województwa lubelskiego, Programu Wojewódzkiego: Rozwój Społeczeństwa Informacyjnego dla Województwa Lubelskiego].

6.1. Kryteria dla Działania „Infrastruktura komunikacyjna”

6.2. Kryteria dla Działania „Tereny inwestycyjne”

6.3. Kryteria dla Działania „Ochrona i kształtowanie środowiska”

6.4. Kryteria dla Działania „Infrastruktura energetyczna”

6.5. Kryteria dla Działania „Infrastruktura kulturalna”

6.6. Kryteria dla Działania „Rewitalizacja miast i zdegradowanych obszarów zurbanizowanych”

6.7. Kryteria dla Działania „Infrastruktura turystyczna”

6.8. Kryteria dla Działania „Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego”

6.9. Kryteria dla Działania „Rozwój instrumentów finansowania przedsiębiorczości”

6.10. Kryteria dla Działania „Rozwój instrumentów powstania przedsiębiorstw”

6.11. Kryteria dla Działania „Rozwój współpracy instytucji badawczo-rozwojowych z przedsiębiorstwami”

6.12. Kryteria dla Działania „Dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw”

6.13. Kryteria dla Działania „Zarządzanie jakością w przedsiębiorstwach”

6.14. Kryteria dla Działania „Specjalistyczne usługi doradcze dla przedsiębiorstw”

6.15. Kryteria dla Działania „Rozwój możliwości eksportowych”

6.16. Kryteria dla Działania „Infrastruktura edukacyjna i sportowa”

6.17. Kryteria dla Działania „Infrastruktura ochrony zdrowia”

6.18. Kryteria dla Działania „Współpraca międzynarodowa i transgraniczna”

6.19. Kryteria dla Działania „Pomoc techniczna”

6.20. Kryteria dla Działania „Regionalny system innowacji”

6.21. Kryteria dla Działania „Programy stypendialne”

6.22. Kryteria dla Działania „Rozwój społeczeństwa regionu”

6.23. Kryteria dla Działania „Przedsiębiorczość”

6.24. Kryteria dla Działania „Wzmocnienie regionalnych i lokalnych zdolności administracyjnych”

7. Szczególne, priorytetowe preferencje odnośnie projektów regionalnych, rekomendacje dla RPO 2007-2013 na podstawie wniosków z wdrażania ZPORR 2004-2006

W teorii i praktyce polityki spójności UE i Polski w okresie 2007-2013 można odnaleźć dwa rodzaje projektów regionalnych o strategicznym znaczeniu dla rozwoju regionu: duże projekty (*major projects*) i projekty kluczowe. Do tej pory w praktyce ZPORR takie podejście nie było stosowane, a więc zarówno duże, jak i małe projekty korzystały z tych samych zasad oceny i wyboru. Obecnie ma się to zmienić w postaci odmiennego podejścia do projektów o znaczeniu strategicznym.

W podejściu polskim krystalizuje się podejście **Planów Inwestycyjnych (PI)**, które mają być częścią RPO na lata 2007-2013 i zawierać wykaz zadań strategicznych dla rozwoju regionu. Takie podejście w kontekście tworzonej polityki regionalnej i dokumentów programowych dotyczących przyszłego okresu wydaje się być klasycznym przykładem „wyjścia przed szereg”. Akty prawne UE nie nakładają na IZ RPO przygotowania w programach operacyjnych tak szczegółowych danych dotyczących projektów regionalnych. Mowa jest w nich jedynie o dużych projektach (pow. 25 i 50 mln euro) i to tylko w kontekście ich listy i rocznego harmonogramu wdrażania. W kontekście polskich regionów może być mowa jedynie o kilku takich projektach, których realizacja w bliższej lub dalszej przyszłości jest bezsprzeczna, a ich identyfikacja niezwykle prosta – np. po analizie zapisów strategii rozwoju województwa. Dopiero w trakcie okresu programowania, państwo członkowskie przygotowuje szczegółowe dane odnośnie dużego projektu i przedkłada je Komisji, która go ocenia zgodnie z przyjętymi kryteriami.

Dlatego też, w kontekście powyższego, podejście Planów Inwestycyjnych i projektów kluczowych zawiera następujące **zagrożenia** dla wdrażania skutecznej i efektywnej polityki regionalnej:

1. Teoretycznie PI mają być alternatywą wobec konkursowego systemu wyboru projektów do wsparcia w ramach RPO. Projekty strategiczne nie powinny bowiem walczyć z innymi projektami o środki. Nie chodzi tu o to, żeby projekty regionalne miały większe szanse, ale o to, że wobec braku wystarczających środków i niezidentyfikowania projektów regionalnych „na czas”, środki mogą zostać przekazane na mniej ważne projekty. Zatem **głównym celem PI powinna być identyfikacja projektów regionalnych i zabezpieczenie środków na ich dofinansowanie**. Z drugiej strony nie może być sytuacji, że wszystkie bądź też większość środków dla RPO zostanie przeznaczonych na dofinansowanie projektów regionalnych, ponieważ województwo lubelskie (jako region słabo rozwinięty), ma ogromne potrzeby w tym zakresie (chodzi tu o sytuację, kiedy z powodu dużej liczby projektów

regionalnych nie przeznaczają się na przedsiębiorczość żadnych środków).

2. Odejście od systemu konkursowego w zakresie projektów regionalnych nie znajduje uzasadnienia, ani w dokumentach wspólnotowych, ani w zasadach przyznawania pomocy z funduszy unijnych: przejrzystości i równego dostępu do środków. Należy tu wspomnieć, że **duże projekty również są oceniane**, tyle że z uwagi na znaczną wartość – na szczeblu unijnym. Formą składania jest tu konkurs otwarty – państwo członkowskie lub IZ może złożyć taki projekt w dowolnym momencie okresu programowania – a Komisja podejmuje decyzję w najszybszym możliwym terminie od daty przedłożenia.
3. Komisja podejmuje decyzję o wyborze dużych projektów na podstawie szczegółowej dokumentacji (m.in. studium wykonalności, oceny oddziaływania na środowisko), natomiast PI zakłada wybór projektów na podstawie jedynie kilku szczątkowych informacji i planowanych, ogólnych rezultatów projektu (koncepcji projektu). Bez dokumentacji stwierdzającej wykonalność techniczną i efektywność ekonomiczną, **mogą zostać wybrane projekty, nieznacznie przekładające się na rozwój społeczno-gospodarczy regionu**. Nie będzie bowiem możliwe w tak krótkim czasie ocenienie wpływu i oddziaływania projektów na gospodarkę. Nie jest zatem uzasadniony pośpiech przy definiowaniu projektów kluczowych. Tym bardziej, że doświadczenia ZPORR pokazały, że JST nie mają problemów z identyfikowaniem, przygotowywaniem i składaniem projektów i wykorzystywaniem dostępnej alokacji.
4. Odejście od systemu konkursowego w zakresie projektów regionalnych będzie również fikcją, bowiem w przypadku regionu słabo rozwiniętego, zazwyczaj potrzeby (szczególnie te podstawowe, o znaczeniu strategicznym) są ogromne i wielopłaszczyznowe i znacznie przewyższają dostępne środki (również te, wynikające z konieczności współfinansowania i wkładu własnego), dlatego naturalne jest, że z wielu złożonych propozycji projektów regionalnych **będzie trzeba wybrać najważniejsze i najbardziej wartościowe projekty w kontekście przyjętych kryteriów**. A to stanowi właśnie podstawę systemu konkursowego.
5. Inną sprawą są kryteria wyboru projektów kluczowych. Nie będą one zapisane w RPO, ale muszą one w szczególny sposób wynikać z jego priorytetów i celów. Dotyczą bowiem projektów kluczowych dla rozwoju regionu. Nieuzasadniony pośpiech w tworzeniu niewymagalnych przez Komisję PI i konieczność wyboru projektów kluczowych na podstawie kryteriów wynikających z projektów RPO (niezatwierdzonych jeszcze przez instytucje zwierzchnie) może skutkować w wyborze chybionych projektów kluczowych, nie mających znaczącego wpływu na rozwój regionu i osiągnięcie założonych wskaźników w RPO. **Kryteria wyboru projektów kluczowych powinny zatem wynikać z zapisów zatwierdzonego programu**. W przeciwnym przypadku może to wywołać wiele konfliktów na poziomie regionu – pozakonkursowo i bez jasno określonych kryteriów podejmowane będą bowiem decyzje w sprawie dużej liczby przedsięwzięć.
6. Dyskusyjny staje się również sam sposób identyfikacji propozycji projektów kluczowych (w formie zgłaszania projektów przez uprawnione

jednostki). Powoduje to **składanie projektów już istniejących** (które np. nie otrzymały dofinansowania w ZPORR), **projektów o znaczeniu regionalnym ale spełniających w przeważającej części cele wnioskodawcy** (brak projektów partnerskich).

7. Kwestią sporną i niezwykle trudną do rozwiązania będzie podział mniejszych wartościowo projektów na „kluczowe” i „pozostałe”. **Nie jest możliwe bezsprzeczne wyznaczenie granicy pomiędzy tymi dwoma rodzajami projektów.** W końcu wszystkie projekty o zasięgu regionalnym muszą wpisywać się w strategię i priorytety RPO (a więc być poniekąd strategiczne). Takie preferencje wobec niektórych projektów będą rodzić sprzeczności, zażalenia i konflikty. Trudno będzie również uzasadniać powody odrzuceń i rozpatrywać odwołania.
8. Przy takim niejasnym podejściu do oceny, który projekt jest kluczowy (i nie wymaga wyboru w formie konkursu) **istnieje wielkie niebezpieczeństwo wyboru projektów po linii politycznej lub tzw. „znajomościach”** – może to być traktowane jako załatwianie realizacji projektu. Dlatego ważne jest wyznaczenie jasnych, przejrzystych i jednoznacznych kryteriów, które powinny spełniać projekty kluczowe.
9. Nieuzasadnione wydaje się również **ustalenie wartości progowej projektów kluczowych** (na poziomie 2 i 5 milionów euro). Logiczny powód łamania tej zasady będziemy mieli w przypadku projektów o wartości np. 1,99 lub 4,99 miliona euro. Z drugiej strony istnieje wiele przykładów projektów kluczowych o znacznie mniejszej wartości, np. *strategia Doliny Ekologicznej Żywności*, powołanie *Inteligentnego Centrum Analiz Strategicznych (ICAS)* itd.
10. Nieuzasadnione jest wpisywanie się projektów kluczowych w okres 2007-2013, przecież projekty takie wpisują się przede wszystkim w strategię rozwoju województwa lubelskiego na lata 2006-2020, a więc okres ich realizacji może sięgać nawet 2020 r. Wzorem dużych projektów, w przypadku wykraczania poza rok 2013, powinno się liczyć jedynie procent finansowania projektu w okresie 2007-2013, resztę pozostawiając finansowaniu z innych źródeł.

11. Wreszcie, **bardzo niebezpiecznym zagrożeniem jest**, zdaniem autorów, **wyznaczanie projektów kluczowych według obszarów problemowych**. Podejście takie jest słuszne dla zwykłych projektów, gdzie obszar problemowy miałby prawo do większej alokacji lub innych preferencji. W regionie słabo rozwiniętym, można powiedzieć, że jest wiele obszarów problemowych i próba zajęcia się wszystkimi takimi obszarami pochłonęłaby całą alokację na lata 2007-2013 i prawdopodobnie nie rozwiązałaby jeszcze wszystkich kwestii problemowych w regionie. Natłok problemów z kolei spowodowałby ogromną ilość projektów „kluczowych”, które i tak musiałyby być poddane ocenie i wyborze, a więc wrócilibyśmy do punktu wyjścia. Dlatego **istotą projektów kluczowych powinna być koncentracja na obszarach wysokiej szansy, która da efekt synergii i pociągnie za sobą odgórny rozwój regionu**. Pozostałe projekty, wybierane konkursowo, będą oddolnie tworzyć ramy do rozwoju regionu.

Wobec powyższego, w odmienny sposób wymagają potraktowania projekty duże i projekty kluczowe. Poniżej znajdują się rekomendacje odnośnie

przede wszystkim drugiego typu projektów. Jeżeli chodzi o duże projekty, autorzy jedynie przypominają wiążące zapisy aktów unijnych i przedstawiają kilka propozycji takich projektów w oparciu o analizę strategii rozwoju.

7.1. Duże projekty (*major projects*)

Duże projekty (*major projects*) to projekty posiadające następujące cechy:

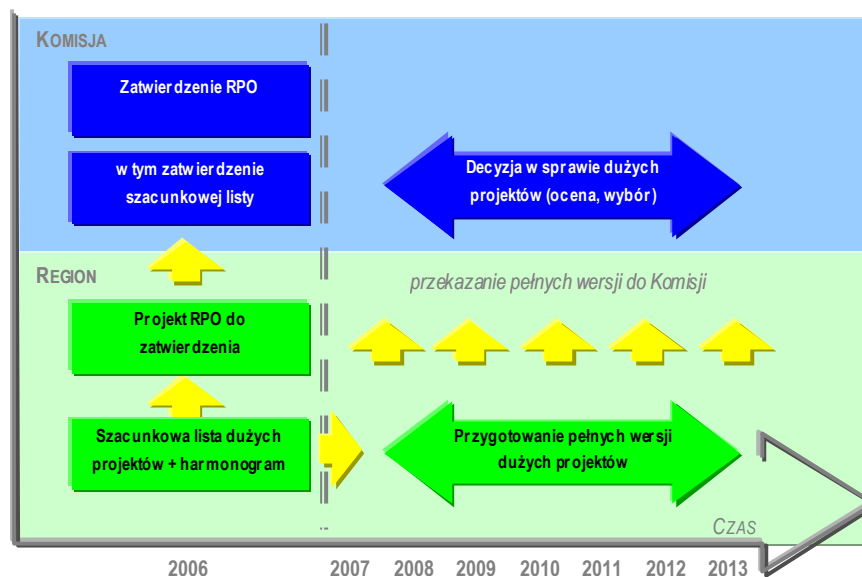
- ⇒ niepodzielność;
- ⇒ spełnianie określonej funkcji gospodarczych lub technicznych;
- ⇒ jasno określony cel;
- ⇒ wartość powyżej 50 milionów euro (25 milionów w przypadku projektów środowiskowych).

Art. 36 projektu rozporządzenia Rady wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności (COM(2004) 492 final) mówi, że programy operacyjne odnoszące się do celu „Konwergencja” oraz do celu „Konkurencyjność i zatrudnienie w regionach” zawierają m.in.: **szacunkową listę dużych projektów** w rozumieniu art. 38, w celu jej przedstawienia w trakcie okresu programowania, łącznie z szacunkowym rocznym harmonogramem.

Art. 38 tegoż projektu mówi, że „w ramach programów operacyjnych, EFRR i Funduszu Spójności mogą finansować wydatki w odniesieniu do działań, **obejmujących niepodzielną serię prac, działań lub usług spełniających określoną funkcję o charakterze gospodarczym lub technicznym, o jasno określonych celach**, których koszt całkowity **przekracza 25 milionów euro** w przypadku działań z zakresu **ochrony środowiska** oraz **50 milionów euro** w przypadku działań z **innego zakresu**, dalej zwanych „**dużymi projektami**”.

Po stronie regionu jest zatem jedynie (jak przedstawia poniższy rysunek):

1. Identyfikacja potencjalnych dużych projektów, w tym określenie harmonogramu rocznego – w momencie przygotowywania RPO;
2. Przygotowanie pełnych wersji projektów dużych i przekazanie ich Komisji do oceny – w trakcie okresu 2007-2013.

Rysunek 7.1. Zadania regionu i Komisji Europejskiej w kontekście dużych projektów.

Źródło: opracowanie własne.

Pełne wersje projektów, przekazywane przez Instytucje Zarządzającą RPO do Komisji muszą **zawierać** [Komisja Wspólnot Europejskich, 2004, art. 39, s. 43-44]:

-
- ⇒ informacje o podmiocie odpowiedzialnym za wdrażanie projektu;
 - ⇒ informacje o charakterze inwestycji oraz jej opis, jak również rozmiar finansowy i położenie;
 - ⇒ wyniki studiów wykonalności;
 - ⇒ harmonogram realizacji projektu oraz, w przypadku działań, dla których przewiduje się okres wdrażania dłuższy od okresu programowania, fazy, w których wymagane jest współfinansowanie Wspólnoty w okresie programowania 2007-2013;
 - ⇒ analizę kosztów i korzyści, łącznie z oceną ryzyka i przewidywanym wpływem na dany sektor oraz sytuacją społeczno-gospodarczą Państwa Członkowskiego i/lub regionu, a tam, gdzie to możliwe, na inne regiony Wspólnoty;
 - ⇒ gwarancję przestrzegania prawa wspólnotowego;
 - ⇒ analizę wpływu na środowisko;
 - ⇒ uzasadnienie wkładu publicznego;
 - ⇒ plan finansowy pokazujący przewidywaną całkowitą wysokość środków finansowych, przewidywany wkład z Funduszy, z EBI, EFI oraz z wszelkich innych źródeł finansowania Wspólnoty, łącznie z rocznym harmonogramem projektu.

Komisja **ocenia duży projekt**, jeśli to konieczne, konsultując się z zewnętrznymi ekspertami, w tym EBI, w świetle [Komisja Wspólnot Europejskich, 2004, art. 40, s. 44]:

- ⇒ czynników wymienionych wyżej;
- ⇒ ich spójności z priorytetami programu operacyjnego;
- ⇒ wkładu w realizację celów tych priorytetów;
- ⇒ zgodności z innymi politykami wspólnotowymi.

Komisja **podejmuje decyzję** w najszybszym możliwym terminie od daty przedłożenia przez Państwo Członkowskie lub IZ wszystkich danych wymienionych wyżej. Decyzja ta określa [Komisja Wspólnot Europejskich, 2004, art. 40, s. 44]:

- ⇒ przedmiot fizyczny;
- ⇒ podstawę naliczania, do której stosowany jest wskaźnik współfinansowania priorytetu oraz
- ⇒ roczny harmonogram.

Na obecnym etapie przygotowywania RPO rekomenduje się, aby Urząd Marszałkowski przygotował jedynie listę propozycji dużych projektów wraz z harmonogramem ich składania do Komisji (stanowiący załącznik do RPO). Wszelkie dalsze czynności skierowane na krystalizację dużych projektów wydają się być zbyt wczesne. Tym bardziej, że „Komisja proponuje Państwom Członkowskim pomoc metodologiczną oraz uzgadnia wartości

odniesienia dla głównych parametrów analizy kosztów i korzyści”, co przy zbyt wczesnym przygotowywaniu projektów, może powodować ich rewizję oraz potrzebę weryfikacji i zmian.

Ministerstwo słusznie proponuje, aby **umieszczenie dużego projektu w załączniku do RPO oznaczało jego wstępną akceptację do finansowania w ramach programu**, czyli w konsekwencji – uznanie kosztów jego przygotowania (niezbędnego dla ostatecznego zatwierdzenia projektu) za koszty kwalifikowane do współfinansowania z RPO (zgodnie z ustalonymi zasadami) [Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2006, s. 12-13].

Jak wspomniano wyżej, liczba dużych projektów nie jest duża. Ich wybór nie sprawia kłopotu, ponieważ są one niemal enumeratywnie zapisane w strategii. Są to projekty o znacznej wartości (często jeszcze nie oszacowanej). O ile nie będą one finansowane z innych programów operacyjnych – można starać się, aby w innych programach te projekty były również dużymi projektami (tak jak np. drogi ekspresowe ze środków *PO Infrastruktura i Środowisko*), będą one dużymi projektami dla RPO. Lista najważniejszych dużych projektów dla województwa lubelskiego przedstawiona jest poniżej:

- ⇒ budowa **lotniska regionalnego** Lublin-Nieźwiada w gminach Nieźwiada i Ostrówek;
- ⇒ budowa **elektrowni** bazującej na zasobach energetycznych regionu;
- ⇒ kontynuacja budowy **autostrady A-2** w kierunku wschodnim do przejść granicznych w Terespolu;
- ⇒ budowa **trasy ekspresowe** z Lublina w kierunkach: Warszawy, Chełma i Kijowa, Zamościa i Lwowa, Białegostoku, Rzeszowa, Kraśnika i dalej Kielc oraz Opola (trakt staropolski), Puław i Radomia;
- ⇒ kontynuacja budowy **trasy nadbużańskiej** łączącej przejścia graniczne;
- ⇒ wzmocnienie **powiązań z regionami sąsiednimi**, budowa i modernizacja dróg (w tym budowa mostu na Wiśle Kamień – Solec i nadanie statusu drogi krajowej drodze wojewódzkiej nr 747);
- ⇒ budowa infrastruktury **szybkiej kolei** łączącej regionalne lotnisko (Lublin – Nieźwiada) z Lublinem (węzeł kolejowy i dworzec kolejowy) i Warszawą (lotnisko Okęcie i dworzec PKP-PKS); w drugiej kolejności połączenia z innymi głównymi miastami województwa;
- ⇒ budowa **szkieletowej sieci szerokopasmowej**.

Przebudowa drogi krajowej S17 łączącej Zakręt z Lublinem będzie finansowane z *PO Infrastruktura i Środowisko* Priorytet IX „Infrastruktura drogowa w Polsce wschodniej”.

W ramach *Działania 2.1. PO Rozwój Polski Wschodniej „Systemy miejskiego transportu zbiorowego”* wsparcie zostanie przeznaczone na projekty wynikające z kompleksowych strategii rozwoju czystego miejskiego transportu publicznego obszarów metropolitalnych Polski Wschodniej (Lublin, Białystok, Rzeszów).

Budowa, modernizacja i rozwój ośrodków targowo-wystawienniczo-kongresowo-konferencyjnych oraz obiektów sportowych wraz z budową systemu monitorowania i innych systemów poprawiających bezpieczeństwo w/w obiektach wpłynie bezpośrednio na polepszenie obrazu regionu w oczach potencjalnych inwestorów i zwiedzających, rozwój gospodarczy oraz tworzenie nowych miejsc pracy (*Działanie 2.2: „Infrastruktura wspierająca funkcje metropolitalne” PO Rozwój Polski Wschodniej*).

7.2. Projekty kluczowe

7.2.1. Definicja projektów kluczowych

Odmianą sytuację mamy w przypadku **projektów kluczowych**. Tu też pojawia się najwięcej niewiadomych i zagrożeń. Problemy mogą wystąpić bowiem z uszczegółowianiem projektów kluczowych. W przypadku tego rodzaju projektów nie ma jasnej definicji i kryteriów ich wyboru.

Projekty kluczowe to projekty o mniejszej wartości, mające zasadniczy wpływ dla rozwoju regionu. Charakter projektów kluczowych musi wynikać ze strategii programu operacyjnego i ma być zgodny z obowiązującą Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020. Do **projektów kluczowych** mogą być zaliczone następujące projekty [Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, 2006, s. 1-2]:

- ⇒ posiadające **regionalny charakter** oraz **regionalny zasięg oddziaływania** (w tym przypadku zakres projektu będzie mierzony liczbą ludności oraz skutecznością rozwiązywania problemów kluczowych dla województwa);
- ⇒ spełniające **zasadę integralności** (kwalifikowane będą projekty, których etapy są funkcjonalnie połączone);
- ⇒ realizujące **zasadę partnerstwa** (istotna jest liczba uczestniczących partnerów oraz stopień powiązań między nimi w realizacji danego projektu);
- ⇒ **kompleksowe** lub **sieciowe** (poprzez realizację których wyklucza się możliwość rozproszenia środków na działania o znikomym obszarze oddziaływania);
- ⇒ których **okres realizacji** mieści się w przedziale lat 2007-2015 (preferowane będą przede wszystkim projekty, których okres realizacji rozpoczyna się od 2007 roku);
- ⇒ o **określonej wartości** w ramach **obszarów problemowych** występujących w województwie lubelskim:
 - a. w dziedzinie ochrony środowiska z zakresu gospodarowania odpadami oraz budowy i modernizacji urządzeń służących do odprowadzania i oczyszczania ścieków o wartości powyżej **5 mln euro**;
 - b. w zakresie dostępności komunikacyjnej zadania infrastrukturalne o znaczeniu regionalnym powyżej **5 mln euro** (np.: projekty drogowe na ciągach dróg wojewódzkich wraz z towarzyszącą infrastrukturą, budowa lotnisk regionalnych);
 - c. z zakresu społeczeństwa informacyjnego o zasięgu co najmniej powiatowym, o wartości powyżej **2 mln euro**;
 - d. z zakresu infrastruktury turystyki i kultury powyżej **2 mln euro** (np.: projekty tworzące warunki dla rozwoju turystyki i kultury, również turystyki o znaczeniu europejskim).

Ministerstwo definiuje projekty kluczowe zarówno jako projekty duże, jak i **dotatkowe projekty kluczowe** (które UMWL traktuje tylko jako kluczowe): „to przede wszystkim projekty z zakresu infrastruktury technicznej, ale mogą to być również projekty o charakterze pomocy technicznej (np. usługi eksperckie służące przygotowaniu kluczowych projektów inwestycyjnych lub dotyczące oceny przedkładanych w ramach PO projektów). Do projektów kluczowych można także zaliczyć projekty z zakresu infrastruktury instytucjonalnej, dla których projektodawca jest z pewnych przyczyn z góry określony (np. gdyby został zaplanowany rozwój Funduszu Poręczeń Kredytowych w BGK lub Krajowego Systemu Usług dla MSP prowadzonego przez PARP). Za taki projekt należy też uznać – jeśli zostanie przewidziany w PO Kapitał Ludzki – projekt służący wsparciu działalności Ochotniczych Hufców Pracy. Do projektów kluczowych można także zaliczyć projekty własne samorządu województwa, istotne z punktu widzenia realizacji strategii rozwoju województwa [Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2006, s. 13].

7.2.2. Rekomendacje dla systemu i kryteriów wyboru projektów kluczowych

W przypadku projektów kluczowych może wystąpić wiele problemów związanych z ich identyfikacją. Największą trudność będzie stanowić rozstrzygnięcie, czy dany projekt kwalifikuje się jako kluczowy, czy też zwykły.

Dlatego na początku przedstawimy wnioski i rekomendacje z powyższych analiz zagrożeń i doświadczeń z wdrażania ZPORR:

1. Niewątpliwie pomysł wyznaczania dodatkowych (poza dużymi) kluczowych projektów należy uznać za pozytywny i godny kontynuowania.
2. **Projekty kluczowe powinny koncentrować się** nie na obszarach problemowych, ale na **obszarach wysokiej szansy**, a więc przede wszystkim na **obszarach specjalizacji** regionu lubelskiego:

⇒ **zdrowie i turystyka** (żywność ekologiczna i tradycyjna, usługi opiekuńczo-medyczne, turystyka uzdrowskowa, turystyka konwencjonalna i agroturystyka);

⇒ **branże wysoce specjalistyczne** (w tym: rozwój klastra lotniczego, usług outsourcingowych, usług informatycznych i biznesowych, usług przemysłów kultury);

⇒ **energia odnawialna – ekoenergia** (w tym: wykorzystanie regionalnych źródeł energii, promocja ekoenergii wśród odbiorców końcowych, rozwój działalności badawczo-wdrożeniowej).

Tylko takie podejście jest zgodne z kluczowym charakterem projektu. W przeciwnym wypadku (przy skupieniu się na obszarach problemowych) będziemy mieli do czynienia z tysiącami projektów kluczowych dla rozwoju regionu.

3. Ponieważ projekty kluczowe mają stanowić rozwiązania komplementarne w stosunku do projektów dużych, a jednocześnie mieć charakter strategiczny (co nie zawsze przekłada się na wartość projektu) **należy odejść od kryterium wartości projektu** (przykładem mogą być projekty tworzące potencjał intelektualny regionu np. stworzenie ICAS, Lublin – miasto wiedzy lub projekty tworzące ramy dla innych projektów, np. strategia promocji regionu lubelskiego i jej realizacja, realizacja strategii Doliny Ekologicznej Żywności).
4. Projekty kluczowe muszą bezsprzecznie **wyróżniać się** spośród innych projektów swoim **strategicznym i kompleksowym** podejściem, a także być **podstawą (parasolem)** dla innych projektów. Dlatego przy ocenie koncepcji projektów kluczowych należy skupić się na dwóch ich aspektach:
 - ⇒ **horyzontalnym wykraczaniu poza ramy jednego priorytetu** (co powodowałoby, że projekt nie mógłby być oceniany według standardowego systemu, bo trzeba by było brać kryteria z dwóch priorytetów). W tym przypadku projekt kluczowy powinien reprezentować bardziej ideę, pomysł, wokół którego koncentruje się działalność strategiczna regionu (takie projekty kluczowe mogłyby

korespondować z Horyzontalnymi Priorytetami Roku, wyznaczonymi na podstawie przyjętych w strategii obszarów specjalizacji regionu). W tym przypadku, projekt kluczowy tworzyłby pewien parasol (byłby np. strategią) dla innych projektów, które z tytułu wpisywania się w ideę, miałyby preferencje przy ocenie (np. Lublin – miasto wiedzy, Biłgoraj – miasto kultur, Dolina Ekologicznej Żywności, Dolina Wieprza, Centrum Energii Odnawialnej, lotnisko Lublin-Nieźwiada, centrum logistyczne, marketing regionalny itp.). Nie ma sensu bowiem, aby np. projekt Centrum Ekoenergii konkurował z reelektryfikacją wsi lub modernizacją zakładów energetycznych.

Podejście horyzontalne jest naturalnym podejściem do tworzenia partnerstw (współdziałania kilku partnerów, z różnych dziedzin w kontekście wspólnego celu, zapisanego w projekcie kluczowym). Uniknie się przez to składania projektów jednego wnioskodawcy, gotowych i spełniających jedynie jego cele.

Pytanie: czy projekt budowy oczyszczalni ścieków dla danego miasta i w tym samym projekcie budowa drogi do tej oczyszczalni jest projektem kluczowym?

Pomimo wspięcia się ponad jeden priorytet, projekt ten jest złączeniem dwóch projektów bez sensownej idei i pomysłu. Nie jest zatem projektem kluczowym, nie posiada strategicznej koncepcji i wspólnej idei łączącej różne priorytety w realizacji wspólnego celu. Np. chcąc zbudować centrum logistyczne, musimy wybudować drogi dojazdowe, kolei z infrastrukturą transportu intermodalnego, zmodernizować przejścia graniczne, wreszcie wypromować centra itd. dlatego centrum logistyczne może być projektem kluczowym.

⇒ **wertykalnym pozostawaniu w ramach priorytetu**, ale przyczynianiu się do powodzenia realizacji danego priorytetu lub przyspieszeniu i intensyfikacji wystąpienia pierwszych efektów jego realizacji. Byłby to zatem projekt, bez którego inne projekty miałyby utrudnioną lub niepełną realizację (np. stworzenie sieci szkieletowej szerokopasmowej). Byłby to również projekt, który spinałby inne projekty, powodując, że tworzyłyby one wartość dodaną (np. utworzenie bazy danych o możliwościach inwestycyjnych w województwie, system informacji przestrzennej GIS, system zamówień publicznych on-line itp.).

Pytanie: czy wybudowanie oczyszczalni ścieków, bez której budowa sieci kanalizacyjnych jest bezcelowa i nie przyniesie rezultatów, jest projektem kluczowym?

Teoretycznie mógłby to być projekt kluczowy, ale z drugiej strony mielibyśmy wtedy kilkanaście takich samych projektów kluczowych dla województwa, wybranych nie w drodze konkursu, które skoszłowałyby w całości budżet działania *ochrona i kształtowanie środowiska*, pozbawiając środków takie działania jak rewitalizacja i ochrona terenów o szczególnych walorach itp. Poza tym, **zgodnie z założeniem kluczowego charakteru – projekt taki musi się czymś wyróżniać, być trochę ponad inne projekty**. Dlatego projekt oczyszczalni powinien stawać w szranki z innymi projektami. Jedynie, jeżeli np. dotyczy on obszaru, na którym realizowany jest projekt kluczowy dotyczący stworzenia usług opiekuńczo-medycznych i uzdrowiskowych – projekt oczyszczalni ścieków dla tego terenu podczas konkursu powinien zostać potraktowany priorytetowo (tylko dlatego, że podniesie jakość usług).

5. Głównym celem PI powinna być identyfikacja i stworzenie koncepcji projektów kluczowych (szacunkowej listy projektów). Należy pamiętać, że projekty kluczowe nie zawsze dadzą pewne rezultaty (są z uwagi na swój strategiczny charakter **obarczone dużym ryzykiem niepowodzenia**). Poza tym, nie zawsze jest możliwe zaplanowanie interesujących wyników i satysfakcjonujących wskaźników. Należy **kłaść**

nacisk na pomysłowość i innowacyjne podejście w koncepcjach projektów kluczowych – przecież chodzi o stworzenie projektów, które pociągną rozwój długofalowy województwa, dlatego warto jest ryzykować, przynajmniej w fazie pomysłów i koncepcji.

Przykładem może być projekt kluczowy polegający na stworzeniu strategii dla danego przedsięwzięcia. Sama strategia nie zapewni praktycznie żadnych twardych rezultatów, ale spowoduje spójność wśród wszelkich działań w tym obszarze, brak ich dublowania się, nieefektywności, polepszenie skuteczności itd., co zaowocuje dopiero w przyszłości.

Chodzi o to, że takie **projekty kluczowe często nie miałyby szans ze zwykłymi projektami** (z uwagi na chociażby brak konkretnych wskaźników).

Przykładem projektów kluczowych w obecnym okresie programowania jest: „Strategia Doliny Ekologicznej Żywności”, czy też „Lublin – miasto wiedzy”.

6. Jeżeli jest to możliwe, **projekty kluczowe nie powinny zawierać się w liście projektów, które mogą otrzymać dofinansowanie w ramach RPO**. Dałoby to konkretną granicę pomiędzy projektami kluczowymi, a projektami zwykłymi. Będzie to również **innowacja w samym podejściu do tworzenia projektów** – będą tworzone projekty z pogranicza priorytetów, horyzontalne, wiążące interesy wielu partnerów. To może być podejście, które zaowocuje ogromnym efektem synergii w regionie.

Projekt budowy platformy e-learningowej w skali województwa z partnerstwem JST, szkół wyższych itp. byłby zwykłym projektem, ponieważ jest to typowy projekt działania *Regionalna infrastruktura edukacyjna i sportowa*.

7. Projekty kluczowe powinny **podlegać ocenie przez IZ**, która powinna podejmować decyzję w oparciu o **całą niezbędną dokumentację** i jej weryfikację z punktu widzenia wymogów programu. O ile w fazie tworzenia listy potencjalnych projektów kluczowych możliwe jest wpisywanie projektów w postaci wizjonerskich pomysłów na rozwój regionu, o tyle w fazie rzeczywistej oceny, należy przeprowadzić ocenę kosztów i korzyści całej idei, którą reprezentuje projekt kluczowy.

7.2.3.

System wyboru projektów kluczowych

Dla projektów kluczowych, wybieranych przez IZ w regionie, system wyboru powinien zostać znacznie uproszczony – przede wszystkim powinien zostać wprowadzony system konkursowy – ciągły.

Dodatkowo, z uwagi na niewielką liczbę takich projektów (powinno być maksymalnie kilka projektów kluczowych na priorytet) i znaczne koszty związane z ich przygotowaniem, należy **wprowadzić dla nich preselekcję w postaci szkicu projektu – idei i założeń oraz harmonogramu przygotowania pełnego projektu**. Dlatego powinno się wyeliminować etap oceny techniczno-finansowej – wykonalności na etapie fiszki.

Pozytywnie ocenione fiszki projektowe trafiałyby na **listę dodatkowych projektów kluczowych** (obok listy dużych projektów) i byłyby przygotowywane zgodnie z załączonymi harmonogramami tak, aby można

było podjąć decyzję o ich finansowaniu i realizacji. W przypadku niedotrzymywania harmonogramu, w szczególności gdy zagrażać to będzie niewykorzystaniem środków z kolejnych budżetów rocznych UE, IZ w uzgodnieniu z KM będzie podejmować decyzje o skreśleniu danego projektu z listy i wprowadzeniu na jego miejsce nowego projektu lub podjęciu procedury służącej realokacji środków na inne przedsięwzięcie lub nawet priorytet.

Projekty kluczowe mogłyby składać SWL, jego jednostka organizacyjna lub inna instytucja uprawniona do składania projektów, ale w porozumieniu z ICAS i przy jego rekomendacji. ICAS służyłoby pomocą przy przygotowywaniu projektów, ale mogłoby również samo występować o takie projekty lub inicjować ich powstawanie, poszukując odpowiedniego BK. Proces wyboru tych projektów przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7.1. Projekt systemu oceny projektów kluczowych w ramach RPO dla województwa lubelskiego.

Podmiot	Termin	Przedmiot	Proces	Rezultat	
				Pozytywny	Negatywny
ETAP 1: PRZYGOTOWANIE FIZKI PROJEKTOWEJ					
BK ICAS	na bieżąco	dokumenty strategiczne kryteria brzegowe RPO	Przygotowanie idei, założeń i harmonogramu prac nad projektem kluczowym wpisanie ich w fizkę projektową złożenie fizki w IZ RPO	Przygotowana fizka projektu złożenie fizki	
IZ RPO					
ICAS	na bieżąco	dokumenty strategiczne kryteria brzegowe RPO	Pomoc w przygotowaniu idei, założeń i harmonogramu prac nad projektem kluczowym rekomendacje dla projektów kluczowych	Zgodność projektu z wiedzą strategiczną	
ZWL					
ETAP 2 A: OCENA BRZEGOWA					
BK ICAS					
IZ RPO	5 dni roboczych	złożone fizki projektów kluczowych kryteria brzegowe	Ocena fizek pod względem spełniania kryteriów brzegowych (niespełnienie co najmniej jednego kryterium powoduje automatyczne odrzucenie fizki projektowej) Poinformowanie BK ICAS o odrzuceniu fizki	Dopuszczenie wniosku do oceny formalnej	Odrzucenie wniosku
ICAS					
ZWL					
ETAP 2 B: OCENA FORMALNA					
BK ICAS	5 dni roboczych od otrzymania zawiadomienia	błędnie wypełniona lub niepełna fizka	Poprawa błędów w fizce	Dopuszczenie fizki projektowej do oceny merytorycznej	Odrzucenie fizki (przy złej poprawionej fizce)
IZ RPO	5 dni roboczych 5 dni dla BK 5 dni na dopuszczenie	fizki projektowe dopuszczone do oceny kryteria formalne	Ocena fizek pod względem spełniania kryteriów formalnych zawiadomienie BK o błędach formalnych i konieczności poprawy fizki projektowej	Dopuszczenie fizki projektowej do oceny merytorycznej	Skierowanie fizki do poprawy
ICAS					
ZWL					
ETAP 3: OCENA MERYTORYCZNA					
BK ICAS					
IZ RPO					
ICAS	10 dni roboczych	fizki projektowe dopuszczone do oceny kryteria merytoryczne	Ocena szkiców projektów pod względem spełniania kryteriów merytorycznych punktowanie i wyliczanie sumy osiągniętych przez nie punktów	Skierowanie szkiców projektów do pełnego przygotowania	
ZWL					

Podmiot	Termin	Przedmiot	Proces	Rezultat	
				Pozytywny	Negatywny
ETAP 4: PRZYGOTOWANIE PEŁNYCH PROJEKTÓW					
BK ICAS	bez ograniczeń	fiszki projektowe pełna dokumentacja	Przygotowanie pełnego projektu wpisanie gów w wnioski projektowy wraz z załącznikami przekazanie pełnego wniosku ICAS do weryfikacji Poprawa projektu w razie konieczności	Pełny projekt wpisany we wnioski	
IZ RPO					
ICAS	10 dni roboczych	wnioski projektowe kryteria techniczno-finansowe	Ocena pełnych projektów pod względem spełniania kryteriów techniczno-finansowych, czyli wykonalności technicznej, finansowej i instytucjonalnej weryfikacja założeń projektu z pełnym projektem – określenie różnic i ich wpływu na ocenę projektu przedstawienie projektu na ZWL	Dopuszczenie projektu do zatwierdzenia przez ZWL	Skierowanie do poprawy
ZWL	10 dni roboczych	wnioski projektowe	zatwierdzenie projektów kluczowych do realizacji	Zatwierdzenie projektu	
ETAP 5: PODPISANIE UMOWY Z BK ICAS					
BK ICAS	20 dni roboczych	dokumenty niezbędne do podpisania umowy	Dostarczenie wszelkich dokumentów niezbędnych do podpisania umowy podpisanie umowy	Podpisanie umowy	
IZ RPO					
ICAS					
ZWL	20 dni roboczych	umowa o dofinansowanie projektu	Powiadomienie BK o przekazaniu wszelkich niezbędnych dokumentów do podpisania umowy podpisanie umowy przekazanie dokumentów do Departamentu Budżetu i Finansów UMWL	Podpisanie umowy	

Źródło: opracowanie własne.

W powyższym schemacie należałoby doprecyzować zadania ICAS, które występuje w podwójnej roli – jako ewentualny projektodawca lub partner w projekcie oraz jako instytucja oceniająca merytorycznie fiszkę i pełny projekt. Biorąc pod uwagę obecne doświadczenia z wdrażania projektów własnych UMWL i projektów pomocy technicznej, należałoby oddzielić osoby przygotowujące fiszkę i pełny projekt od osób je oceniających. Wystarczyłoby to do utrzymania obiektywności i bezstronności wyboru projektów.

Kwestie ICAS występującego w roli oceniającego może przejąć również zespół ekspertów zewnętrznych lub inna instytucja, która zostanie wybrana przez ZWL i będzie docelowo zajmować się oceną projektów.

7.2.4. Propozycje kryteriów oceny projektów kluczowych

KRYTERIA BRZEGOWE

Kryteria brzegowe do oceny projektów kluczowych będą koncentrować się na otoczeniu projektu, założeniach projektu i wnioskodawcy:

Tabela 7.2. Kryteria brzegowe do oceny projektów kluczowych.

Lp.	Kryterium	TAK	NIE	N/D
1.	Czy wniosek jest złożony przez partnerstwo na rzecz rozwoju? ⁴	☐	☐	☒
2.	Czy wnioskodawca (każdy z partnerów) jest uprawniony do składania wniosku? ⁵	☐	☐	☒
3.	Czy projekt kluczowy wpisuje się w jeden z obszarów wysokiej szansy? ⁶	☐	☐	☒
4.	Czy projekt kluczowy spełnia kryterium lokalizacji? ⁷	☐	☐	☐
5.	Czy projekt kluczowy spełnia cele więcej niż jednego priorytetu? ⁸	☐	☐	☐
6.	Czy projekt kluczowy nie występuje na liście możliwych do zrealizowania projektów w priorytetach, których cele spełnia? ⁹	☐	☐	☒

⁴ Składanie wniosków przez partnerstwo pozwoli zapewnić ogólniejsze cele, wychodzące ponad cele jednostek. Dodatkowo, można zastrzec, że partnerstwo musi składać się przynajmniej z dwóch partnerów – jednego samorządowego, jednego z sektora naukowego. Zapewni to wymiar naukowy przedsięwzięcia i horyzontalne cele programu związane z innowacyjnością.

⁵ Do składania wniosków kluczowych proponuje się następujących BK: SWL, jego jednostkę organizacyjną, inne jednostki sektora finansów publicznych o zasięgu co najmniej powiatowym, szkoły wyższe oraz organizacje non-profit działające na rzecz rozwoju regionu. Zakłada się, że podmioty prywatne nie powinny składać projektów kluczowych, natomiast będą mogły korzystać z pewnych preferencji składając własne projekty w systemie konkursowym wpisujące się w cele projektów kluczowych. Mogą być również partnerami wspierającymi projekt kluczowy (np. listami intencyjnymi).

⁶ W fiszce projektu kluczowego, wnioskodawca będzie zaznaczał jedną z możliwości:

1. **Projekt horyzontalny**, wpisujący się w obszary wysokiej szansy:

⇒ **Zdrowie i turystyka** (żywność ekologiczna i tradycyjna, usługi opiekuńczo-medyczne, turystyka uzdrowska, turystyka konwencjonalna i agroturystyka);

⇒ **Branże wysoce specjalistyczne** (w tym: rozwój klastra lotniczego, usług outsourcingowych, usług informatycznych i biznesowych, usług przemysłowych);

⇒ **Energia odnawialna – ekoenergia** (w tym: wykorzystanie regionalnych źródeł energii, promocja ekoenergii wśród odbiorców końcowych, rozwój działalności badawczo-wdrożeniowej).

2. **Projekt wertykalny** – strategiczny dla danego priorytetu | działania (umożliwiający lub przyspieszający jego rezultaty, przyczyniający się do powodzenia realizacji danego priorytetu lub przyspieszeniu i intensyfikacji wystąpienia pierwszych efektów jego realizacji). Byłby to zatem projekt, bez którego inne projekty miałyby utrudnioną lub niepełną realizację.

⁷ Kryterium lokalizacji jest uzależnione od zaznaczonego w poprzednim pytaniu obszaru:

1. **Projekt horyzontalny**:

⇒ **Zdrowie i turystyka** – obszary wskazane w strategii jako strefy: tworzenia warunków rozwoju turystyki uzdrowskiej, o najwyższej atrakcyjności turystycznej (koncentracji walorów turystycznych o znaczeniu europejskim, o wysokich walorów przyrodniczych, zrównoważonego rozwoju turystyki, zaplecza wypoczynkowego miast, potencjalnego zainteresowania turystycznego);

⇒ **Branże wysoce specjalistyczne** – gminy wskazane w strategii jako baza naukowo-badawcza i innowacyjna (uczelnie, instytuty, ODR-y); gminy: Dęblin, Zamość, Biała Podlaska, Radawiec, Świdnik, Niedźwiada, Ostrówek (na których terenie znajdują się lotniska); obszary scharakteryzowane w strategii jako obszary o cechach innowacyjności;

⇒ **Energia odnawialna – ekoenergia** – obszary produkcji ekoenergii i usług stowarzyszonych.

2. **Projekt wertykalny** – powinien mieć zaznaczone „Nie dotyczy”.

⁸ Projekty wysokiej szansy muszą spełniać cele więcej niż jednego priorytetu (zatem przy zaznaczeniu w poprzednim pytaniu „1” powinno się zaznaczyć przy najmniej 2 priorytety. Przy zaznaczeniu „2” – należy zaznaczyć „Nie dotyczy”.

Lp.	Kryterium	TAK	NIE	N/D
7.	Czy projekt kluczowy ma charakter ponadlokalny? ¹⁰	☐	☐	☒
8.	Czy wniosek spełnia kryteria brzegowe?	☐	☐	☒

Źródło: opracowanie własne.

KRYTERIA FORMALNE

Kryteria formalne w przypadku fiszki projektowej są sprowadzone do minimum. Dotyczą one (tak jak w przypadku wniosku o dofinansowanie projektu) sposobu wypełnienia, kompletności i załączników do fiszki.

Tabela 7.3. Kryteria formalne do oceny projektów kluczowych.

Lp.	Kryterium	TAK	NIE	N/D
1.	Czy wypełniono oryginalną fiszkę projektu kluczowego?	☐	☐	☒
2.	Czy fiszka projektu kluczowego jest podpisana przez uprawnioną osobę?	☐	☐	☒
3.	Czy dołączono wersję elektroniczną fiszki projektu kluczowego?	☐	☐	☒
4.	Czy fiszka jest wypełniona we wszystkich polach?	☐	☐	☒
5.	Czy w projekcie nie ma błędów logicznych? ¹¹	☐	☐	☒
6.	Czy do fiszki dołączono wstępną umowę partnerską? ¹²	☐	☐	☒
7.	Czy dołączono upoważnienie do podpisania fiszki projektu kluczowego?	☐	☐	☐
8.	Czy wniosek spełnia kryteria formalne?	☐	☐	☒
9.	Wniosek odesłany do beneficjanta z prośbą o uzupełnienie	☐	☐	☒

Źródło: opracowanie własne.

⁹ Jak wspomniano wyżej, idealną sytuacją byłoby wymyślenie takich projektów, których nie ma wśród propozycji projektów w danych priorytetach. Możliwe byłoby wtedy rozróżnienie pomiędzy projektami kluczowymi i normalnymi. Na liście projektów musiałyby się zatem znaleźć jedyne te powtarzalne.

¹⁰ W fiszce projektu kluczowego, wnioskodawca będzie zaznaczał obszar realizacji projektu. Charakter ponadlokalny projekt ma wtedy, kiedy wykracza poza teren 1 powiatu.

¹¹ Należy dążyć do tego, aby fiszka projektowa w jak największym stopniu skonstruowana była na zasadzie pytań zamkniętych. Dlatego ważne jest, aby przy ocenie formalnej sprawdzić, czy nie zaznaczono wykluczających się odpowiedzi. Po przygotowaniu i zatwierdzeniu fiszki można z łatwością przygotować taką instrukcję sprawdzającą.

¹² Umowa partnerska powinna być podpisana przy przygotowaniu fiszki, aby mieć pewność, że przy przygotowaniu idei brali udział wszyscy partnerzy. Umowa powinna zawierać zapewnienie, że wszyscy partnerzy będą dążyć do celów projektu kluczowego i będą brać czynny udział przy opracowywaniu pełnej wersji projektu.

KRYTERIA MERYTORYCZNE

Ocena merytoryczna jest ostatnim elementem oceny projektów kluczowych (oceny techniczno-finansowej nie jest możliwa z powodu braku kompletnych wniosków). Ocena merytoryczna ma na celu przypisanie projektom kluczowym określonej wartości i wybranie projektów najbardziej wartościowych względem innych potencjalnych projektów.

Formularz oceny merytorycznej projektów kluczowych oparto przede wszystkim na rodzajach kryteriów, które muszą spełniać projekty (odpowiedniość, efektywność itd.) wskazanych w rozdziale 1 niniejszego opracowania.

Kryteria szczegółowe oparto na interesującym systemie oceny stosowanym w Zachodniej Walii i Dolinach¹³ (ocenę merytoryczną określono tu na bazie trzech wielkości: ZNACZAĆO | ŚREDNIO | SŁABO), podobnie zorganizowano ocenę we Wschodniej Anglii¹⁴ (wyjątkowo ocena merytoryczna jest tu na TAK | NIE). Dodatkowo, posłużono się kryteriami opisowymi wykorzystywanymi przy ocenie projektów celu 1 w regionie Merseyside w Anglii¹⁵, adaptując je do warunków, które muszą spełniać projekty kluczowe w województwie lubelskim.

Ocenę trójstopniową zaproponowano, aby w większym stopniu różnicować oceny projektów. Ocena zamknięta (ZNACZAĆO | ŚREDNIO | SŁABO) jest, zdaniem autorów, wskazana w przypadku projektów kluczowych (będących w fazie pomysłu), bowiem każdy luźny opis na etapie koncepcji może być formowany dowolnie i spełniać wszelkie kryteria oceny, przez co ocena nie będzie wiarygodna i dodatkowo wszystkie projekty będą oceniane pozytywnie, a ocena punktowa wszystkich będzie na podobnym poziomie. Natomiast pytania zamknięte zobiektywizują ocenę i wskażą wnioskodawcy konkretne elementy oceny, do których musi się odnieść.

¹³ The Objective 1 West Wales and the Valleys Single Programme, 2000-2006, Selection of ERDF and EAGGF projects for structural funds assistance, Applications Guidance, Scoring Criteria, Draft.

¹⁴ Objective 2 ERDF Project Selection Criteria, Approved by SFSG under written procedures, 3 December 2002.

¹⁵ Merseyside Objective 1 Programme, Guidance for Applicants on Appraisal and Approval of Projects, European Regional Development Fund (ERDF), January 2003.

Tabela 7.4. Kryteria merytoryczne do oceny projektów kluczowych.

Rodzaj	Kryterium	Znacząco	Średnio	Nisko	Waga
Odpowiedniość	Czy projekt wpisuje się w obszary wsparcia EFRR? (por. Załącznik 1)	2 i więcej	1 obszar w znacznym stopniu	1 obszar słabo	
	Czy projekt wpisuje się w cele operacyjne województwa lubelskiego? (por. Załącznik 1)	cele z 2 priorytetów	cele z 1 priorytetu	1 cel operacyjny	
	Czy projekt wpisuje się w priorytety RPO dla województwa lubelskiego? (por. Załącznik 1)	2 i więcej	1 priorytet	1 priorytet słabo	
	Czy projekt może być finansowany jedynie z RPO?	tak	nie, po zmianach w innym PO	nie, bez zmian w innym PO	
	Czy projekt zakłada kontynuację lub uzupełnienie działań z innych funduszy EFS, EFROW itp.?	tak, kilka	tak, jedno	tak, ale źródło nie jest znane lub nie	
	Czy projekt zakłada kontynuację lub uzupełnienie działań z Inicjatyw Wspólnotowych?	tak, kilka	tak, jedno	tak, ale źródło nie jest znane lub nie	
	Czy projekt zakłada kontynuację lub uzupełnienie działań z innych źródeł?	tak, kilka	tak, jedno	tak, ale źródło nie jest znane lub nie	
	Czy rezultaty projektu będą miały charakter regionalny?	tak, obejmą całe województwo	tak, obejmą podregiony	tak, obejmą co najmniej 2 powiaty	
	Czy oddziaływanie projektu na interesariuszy będzie znaczące?	tak, obejmie ponad 100 tys. osób	tak, obejmie 10-100 tys. osób	tak, ale nieznacznie	
Efektywność	Czy ścieżkę dojścia do celów projektu zaproponowano w możliwie oszczędny sposób?	tak, w 100%	tak, ale nie ma pewności	trudno powiedzieć	
	Czy rozpatrywano inne ścieżki dojścia do celów projektu? Czy okazały się one gorsze?	tak, kilka ścieżek okazało się gorsze	tak, badano jedną ścieżką i była gorsza	nie badano innych ścieżek	
	Czy w przygotowywaniu strony finansowej projektu zaangażowano partnerów?	tak, wszystkich	tak, kilku	nie, stro na finansowa należy do wnioskodawcy	
	Czy koszt utworzenia miejsca pracy jest na zadowalającym poziomie? ¹⁶	mniej niż 10 114,48 zł	12 643,10 zł ± 20%	więcej niż 15 171,72 zł	
	Czy finansowanie z EFRR umożliwi w ogóle realizację projektu (lub przyspieszy ją znacząco i zwiększy jej wymiar)?	w ogóle umożliwi realizację	przyspieszy lub zwiększy	nie zmieni	
	Czy stopień dofinansowania projektu jest na minimalnym poziomie?	poniżej 55%	55%-65%	65-75%	
	Czy nie ma żadnych innych źródeł dla obecnych albo planowanych wydatków?	jest to jedyne źródło	są inne źródła działające na innych zasadach	jest to jedno z kilku źródeł	
Skuteczność	Czy projekt przyczyni się do poprawy wskaźników realizacji strategii rozwoju województwa lubelskiego?	po min. 4 wsk. z 2 priorytetów	min. 4 wskaźniki z 1 priorytetu	max. 4 wskaźniki z 1 priorytetu	
	Czy projekt przyczyni się do poprawy wskaźników realizacji RPO dla województwa lubelskiego?	po min. 2 wsk. z 2 priorytetów	min. 2 wskaźniki z 1 priorytetu	1 wskaźnik z 1 priorytetu	
	Czy projekt bezpośrednio spowoduje powstanie miejsc pracy?	Tak, powyżej 20 ¹⁷	Tak	Nie, nie bezpośrednio	
	Czy projekt spowoduje bezpośrednio utrzymanie miejsc pracy?	Tak, powyżej 20	Tak	Nie, nie bezpośrednio	
	Czy projekt stworzy pośrednio miejsca pracy?	Tak, powyżej 5 ¹⁸	Tak	Nie	
	Czy dzięki efektowi dźwigni, projekt przyczyni się do dodatkowych inwestycji w sektorze prywatnym?	Tak, powyżej 50% wartości projektu	Tak	Raczej nie	

¹⁶ koszt utworzenia miejsca pracy wyznaczono na podstawie wielkości środków przyznanych bezrobotnemu na podjęcie samodzielnej działalności gospodarczej lub kosztów zrehabilitowanego pracodawcy na wyposażenie lub doposażenie stanowiska pracy dla bezrobotnego (do 500 % przeciętnego wynagrodzenia), www.puplublin.pl. W projekcie wartość miejsca pracy można szacunkowo wyliczyć jako szacunkowa wartość projektu podzielona przez szacunkową ilość miejsc pracy utworzoną dzięki realizacji projektu kluczowego.

¹⁷ koszt utworzenia i utrzymania przez okres 5 lat jednego miejsca pracy to: 132 653,90 zł (12 643,10 zł + 5 lat x 12 m-cy x 2 000,18 zł/m-c – przeciętne wynagrodzenie w województwie lubelskim w 2004 r.). Zakładając, że przeciętny projekt będzie miał wartość 8 mln zł (2 mln €) można będzie utworzyć za tę kwotę ok. 60 miejsc pracy. Ponieważ oprócz miejsc pracy, projekt będzie miał wpływ na samą gospodarkę oraz będzie osiągał inne rezultaty – zakładamy, że bezpośrednio stworzy on co najmniej 1/3, czyli 20 miejsc pracy.

¹⁸ jeżeli założymy, że projekt o wartości 8 mln zł wygeneruje (upraszczając bez wpływu czasu) przychód w wysokości 25% (aby nie stracił dofinansowania na poziomie 75%), czyli 2 mln zł w okresie 5 lat, to pośrednio ta kwota (również w 1/3) stworzy dodatkowo 5 miejsc pracy (2 000 000 zł/132 653,90 zł x 1/3).

Rodzaj	Kryterium	Znacząco	Średnio	Nisko	Waga
Użyteczność	Czy działania projektu nie powielają obecnie prowadzonych działań?	są nowatorskie	nie powielają	w pewnym stopniu powielają	
	Czy projekt ma kluczowe znaczenie dla rozwoju regionalnej gospodarki?	Tak, znacząco	Tak, średnie	Tak, ale niskie	
	Czy projekt przyczyni się do zaspokojenia potrzeb grup docelowych lub społeczeństwa?	Tak, znacząco	Tak, średnio	Tak, ale słabo	
	Czy uzasadnienie potrzeby realizacji projektu właśnie w takiej formie i w taki sposób jest przekonujące?	Tak, doskonale	Tak, wystarczające	Tak, ale mało przekonujące	
	Czy stan „bez realizacji projektu” uniemożliwia bądź utrudnia funkcjonowanie interesariuszom projektu?	Tak, w znacznym stopniu	Tak, w niewielkim stopniu	Nie	
	Czy projekt pomaga rozwijać się istniejącym sektorom lub klastram?	Tak, w znacznym stopniu	Tak, w niewielkim stopniu	Nie	
	Czy projekt pomaga ustanowić nowy sektor gospodarki lub nowy klastr?	Tak, w znacznym stopniu	Tak, w niewielkim stopniu	Nie	
	Czy projekt pomaga ustanowić silną sieć współpracy pomiędzy społeczeństwem i instytucjami?	Tak, w znacznym stopniu	Tak, w niewielkim stopniu	Nie	
	Czy projekt pomaga znacząco poprawić infrastrukturę na terenach podlegających restrukturyzacji?	Tak, w znacznym stopniu	Tak, w niewielkim stopniu	Nie	
Trwałość	Czy projekt pomaga w ożywić infrastrukturę pomocniczą dla biznesu?	Tak, w znacznym stopniu	Tak, w niewielkim stopniu	Nie	
	Czy na poziomie użyteczności pozostaną po projekcie trwałe zmiany?	Tak, sytuacja będzie się rozwijać	Tak, sytuacja będzie na tym samym poziomie	Tak, ale tylko przez 5-7 lat	
	Czy projekt nie spowoduje nienaprawialnych szkód lub też nie będzie miał negatywnego wpływu na środowisko regionu?	Nie spowoduje, co więcej będzie miał pozytywny wpływ	Nie spowoduje, ale nie będzie też pozytywny	W pewnym zakresie będzie miał zły wpływ	
	Czy projekt nie będzie miał niekorzystnego wpływu na siedliska i gatunki zamieszkujące tereny Natura 2000 i inne o znaczeniu krajowym?	Nie, w ogóle nie będzie miał związku z tymi obszarami	Nie, chociaż będzie miał związek z tymi obszarami	Może mieć niekorzystny wpływ	
	Czy projekt zapewnia równy dostęp do rezultatów projektu dla wszystkich grup społeczeństwa, jak również zapewnia, że nie będzie miał negatywnego wpływu na którąkolwiek z tych grup?	Tak, wszystkim zapewni równy dostęp	Tak, większości grup zapewni równy dostęp	Tak, ale tylko niektóre grupy będą dopuszczone	
	Czy projektodawca posiada możliwość utrzymania rezultatów projektu lub jasną i trwałą strategię wyjścia z projektu?	Tak, w 100%	Tak, ale nie ma pewności	trudno powiedzieć	
	Czy poziom ryzyka w porównaniu z możliwymi do uzyskania rezultatami i oddziaływaniem projektu jest zadowalający?	Tak, ryzyko duże i zyski duże	Tak, projekt bezpieczny, efekty zadowalające	Raczej zbyt duże ryzyko w porównaniu do efektów	
Łączna liczba punktów					

Źródło: opracowanie własne na podstawie kryteriów stosowanych w Zachodniej Walii i Dolinach, Wschodniej Anglii i regionie Merseyside.

Powyższe kryteria oceny oczywiście determinują formularz fiszki projektowej. Najłatwiej jest ją przygotować poprzez analogię do pytań. Sugeruje się, aby na każde pytanie wnioskodawca mógł krótko odpowiedzieć i na tej podstawie ekspert dokonałby oceny w trójstopniowej skali. Dodatkowo, wnioskodawca zaznaczałby na formularzu, które cele, obszary i wskaźniki jego projekt spełnia (ekspert weryfikowałby i oceniał wybór) – zgodnie z Załącznikiem 1 i Załącznikiem 2.

Do wyliczeń punktów można zastosować różne warianty, przy czym stopień „Nisko” musi być pozytywny. A zatem: 0,25; 0,50; 0,75 lub 0,33; 0,66; 1,00.

Załącznik 1. Obszary wsparcia EFRR i cele priorytetów strategii rozwoju i RPO dla województwa lubelskiego

EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO:

W ramach celu „Konwergencja” EFRR skupia swoją pomoc na *wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego regionalnego jak i lokalnego rozwoju gospodarczego, uruchamiając i wzmacniając wewnętrzny potencjał poprzez programy skierowane na modernizację i dywersyfikację regionalnych struktur gospodarczych*, głównie w następujących dziedzinach:

1. **Badania i rozwój technologiczny (BiRT)**, innowacje i przedsiębiorczość, w tym wzmacnianie badań regionalnych i potencjału rozwoju technologicznego, wspieranie BiRT w MŚP, transferu technologii, wzmocnieniu kontaktów pomiędzy MŚP a ośrodkami akademickimi i centrami badawczymi, rozwój sieci i biznesowych grup współpracy, wspieranie dostępności usług biznesowych i technologicznych dla grup MŚP, sprzyjanie przedsiębiorczości i finansowaniu innowacji, poprzez nowe instrumenty finansowania;
2. **Spółczesność informacyjne**, w tym rozwój lokalnych zasobów, usług i aplikacji, poprawa dostępu i rozwój publicznych usług internetowych, wsparcie i usługi dla MŚP, mające na celu zastosowanie i efektywne wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych (TIiK);
3. **Środowisko**, w tym inwestycje związane z gospodarką odpadami, zasobami w wodnymi, miejską gospodarką wodno-ściekową i jakością powietrza, zintegrowaną prewencją i kontrolą zanieczyszczeń, rewitalizacją terenów i obiektów zanieczyszczonych, wspieraniem bioróżnorodności i ochroną przyrody, pomocą dla MŚP, mającą na celu promowanie zrównoważonych wzorców produkcyjnych, poprzez wprowadzanie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem i stosowanie technologii zapobiegających przed zanieczyszczeniami;
4. **Zapobieganie ryzyku**, w tym przygotowanie i wdrażanie planów mających na celu zapobieganie i niwelowanie ryzyka naturalnego i technologicznego;
5. **Turystyka**, w tym promocja zasobów przyrodniczych i kulturowych jako potencjału dla rozwoju zrównoważonej turystyki, ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego dla wspierania rozwoju gospodarczego, zwiększenie podaży usług turystycznych poprzez nowe usługi o wyższej wartości dodanej;
6. **Inwestycje transportowe**, w tym sieci transeuropejskie i zintegrowane strategie dla przyjaznego środowiska transportu miejskiego, które przyczyniają się do wzrostu dostępności i jakości usług pasażerskich i towarowych, do osiągnięcia bardziej zrównoważonego podziału modalnego, promowania systemów intermodalnych oraz ograniczania wpływów na środowisko;
7. **Energia**, w tym sieci transeuropejskie, które przyczyniają się do wzrostu bezpieczeństwa dostaw, uzupełniania rynku wewnętrznego, uwzględniania wymogów środowiskowych, wzrostu wydajności energetycznej i rozwoju odnawialnych źródeł energii.
8. **Inwestycje edukacyjne**, które przyczyniają się do wzrostu atrakcyjności i jakości życia w regionach;
9. **Zdrowie**, w tym inwestycje mające na celu rozwój i poprawę opieki zdrowotnej, które przyczyniają się do rozwoju regionalnego i jakości życia w regionach;
10. **Bezpośrednie wspieranie inwestycji w MŚP** przyczyniające się do tworzenia i utrzymania miejsc pracy.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2006-2020:

Priorytet 1: Wzrost konkurencyjności regionalnej gospodarki oraz jej zdolności do tworzenia miejsc pracy

- Cel operacyjny 1.1: Restrukturyzacja tradycyjnych gałęzi regionalnej gospodarki i dostosowanie jej do reguł wspólnego rynku;
- Cel operacyjny 1.2: Rozwój i podnoszenie konkurencyjności regionalnego agrobiznesu;
- Cel operacyjny 1.3: Specjalizacja województwa w wybranych sektorach produkcji i usług cechujących się wysokim poziomem konkurencyjności;
- Cel operacyjny 1.4: Rozwój MŚP oraz wzrost poziomu ich innowacyjności;
- Cel operacyjny 1.5: Rozwój regionalnego potencjału B+R oraz jego wykorzystanie dla potrzeb gospodarki;
- Cel operacyjny 1.6: Rozwój społeczeństwa informacyjnego.

Priorytet 2: Rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy

- Cel operacyjny 2.1: Kształtowanie prorozwojowej polityki ludnościowej w województwie;
- Cel operacyjny 2.2: Podniesienie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców regionu;
- Cel operacyjny 2.3: Wzrost zatrudnienia oraz lepsze wykorzystanie zasobów ludzkich w regionie;
- Cel operacyjny 2.4: Wspieranie integracji społecznej i ograniczanie poziomu ubóstwa w regionie;
- Cel operacyjny 2.5: Wzmocnienie i wykorzystanie kapitału kulturowego i społecznego w regionie;
- Cel operacyjny 2.6: Poprawa bezpieczeństwa i ładu publicznego.

Priorytet 3: Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego

- Cel operacyjny 3.1: Poprawa dostępności komunikacyjnej w województwie;
- Cel operacyjny 3.2: Zachowanie i wzmacnianie różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej Lubelszczyzny;
- Cel operacyjny 3.3: Rozwój ośrodków miejskich oraz funkcji metropolitalnych Lublina;
- Cel operacyjny 3.4: Poprawa jakości życia mieszkańców wsi oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.

Priorytet 4: Rozwój współpracy międzyregionalnej województwa oraz poprawa skuteczności wdrażania polityki i rozwoju regionu

- Cel operacyjny 1: Rozwój współpracy międzyregionalnej w województwie w układzie międzynarodowym, krajowym i transgranicznym;
- Cel operacyjny 2: Zwiększenie zdolności instytucjonalnej regionu do prowadzenia efektywnej polityki regionalnej;
- Cel operacyjny 3: Poprawa skuteczności promocji regionu i zdolności do przyciągania inwestycji z zewnątrz.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY NA LATA 2007-2013:

Lista priorytetów i celów priorytetów RPO dla województwa lubelskiego na lata 2007-2013:

- Rozwój przedsiębiorczości i innowacji** – podnoszenie konkurencyjności przedsiębiorstw działających w regionie poprzez wsparcie czynników ułatwiających ich powstawanie i rozwój technologiczny
- Infrastruktura podnosząca atrakcyjność inwestycyjną województwa** – poprawa dostępności komunikacyjnej oraz warunków inwestowania w regionie
- Środowisko energetyka** – poprawa stanu środowiska naturalnego oraz zapewnienie dostaw energii dla małych odbiorców
- Kultura i turystyka** – zwiększenie udziału sektorów kultury i turystyki w gospodarce oraz zwiększenie atrakcyjności regionu dla odwiedzających
- Infrastruktura społeczna** – wyrównywanie poziomu cywilizacyjnego i budowanie kapitału ludzkiego poprzez poprawę jakości kształcenia i dostępu do wiedzy, poprawę jakości usług medycznych oraz większe zaangażowanie społeczności lokalnych
- Pomoc techniczna** – zapewnienie efektywnego oraz zgodnego z prawem i politykami w spółnotowymi wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego poprzez wsparcie instytucji uczestniczących w zarządzaniu i wdrażaniu.

Załącznik 2. Wskaźniki realizacji strategii rozwoju i RPO dla województwa lubelskiego

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2006-2020:

GOSPODARKA	SPOŁECZENSTWO	TERYTORIUM	WSPÓŁPRACA MIĘDZYREGIONALNA, ZDOLNOŚĆ INSTYTUCJONALNA
<ul style="list-style-type: none"> ☐ PKB/cap w tys. zł (wg PPP) ☐ Dynamika PKB ☐ Nakłady inwestycyjne/PKB ☐ Udział produktów wysokiej i średnio-wysokiej techniki w produkcji przemysłowej w regionie ☐ Udział zatrudnionych w tzw. wiodących sektorach produkcji i usług ☐ WDB wg sektorów ekonomicznych (PKD), w tym: na 1 pracującego (wydajność pracy), na 1 godzinę przepracowaną ☐ Zużycie środków trwałych ☐ Udział produkcji energii z odnawialnych źródeł w produkcji ogółem ☐ Udział mocy zainstalowanej w elektrowniach wodnych i niekonwencjonalnych w stosunku do mocy ogółem ☐ Przeciętna powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa rolnego, w tym gospodarstwa indywidualnego ☐ Ilość grup produkcyjnych ☐ Końcowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych (ceny stałe) ☐ Udział towarowej produkcji rolniczej w końcowej produkcji rolniczej ☐ Struktura sprzedaży grup produktów w przemyśle spożywczym ☐ Liczba gospodarstw ekologicznie kontrolowanych ☐ Ilość zarejestrowanych produktów regionalnych i tradycyjnych ☐ Liczba gospodarstw agroturystycznych ☐ Udział gospodarstw agroturystycznych w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych ☐ Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności, w tym: spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, MŚP ☐ Udział aktywnych firm ☐ Wskaźnik przeżycia firm ☐ Udział firm działających w sektorach wysokiej i średnio-wysokiej techniki ☐ Poziom innowacyjności przedsiębiorstw ☐ Udział przychodów ze sprzedaży na eksport w przychodach ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ☐ Udział MŚP w produkcji sprzedanej przemysłu (ceny bieżące) ☐ Liczba instytucji otoczenia biznesu na 10 tys. mieszkańców ☐ Nakłady na B+R według źródeł finansowania (ceny bieżące), na jednego badacza ☐ Udzielone patenty na wynalazki na 1 mln ludności 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Poziom wykształcenia ludności w wieku 15 lat i więcej ☐ Wskaźnik zatrudnienia ☐ Wskaźnik zatrudnienia osób starszych (55-64) ☐ Struktura wiekowa ludności (przedprodukcyjny, produkcyjny, poprodukcyjny) ☐ Wskaźnik obciążenia demograficznego ☐ Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności (w tym na wsi) ☐ Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na 1000 ludności (w tym na wsi) ☐ Długość życia ☐ Przeciętne dalsze trwanie życia ☐ Dzietność kobiet ☐ Ilość rodzin w województwie ☐ Samodzielność zamieszkiwania mieszkań (liczba mieszkań do liczby gospodarstw domowych) ☐ Osiągnięcia uczniów w między narodowych badaniach jakości edukacji (PISA) ☐ Liczba studiujących na 10 tys. mieszkańców ☐ Stopa bezrobocia (wg BAEL) ☐ Długotrwale bezrobotni (w % ogółu bezrobotnych) ☐ Bezrobotni w wieku do 25 lat (w % ogółu bezrobotnych) ☐ Bezrobotnie wśród osób niepełnosprawnych ☐ Bezrobotni absolwenci studiów wyższych (w % ogółu bezrobotnych) ☐ Stopa wewnątrzregionalnego zróżnicowania wskaźnika zatrudnienia ☐ Stopa wewnątrzregionalnego zróżnicowania wskaźnika PKB/cap ☐ Koszty pracy (wysokość klina podatkowego) ☐ Udział wydatków na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu ☐ Relatywny wskaźnik ubóstwa ☐ Relatywny wskaźnik ubóstwa ☐ Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności ☐ Odsetek dochodów ludności ze źródeł społecznych ☐ Nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych (ceny bieżące) na 1 mieszkańca ☐ Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do internetu w % ogółu gospodarstw domowych ☐ Udział szkół wyposażonych w komputery 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Udział dróg dwujezdniowych w ogólnej długości dróg twardej w oświadczeniu ☐ Drogi publiczne o twardej nawierzchni na 1000 km², na 10 tys. ludności ☐ Natężenie ruchu na głównych drogach ☐ Linie kolejowe eksploatowane, w tym zelektryfikowane na 1000 km², na 10 tys. ludności ☐ Ruch graniczny (liczba osób i pojazdów przekraczających przejścia) ☐ Długość granicy przypadająca na 1 przejście ☐ Udział obsługi ruchu granicznego w regionie w całości obsługi ruchu na granicach z Ukrainą i Białorusią ☐ Ilość wypadków na drogach krajowych i wojewódzkich ☐ Udział wypadków śmiertelnych w ogólnej liczbie wypadków ☐ Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 1000 tys. ludności, udział w liczbie ofiar wypadków ogółem ☐ Obwodnice (liczba i łączna długość) ☐ Transportochołbność gospodarki ☐ Wskaźnik lesistości ☐ Struktura użytkowania ziemi ☐ Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych chroniona w % powierzchni ogólnej ☐ Ścieki komunalne i przemysłowe oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia ☐ Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w % ludności ogółem (w tym na wsi) ☐ Ludność korzystająca z kanalizacji w % ludności ogółem (w tym na wsi) ☐ Ludność obsługiwana przez oczyszczalnię ścieków w % ogólnej liczby ludności (w tym na wsi) ☐ Udział długości sieci kanalizacyjnej długości sieci wodociągowej ☐ Udział gruntów objętych działaniami przeciwoerozyjnymi w powierzchni gruntów zagrożonych erozją ☐ Liczba turystów, w tym zagranicznych ☐ Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania na 10 tys. mieszkańców ☐ Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania (w tym turystom zagranicznym) ☐ Przyrost długości obwałowań przeciwpowodziowych ☐ Całkowita emisja zanieczyszczeń powietrza: pyłowych, dwutlenku siarki (bez CO₂), tlenków azotu ☐ Wskaźnik emisji gazów cieplarnianych ☐ Nakłady inwestycyjne na ochronę wód i gospodarkę ściekową na 1 mieszkańca ☐ Udział I klasy czystości wód ustalonej na podstawie badań fizyko-chemicznych ☐ w długości kontrolowanych rzek ☐ Udział wód klasy NON (pozaklasowe) ustalonej na podstawie badań fizyko-chemicznych w długości kontrolowanych rzek ☐ Udział wód klasy NON (pozaklasowe) ustalonej na podstawie badań fizyko-chemicznych w długości 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do regionu ☐ Liczba umów partnerskich z zagranicznymi instytucjami na poziomie regionalnym, JST oraz NGO (porozumienia, listy intencji) ☐ Liczba projektów instytucji między regionalnych realizowanych na terenie województwa lubelskiego ☐ Jakość obsługi w urzędach, w tym jakość usług elektronicznych, ilość certyfikatów ISO ☐ Liczba organizacji pozarządowych, w tym podmiotów o statusie organizacji pożytku publicznego ☐ Liczba punktów (centrów) obsługi inwestorów w regionie, w tym obsługi inwestora zagranicznego ☐ Liczba studentów zagranicznych studiujących w regionie ☐ Liczba wspólnych projektów zrealizowanych z partnerami zagranicznymi ☐ Poziom wykorzystania środków zewnętrznych (absorpcja funduszy strukturalnych, stopień wykorzystania innych środków pomocowych) ☐ Stopień realizacji dokumentów planistycznych

☐ Liczba zakupionych przez przedsiębiorstwa licencji i praw do nowych technologii oraz prac B+R ☐ Udział przedsiębiorstw, które prowadziły działalność innowacyjną w przemyśle ☐ Liczba użytkowników (indywidualnych/ instytucji publicznych) posiadających dostęp do sieci szerokopasmowej ☐ Liczba osób korzystających z usług publicznych on-line ☐ Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca w zł ☐ Pracujący (stan w dniu 31 XII) ☐ Struktura pracujących wg sektorów ekonomicznych ☐ Pracujący w sektorze MŚP ☐ Liczba ogólnodostępnych komputerów z dostępem do Internetu ☐ Energochłonność gospodarki	z dostępem do internetu według poziomu kształcenia (szkoły podstawowe i gimnazja; szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne, łącznie z policealnymi) ☐ Uczestnictwo w kulturze (czytelnie, o, liczba odwiedzających muzea, widowiska w kinach, filharmoniach, teatrach, operach) ☐ Wydatki budżetów JST (w gwałtowności powiatów/gmin) na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca – wydatki na kapitał ludzki ☐ Wydatki budżetów JST (w gwałtowności powiatów/gmin) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca ☐ Liczba dobrowolnych organizacji pozarządowych ☐ Wydatki na ochronę zdrowia ☐ Liczba przestępstw ☐ Liczba wypadków drogowych ☐ Straty spowodowane klęskami żywiołowymi i katastrofami ☐ Frekwencja wyborcza	kontrolowanych rzek ☐ Udział odpadów selektywnie zebranych w ogólnej ilości odpadów komunalnych zebranych ☐ Udział odpadów poddanych odzyskowi w ogólnej ilości odpadów (z wyłączeniem komunalnych) wytworzonych ☐ Odpady komunalne zebrane na 1 mieszkańca ☐ Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków ☐ Liczba instytucji i placówek kultury ☐ Wskaźnik urbanizacji ☐ Gęstość zaludnienia w miastach ☐ Struktura zatrudnienia w miastach ☐ Wskaźnik powierzchni terenów zielonych na 1000 mieszkańców wsi ☐ Liczba ludności na 1 placówkę handlową na terenach wiejskich ☐ Liczba ludności na 1 placówkę gastronomiczną na terenach wiejskich ☐ Udział miejsc noclegowych na terenach wiejskich w bazie noclegowej województwa ☐ Powierzchnia pod wodą (mała retencja)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Województwo Lubelskie, 2005].

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY NA LATA 2007-2013:

PRIORYTET 1: ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I INNOWACJI

- Zwiększenie ilości przedsiębiorstw w regionie, w tym małych i średnich (powyżej 9 zatrudnionych) (liczba firm)
- Zwiększenie udziału produktów wysokiej techniki w produkcji ogółem (poziom innowacyjności przedsiębiorstw)
- Zwiększenie stopnia przetworzenia produktów w regionalnej gospodarce
- Wzrost liczby wdrażanych innowacji, patentów i wyników badań
- Poprawa sytuacji na rynku pracy (wskaźnik zatrudnienia, stopa bezrobocia)
- Zmiana struktury produkcji i zatrudnienia na korzyść sfery B+R, usług rynkowych i produkcji dóbr wysokoprzeźwrotnych (WDB według sektorów ekonomicznych, zatrudnienie według sektorów ekonomicznych)
- Wskaźnik przeżycia firm

PRIORYTET 2: INFRASTRUKTURA PODNOSZĄCA ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNĄ WOJEWÓDZTWA

- Zwiększenie przepustowości dróg dla ruchu towarowego i osobowego (skrócenie czasu podróży, przewozy towarowe w stos. do PKB*)
- Zwiększenie bezpieczeństwa drogowego (liczba wypadków, liczba ofiar śmiertelnych)
- Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej (liczba przedsiębiorstw, w tym z udziałem kapitału zagranicznego, wielkość nakładów inwestycyjnych)
- Poprawa sytuacji na rynku pracy (wskaźnik zatrudnienia*, stopa bezrobocia)

PRIORYTET 3: ŚRODOWISKO ENERGETYKA

- poprawa jakości wód powierzchniowych (udział wód I i II klasy czystości)
- poprawa jakości powietrza (emisja gazów powodujących efekt cieplarniany*)
- poprawa gospodarki odpadami (% odpadów poddanych recyklingowi)
- poprawa gospodarki przeciwpowodziowej (km zmodernizowanych wzdłuż przeciwpowodziowych, powierzchnia zbiorników retencyjnych)
- produkcja energii z alternatywnych źródeł (% w energii zużywanej)
- energochłonność gospodarki

PRIORYTET 4: KULTURA I TURYSTYKA

- Poprawa sytuacji na rynku pracy (liczba nowych miejsc pracy, stopa bezrobocia)
- Zwiększenie ruchu turystycznego (liczba turystów, liczba udzielonych noclegów)
- Poprawa kondycji finansowej jednostek publicznych sektora kultury

PRIORYTET 5: INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

- Roczny wzrost współczynnika skolaryzacji brutto w szkolnictwie wyższym (%)
- Liczba uczniów i wychowanków korzystających z lokalnych obiektów edukacyjnych, sportowych i dydaktycznych (osoby)
- Średni wiek aparatury medycznej w zakładach opieki zdrowotnej (beneficjenci - lata)
- Zmiana w kosztach stałych szpitali/środków zdrowia z uwzględnieniem wskaźnika inflacji (beneficjenci - %)
- Przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzyregionalnej (w tym inwestycje prywatne)
- Poprawa wykształcenia mieszkańców - osoby z wykształceniem średnim i wyższym (%)
- Liczba pracowników naukowych (beneficjenci - osoby)
- Wskaźnik hospitalizacji w poszczególnych chorobach (%): choroby nowotworowe ogółem (%), choroby układu krążenia ogółem (%)
- Bezrobocie wśród absolwentów szkół wyższych (%)
- Wzrost liczby użytkowników zmodernizowanych obiektów ochrony zdrowia, edukacji, obiektów dydaktycznych i sportowych (szt./%)
- Liczba projektów realizowanych przez społeczności lokalne

PRIORYTET 6: POMOC TECHNICZNA

- liczba posiedzeń Komitetów, paneli ekspertów oraz innych struktur uczestniczących w procesie realizacji RPO na poziomie instytucji zarządzającej i instytucji wdrażających,
- liczba osób zatrudnionych do przygotowywania, wyboru, oceny, monitorowania, kontroli i weryfikacji projektów, a także do kontroli finansowej, weryfikacji płatności, promocji i informacji,
- liczba stron internetowych i utrzymanych stron internetowych,
- liczba osób zaangażowanych we wdrażanie RPO objętych szkoleniami,
- liczba zleconych ekspertyz, analiz i ocen,
- liczba dokonanych ewaluacji,
- liczba zakupionych komputerów na potrzeby wdrażania RPO,
- liczba egzemplarzy publikacji, broszur i ulotek informacyjnych nt. RPO,
- liczba zorganizowanych seminariów, konferencji i innych akcji promujących RPO,
- liczba osób uczestniczących w szkoleniach dla beneficjentów.

Bibliografia

- [1] Bachtler J., Taylor S., Rooney M.L., *Out-Sourcing Programme Management: A Comparative Assessment Final Report*, Ministry of Economics and SMEs, Technology and Transport of the Land of Nordrhein-Westfalen, European Policies Research Centre, University of Strathclyde, UK 1999.
- [2] Barker D., CEEN Consulting GmbH, *Decentralising Structural Funds' management to the regional level*, Bruksela, Belgia, 12 października 2005b.
- [3] Barker D., CEEN Consulting GmbH, *Institutional Capacity Measurement Questionnaire*, Wiedeń 2005a.
- [4] Commission of the European Communities, *Proposal for a council regulation laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund*, COM(2004)492 z dnia 14 lipca 2004 r.
- [5] European Commission, *A new partnership for cohesion. Convergence, competitiveness, cooperation. Third report on economic and social cohesion*, Luxembourg 2004.
- [6] European Commission, *Sixth Periodic Report on the social and economic situation and development of regions in the EU*, Brussels-Luxembourg 1999.
- [7] *Europejska Karta Samorządu Regionalnego*, dokument przyjęty na Kongresie Władz Lokalnych i Regionalnych Europy, Strasbourg, 3-5 lipca 1997 r.
- [8] Florio M., Vignetti S., *Cost-benefit analysis of infrastructure projects in an enlarged European Union: an incentive-oriented approach*, Fifth European Conference On Evaluation Of The Structural Funds "Challenges For Evaluation In An Enlarged Europe", Budapeszt, 26-27 czerwiec 2003.
- [9] Główny Urząd Statystyczny, *Mały rocznik statystyczny Polski 2004*, Warszawa 2004.
- [10] Gorzelak G., Jałowiczek B., *Konkurencyjność regionów*, Studia Regionalne i Lokalne 2000, z. 1.
- [11] Grzeszczyk T., *Zarządzanie funduszami europejskimi w rozwoju województwa. Badania – Edukacja – Konsulting*, WSHE, Łódź 2003.
- [12] Jankowska A., *Fundusze Unii Europejskiej w okresie programowania 2007-2013*, Zespół Programowania i Ewaluacji PARR, Warszawa, sierpień 2005.
- [13] Klasik A., *Dwie klasy strategii regionalnych*, [w:] *Zarządzanie Strategiczne Rozwojem Lokalnym i Regionalnym*, red. Klasik A. i Florian K., Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice 2001.
- [14] Klasik A., Kuźnik F., *Zarządzanie strategiczne rozwojem lokalnym i regionalnym*, AE, Katowice 2001.
- [15] Klasik A., *Strategie regionalne: formułowanie i wprowadzanie w życie*, Wyd. AE, Katowice 2003.
- [16] Klasik A., Ziolo Z. (red.), *Problemy transformacji struktur regionalnych i konkurencyjność regionów*, WWSiZ, Rzeszów 2002.
- [17] Komisja Europejska, *Nowe partnerstwo dla spójności: konwergencja, konkurencyjność, współpraca. Trzeci raport na temat spójności gospodarczej i społecznej*, Luksemburg 2004.
- [18] Komisja Wspólnot Europejskich, Projekt Rozporządzenia Rady w prowadzącego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, COM(2004) 492 final, Bruksela, 14.07.2004.
- [19] Kosarczyn H., Żebrowska-Cielek J., *Wyniki badania ankietowego na temat zdolności absorpcyjnej województw*, Polska Agencja Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2001.
- [20] Kosiedowski W., *Przedsiębiorczość i innowacyjność jako czynniki rozwoju regionalnego i lokalnego*, UMKWT 2002.
- [21] Kosiedowski-Adamiak J., Kosiedowski W., Potoczek A., Słowińska B., *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym*, TNOiK, Toruń 2001.
- [22] Kozak M., Kukliński A., Szlachta J., (red.), *Polityka rozwoju regionalnego: innowacje i restrukturyzacja*, PARR, UW, CUP, Warszawa 1997.
- [23] Łaciak T., *Programy wspólnotowe i fundusze przedakcesyjne Unii Europejskiej realizowane w Polsce*, *Ekonomia i Humanistyka* nr 2/2002, s. 55-67.
- [24] Lolos, S.E.G., Theodoulides, A. Th., *The role of EU Structural Funds in the Development of Lagging behind European Regions*, *Economic & Financial Modelling*, Vol. 8(1) Spring 2001, s. 29-46.

- [25] Lolos, S.E.G., Zonzilos, N.G., *The Impact of European Structural Funds on the Development of the Greek Economy: A comparison of two Models*, Economic & Financial Modelling, Vol. 1(2) lato 1994, s. 87-104.
- [26] Manikowski A., Tarapata Z., *Ocena projektów gospodarczych*, Difin, Warszawa 2002.
- [27] Mazurski K., *Ekonomiczne aspekty regionalistyki. Zarys problematyki*, Sudety, Wrocław 2000.
- [28] Ministerstwo Gospodarki i Pracy, *Narodowy Plan Rozwoju na lata 2004-2006*, Wersja ostateczna z dnia 03.01.2003.
- [29] Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Departament Koordynacji Polityki Strukturalnej, *Wtyczne do opracowania systemu realizacji Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 i wynikających z nich Programów Operacyjnych*, Projekt z dnia 14 czerwca 2006 r.
- [30] *Narodowy Plan Rozwoju (NPR) 2004-2006*, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 14 stycznia 2003 r., Warszawa, styczeń 2003 r.
- [31] Nowicki M., *Jak integracja z Unią Europejską wpłynie na polskie regiony?*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Materiał prasowy, Warszawa, 2003.
- [32] *Nowy Leksykon PWN*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- [33] Olechnicka A., *Regiony peryferyjne w gospodarce informacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2004.
- [34] Orłowski W.M., *Koszty i korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej. Metody – modele – szacunki*, CASE, Warszawa 2000.
- [35] Orłowski W.M., *Scenariusze rozwoju sektora wiedzy w Polsce do roku 2040*, [w:] Zienkowski L. (red.), *Wiedza a wzrost gospodarczy*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2003.
- [36] Patrzalek L., *Narzędzia oddziaływania samorządów terytorialnych na rozwój lokalny i regionalny*, Samorząd terytorialny 1998 nr 5.
- [37] Pawlak M., *Podstawy zarządzania projektami*, Wyd. Politechniki Lubelskiej, Lublin 2001.
- [38] Pereira A.M., *Development Policies in the EU: An International Comparison*, Review of Development Economics. Vol. 1 (2) czerwiec 1997, s. 219-235.
- [39] Pietrzyk I., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, PWN, Warszawa 2004.
- [40] *Projekt Narodowego Planu Rozwoju 2007-2013*, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 6 września 2005 roku, www.npr.gov.pl
- [41] Pylak K., *Koncepcja modelu zarządzania regionem słabo rozwiniętym (na przykładzie województwa lubelskiego)* [w:] Bojar E., *Zarządzanie rozwojem lokalnym i regionalnym w aspekcie integracji europejskiej*, Wydawnictwo Polihymnia, Lublin 2005.
- [42] Pylak K., *Model zarządzania słabo rozwiniętym regionem (na przykładzie województwa lubelskiego)*, praca doktorska złożona w Instytucie Organizacji i Zarządzania w Przemysle „ORGMA SZ”, Warszawa, styczeń 2006a.
- [43] Pylak K., *Ocena zdolności instytucjonalnej regionu do wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 oraz propozycje stworzenia nowego systemu instytucjonalnego wdrażania funduszy strukturalnych w latach 2007-2013*, ekspertyza wykonana na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie, Lublin, styczeń 2006b.
- [44] Pylak K., *Zarządzanie regionem słabo rozwiniętym*, Współczesne Zarządzanie nr 2/2006c (materiał w druku).
- [45] *Raport z badań ankietowych dla Ośrodka Dokumentacji i Doradztwa ds. Programów Pomocowych Unii Europejskiej*, Fundacja Uniwersytecka w Stalowej Woli. Centrum Badań Marketingowych, Stalowa Wola 2002.
- [46] *Regionalny Program Operacyjny 2007-2013. Województwo lubelskie*, wstępny projekt, 12 września 2005 r., www.lubelskie.pl
- [47] Ryszkiewicz A., *Fundusze strukturalne Unii Europejskiej*, SGH, COP, Warszawa 2000.
- [48] Sadurska-Kisiel M., *Fundusze strukturalne w Unii Europejskiej*, MSZ Dep. Strategii i Planowania Polityki, Warszawa 2002.
- [49] Saper A., Kawecka-Wyrzykowska E., Kulesza M., *Polityka regionalna Unii Europejskiej a instrumenty wspierania rozwoju regionalnego w Polsce*, Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa 2000.
- [50] Siekierski J., *Rozwój regionalny w aspekcie integracji z Unią Europejską*, Międzynarodowa Sesja Naukowa, Wyd. AR, Kraków 2001.
- [51] Szlachta J., *Fundusze Strukturalne i Fundusz Spójności Unii Europejskiej szansą dla Polski*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu, Zamość 2002.
- [52] Szlachta J., *Narodowa strategia rozwoju regionalnego*, MRRiB, Warszawa 2000.

- [53] Szlachta J., *Programowanie rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- [54] Szlachta J., Pyszkowski A. (red.), *Rozwój regionalny jako element strategii społeczno-gospodarczej Polski w latach 2000-2006*, IBnGR, Warszawa-Gdańsk 1999.
- [55] Szomburg J., *Polityka regionalna państwa pośród uwikłań instytucjonalnych*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2001.
- [56] Tkaczyński J.W., Rossmann G., *Fundusze Unii Europejskiej*, Temida 2, Białystok 2003.
- [57] Tödtling-Schönhofer H., Colgan P., Martinos H., Sanches B., *A Study of the Efficiency of the Implementation Methods for Structural Funds. Final Report*, ÖIR in association with LRDP and IDOM, Commissioned by European Commission, Directorate General Regional Policy, Vienna, December 2003.
- [58] Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, *Szczegółowe zasady opracowania planu inwestycyjnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013*, www.zporr.lubelskie.pl, maj 2006.
- [59] Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, *Program Wojewódzki: Rozwój Społeczeństwa Informacyjnego dla Województwa Lubelskiego*, Lublin maj 2004.
- [60] *Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o Narodowym Planie Rozwoju*, Dz. U. z dnia 24 maja 2004 r. nr 116 poz. 1206.
- [61] Winiarski B., *Strategie podnoszenia konkurencyjności regionów*, [w:] Klamot M. (red.), *Polityka budowy regionu konkurencyjnego. Strategie, modele, postęp technologiczny*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. O. Langego w Wrocławiu, Wrocław 2000.
- [62] Winiarski B., *Polityka gospodarcza*, PWN, Warszawa 2000.
- [63] Województwo lubelskie, *Strategia rozwoju województwa lubelskiego*, dokument przyjęty uchwałą nr XXIV/265/2000 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 lipca 2000 r., Lublin 2000.
- [64] Województwo lubelskie, *Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 (obowiązująca od 01.01.2006 r.)* przyjęta Uchwałą Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXXV/530/05 w dniu 4 lipca 2005 r.
- [65] Zaleski J., *Analiza jakości proponowanych rozwiązań systemu wdrażania wstępnego projektu NPR 2007-2013. Raport*, Wrocław, kwiecień 2005a.
- [66] Zaleski J., *Podstawowe mechanizmy współpracy samorządu terytorialnego i administracji rządowej w dziedzinie rozwoju (raport)*, Wrocław – Warszawa 25 marca 2005b.
- [67] Zawicki M., Mazur S. (red.), *Analiza instytucjonalna urzędu marszałkowskiego. Podręcznik dla samorządów*, Program Rozwoju Instytucjonalnego realizowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz konsorcjum Canadian Urban Institute oraz Małopolskiej Szkoły Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej w Krakowie w ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW), Kraków 2004
- [68] *Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006*, załącznik do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 1 lipca 2004 r. (Dz.U. nr 166, poz. 1745).
- [69] *Uzupełnienie Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006* (tekst jednolity uwzględniający zmiany przyjęte przez Komitet Monitorujący ZPORR w dniu 17 marca 2005 r.), www.zporr.gov.pl
- [70] Kozak M., Pyszkowski A., Szewczyk R., *Słownik Rozwoju Regionalnego*, Wyd. Polska Agencja Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2001.
- [71] *Główne zasady w definiowaniu kryteriów wyboru projektów dla RPO 2007-2013*, dokument przygotowany w oparciu o analizę ZPORR w ramach PHARE Program Współpracy Bliźniaczej: wdrażanie ZPORR na poziomie centralnym i regionalnym (PL 03 IB OT 03), Warszawa, lipiec 2005.